

บทบาทผู้พิพากษาศาลยุติธรรมกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา
: กรณีการสืบพยานเพิ่มเติมระหว่างพิจารณาคดี

นางสาวปุนรดา แก้วมณี

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2559

The Role of Judges of the Court of Justice and the Search for Truth
in Criminal Cases : Additional Hearing Cases During the Trial

Miss Punrada Kaewmanee

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2016

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ บทบาทผู้พิพากษาศาลยุติธรรมกับการค้นหาความจริง
ในคดีอาญา:กรณีการสืบพยานเพิ่มเติมระหว่างพิจารณาคดี
ผู้ศึกษา นางสาวปุนรดา แก้วมณี **รหัสนักศึกษา** 2584001784 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์ **ปีการศึกษา** 2559

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง บทบาทผู้พิพากษาศาลยุติธรรมกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา: กรณีการสืบพยานเพิ่มเติมระหว่างพิจารณาคดี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎี รูปแบบ และแนวคิดเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศไทยและของต่างประเทศ และวิเคราะห์บทบาทผู้พิพากษาศาลยุติธรรมในการค้นหาความจริงคดีในคดีอาญา รวมทั้งเพื่อหาแนวทางแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้เหมาะสมในการค้นหาความจริงเพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญา โดยทำการศึกษารวบรวมจากเอกสาร ตำรา บทความ เว็บไซต์ และงานวิจัยทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวกับบทบาทศาลในการค้นหาความจริงคดีอาญาของไทยและของต่างประเทศ

ผลการศึกษาพบว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงตามหลักการของระบบไต่สวนในเรื่องของการเรียกสืบพยานเพิ่มเติม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 ถือเป็นหลักการที่ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงในเชิงรุกให้ทำการไต่สวนหรือค้นหาความจริงด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องมีคู่ความร้องขอ แต่ในทางปฏิบัติศาลยังไม่ใช้อำนาจดังกล่าว ศาลมีบทบาทเพียงแต่เป็นกรรมการควบคุมรักษากฎหมายเท่านั้น โดยศาลจะวางตัวเป็นกลางและบทบัญญัติดังกล่าวมิได้เป็นบทเคร่งครัดให้ศาลต้องทำการสืบพยานเพิ่มเติมในกรณีคดีประเภทใด ความร้ายแรงของคดีหรืออัตราโทษเท่าใด หรือในกรณีจำเป็นให้การรับสารภาพ เพียงแต่ให้เป็นดุลพินิจของศาล และเนื่องจากศาลยังคงยึดถือเคร่งครัดตามประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ที่ว่าผู้พิพากษาจักต้องวางตนเป็นกลาง และการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายนั้น อันส่งผลให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง และอาจทำผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษแทนผู้กระทำความผิด ดังนั้น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาล ผู้ศึกษา จึงเห็นว่า หากได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ก็จะมีผลให้ศาลใช้บทบาทเชิงรุกในการค้นหาความจริงในคดีอาญาให้เพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ บทบาทผู้พิพากษาศาลยุติธรรม การค้นหาความจริงในคดีอาญา

Independent Study title: The Role of Judges of the Court of Justice and the Search for Truth in Criminal Cases : Additional Hearing Cases During the Trial

Author: Miss Punrada Kaewmanee; **ID:** 2584001784; **Degree:** Master of Laws;

Independent Study advisor: Lawan Hornopparat, Associate Professor;

Academic year: 2016

Abstract

The title of the independent study is Role of Judges of the Court of Justice and the Search for Truth in Criminal Cases : Additional Hearing Cases During the Trial. Its objective are to study theory, form and concept relating to search for truth in criminal cases of Thailand and foreign countries; to analyze the role of Judges of the Court of Justice in searching the truth in criminal cases; and to find the additional amendment guideline of Code of Criminal Procedure to be proper for searching the truth in order to facilitate justice to people under spirit of law.

This independent study is the qualitative research. The legal research is conducted by Document Research Method relating to role of the court in searching the truth in criminal cases through study and collection from documents, textbooks, journals, websites and academic researches relating to the role of the Court in searching the truth in criminal cases of Thailand and foreign countries.

The findings of the studying results indicated that pursuant to the Court under Code of Criminal Procedure of Thailand, the power is granted to search the truth based on the principle of inquisitorial system in the issue of summoning for additional hearing. Pursuant to Code of Criminal Procedure, Section 228, it is deemed as the principle that the Court has proactive role in searching the truth, inquire or search the truth by itself without necessity of the litigant's request. However, in practice, the Court has not yet exercised such power. The role of the Court is just the umpire who controls and maintains rules only. The Court impartially conducts itself. The said legislation is not the strict role that the Court must take additional evidence in the event for any types of cases and in which degree of violence of the case or rate of penalty or in the event that the defendant confesses. It is just the judicial discretion. As the Court remains strictly adhering to Code of Ethics of Judiciary Government Officer that the judge shall impartially conduct oneself, it is the duty of each litigant in adduction of evidence and examination of witness. This will affect non-actual protection of rights and freedoms of people and may cause the innocent being incriminated in lieu of the offender. Therefore, for benefit of justice and increase in efficiency of search for truth in criminal cases of the Court, the researcher deemed that if laws are amended, it will result in the Court's increasing exercise of proactive role in searching the truth in criminal cases.

Keywords: Role of Judges of Court of Justice, Search for Truth in Criminal Cases

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เพราะผู้ศึกษาได้รับความกรุณาและความอนุเคราะห์จากรองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งท่านได้กรุณาสละเวลาอันมีค่า ในการให้ความรู้และคำแนะนำ แนวทางในการศึกษาค้นคว้าฉบับนี้ ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอย่างสูงที่ให้ความเมตตาและกรุณาแก่ผู้ศึกษาตลอดมา

ในโอกาสนี้ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณผู้แต่งตำรากฎหมาย เอกสาร และผู้เขียนบทความต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ของท่านที่ผู้ศึกษาได้อ้างอิงทางวิชาการไว้ ทำให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าจนทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ผู้ศึกษาขอขอบคุณพี่สาวและน้องสาว อีกทั้งเพื่อนร่วมรุ่นนักศึกษานิติศาสตรมหาบัณฑิต ตลอดจนบุคคลต่างๆ ที่ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา ผู้มีพระคุณยิ่งซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิด ให้ความรักและอุปการะเลี้ยงดู ตลอดจนอบรมสั่งสอน ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุกๆ ด้านแก่ผู้ศึกษาตลอดมา และขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชที่ให้ความรู้และโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ศึกษา หากมีข้อบกพร่องและผิดพลาดใดๆ ปรากฏอยู่ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ปุนรดา แก้วมณี

สิงหาคม 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
3. ขอบเขตของการศึกษา	7
4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
5. วิธีการศึกษา	7
บทที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการค้นหาความจริงและหลักการดำเนินคดีอาญา	8
1. แนวคิดเกี่ยวกับการค้นหาความจริง	8
1.1 หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหาและหลักการค้นหาความจริงตามแบบ	9
1.1.1 หลักการค้นหาความจริงตามแบบ	9
1.1.2 หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา	11
1.2 หลักการฟังความทุกฝ่าย	13
1.3 หลักทวงถาม	13
1.4 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย	13
2. มาตรฐานการรับฟังพยานหลักฐาน	14
2.1 หน้าที่นำสืบ	15
2.2 มาตรฐานการพิสูจน์	16
3. หลักการดำเนินคดีอาญา	17
3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย	18
3.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน	19
3.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ	19
4. หลักการตรวจสอบและหลักการตกลง	20
4.1 หลักการตรวจสอบ	21
4.2 หลักการตกลง	21

สารบัญ (ต่อ)

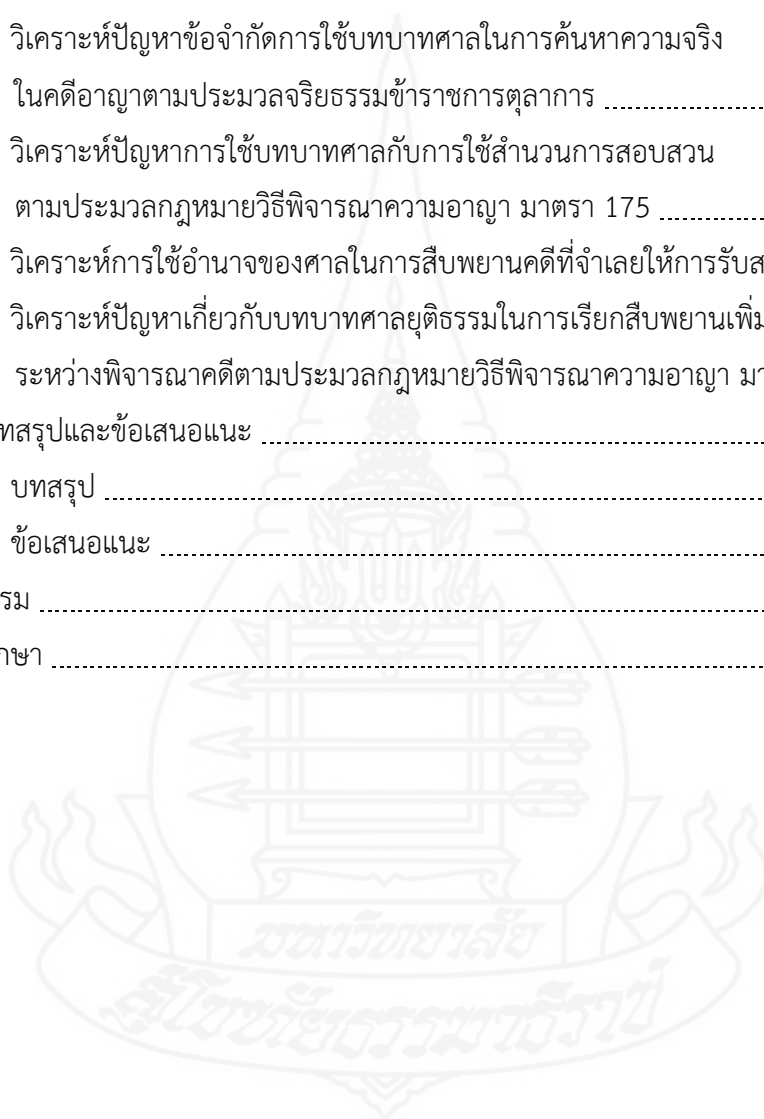
	หน้า
5. แนวคิดเกี่ยวกับระบบการพิจารณาคดี	22
5.1 ระบบกล่าวหา	22
5.2 ระบบไต่สวน	29
5.3 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทศาลในการค้นหาความจริงในคดี	32
5.3.1 แนวคิดเสรีนิยม	32
5.3.2 แนวคิดอรรถประโยชน์	33
5.3.3 แนวคิดความยุติธรรม	34
5.3.4 แนวคิดเรื่องรัฐสวัสดิการ	36
6. การค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย	37
6.1 บทบาทขององค์การตำรวจ	37
6.2 บทบาทของพนักงานอัยการ	38
6.3 บทบาทและอำนาจผู้พิพากษาศาลยุติธรรมในการค้นหาความจริง	38
6.3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	40
6.3.2 ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ	41
6.3.3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	41
บทที่ 3 บทบาทศาลในการในการค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาลชั้นต้น	
ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์	44
1. การค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศไทยที่ใช้ระบบซีวิลลอว์	44
1.1 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	44
1.1.1 หลักทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา	44
1) ระบบศาล	44
2) ประเภทความผิด	45
3) องค์คณะผู้พิพากษาศาลชั้นต้น	46
4) กระบวนการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา	47
1.1.2 การค้นหาความจริงโดยศาลชั้นต้น	49
1) การค้นหาความจริงในชั้นการประทับฟ้อง	49
2) กระบวนการค้นหาความจริงในชั้นประทับฟ้อง	50
3) คำวินิจฉัยของศาล	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.1.3 การค้นหาความจริงในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี	52
1) องค์กรและผู้พิพากษากับการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา	53
2) การค้นหาความจริงโดยศาลในชั้นพิจารณา	55
3) หน้าที่ในการสอบสวนอย่างเป็นอิสระ	64
2. การค้นหาความจริงของศาลชั้นต้นในระบบคอมมอนลอว์	65
2.1 ประเทศอังกฤษ	65
2.1.1 หลักการดำเนินคดีอาญาทั่วไป	67
1) ระบบศาล	67
2) ประเภทความผิดอาญา	68
3) องค์กรและผู้พิพากษาศาลชั้นต้น	70
4) กระบวนการตรวจสอบในคดีอาญา	71
2.1.2 การค้นหาความจริงโดยศาลชั้นต้น	72
1) การค้นหาความจริงในชั้นไต่สวนมูลฟ้องโดยศาลมาจิสเตรท	72
2) การค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา	73
3) องค์กรและผู้พิพากษากับการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา	73
2.1.3 กระบวนการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา	74
1) การดำเนินการค้นหาความจริงในศาล Magistrate	74
2) การดำเนินการค้นหาความจริงในศาล Crown Court	74
3) อำนาจของศาลในการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติม	76
3. เปรียบเทียบการค้นหาความจริงโดยศาลชั้นต้นในประเทศที่ใช้ระบบ	
กฎหมายซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์	77
3.1 ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์	77
3.2 ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์	78
4. การค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทย	78
5. การค้นหาความจริงในคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ	80

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 วิเคราะห์บทบาทผู้พิพากษาศาลยุติธรรมกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา	
กรณีการสืบพยานเพิ่มเติมระหว่างพิจารณาคดี	82
1. วิเคราะห์ปัญหาข้อจำกัดการใช้บทบาทศาลในการค้นหาความจริง	
ในคดีอาญาตามประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ	87
2. วิเคราะห์ปัญหาการใช้บทบาทศาลกับการใช้สำนวนการสอบสวน	
ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175	89
3. วิเคราะห์การใช้อำนาจของศาลในการสืบพยานคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ	91
4. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทศาลยุติธรรมในการเรียกสืบพยานเพิ่มเติม	
ระหว่างพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228	94
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	98
1. บทสรุป	98
2. ข้อเสนอแนะ	101
บรรณานุกรม	103
ประวัติผู้ศึกษา	108

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การดำเนินคดีอาญามีจุดประสงค์เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษและเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมประเทศชาติ แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาจะเป็นสิ่งที่รัฐต้องกระทำตามกฎหมายเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ แต่การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษถือว่าเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเช่นกัน ดังนั้นรัฐจึงต้องใช้อำนาจโดยเป็นไปตามหลักนิติรัฐ และต้องเป็นกระบวนการตรวจสอบค้นหาความจริงของเรื่องที่กล่าวหาเพื่อชี้ขาดเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น

ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบดั้งเดิมแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ คือ การพิจารณาคดีแบบระบบกล่าวหา (Acusatorial System) และการพิจารณาคดีแบบระบบไต่สวน (Inquisitorial System) โดยวิธีพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมของไทยเป็นการพิจารณาคดีแบบระบบกล่าวหา ซึ่งความแตกต่างของระบบการพิจารณาคดีของทั้งสองระบบนี้คือ ระบบกล่าวหา ระบบนี้ใช้ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ในการดำเนินคดีผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือคู่ความซึ่งเป็นคู่พิพาทกันในคดีอาญา เพราะระบบกล่าวหาไม่มีแนวคิดพื้นฐานของการดำเนินซึ่งเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่พิพาททั้งสองฝ่าย เหมือนกับการต่อสู้กันในคดีแพ่ง เมื่อเสร็จสิ้นการพิจารณา ศาลจะทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาชี้ขาดซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดในระหว่างคู่ความสองฝ่าย โดยศาลในระบบกล่าวหาจะวางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าแทรกแซงในระหว่างที่คู่ความกำลังนำสืบพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้กัน¹ ระบบนี้จะให้ความสำคัญกับคู่ความในการดำเนินคดี โดยเป็นแนวคิดที่ว่า ประชาชนทุกคนสามารถกระทำการกล่าวหาได้โดยอิสระ ในระบบกล่าวหาที่ผู้พิพากษาเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นกรรมการเพื่อรักษากติกาในการต่อสู้ของคู่ความทั้งสองฝ่าย เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี ศาลจะไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงหรือแสวงหาพยานหลักฐานในคดี คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างมีหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานเข้ามาสืบเพื่อให้ศาลเห็นความจริงและศาลจะวินิจฉัยซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานของแต่ละฝ่ายว่าฝ่ายใดมีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากกว่ากัน จะเห็นได้ว่าในระบบนี้ศาลไม่มีบทบาทในการค้นหาความจริงเพิ่มเติมในคดีแต่อย่างใด บทบาท

¹ ประมวลสารระชูดวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง, สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (หน่วยที่ 2) หน้าที่ 2-19,

ของผู้พิพากษาหรือศาลในระบบกล่าวหาเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ซึ่งมีระบบนี้เป็นรูปแบบการดำเนินคดีที่วางเฉย ศาลไม่กระตือรือร้นในการค้นหาความจริง การค้นหาความจริงจึงจำกัดเพียงพยานหลักฐานที่คู่ความทั้งสองฝ่ายนำมายื่นต่อศาล

ส่วนการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน (Inquisitorial System) นั้นในระบบนี้เป็นระบบที่ใช้อยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศในพื้นยุโรปหรือประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์ ระบบนี้ถือว่าหน้าที่ในการค้นหาความจริงเป็นของศาล การพิจารณาจะมีลักษณะเป็นการดำเนินคดีระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์จะมีบทบาทเพียงเป็นผู้ช่วยเหลือศาลในการแสวงหาพยานหลักฐาน ระบบนี้ไม่เน้นความเท่าเทียมกันของคู่ความเหมือนในระบบกล่าวหา ระบบไต่สวนนี้ให้อำนาจศาลในการตรวจสอบและแสวงหารวบรวมพยานหลักฐานเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน ศาลมีอำนาจตรวจสอบความจริงเพื่อที่จะรับฟังเป็นยุติ บทบาทของคู่ความในระบบนี้จึงน้อยมาก ซึ่งคู่ความนั้นเพียงนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลเพื่อให้ศาลพิจารณา ในระบบนี้การฟ้องคดีอาญาถือว่าเป็นเรื่องของรัฐ เอกชนมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญาน้อยมาก²

ในแต่ละประเทศนั้นระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามักจะมีระบบวิธีพิจารณาคดีที่ไม่เหมือนกัน โดยแต่ละประเทศก็มีระบบการพิจารณาคดีระบบใดระบบหนึ่งเป็นหลัก อาจจะเป็นระบบไต่สวนหรือระบบกล่าวหาก็ได้ อาจขึ้นอยู่กับว่าประเทศนั้นได้รับอิทธิพลจากแนวคิดในระบบใด สำหรับระบบวิธีพิจารณาคดีของประเทศไทยในทางตำรากฎหมายว่าด้วยลักษณะพยานของนักกฎหมาย ซึ่งสำเร็จการศึกษากฎหมายจากประเทศอังกฤษ หรือรับราชการเป็นผู้พิพากษา จะมีความเห็นส่วนใหญ่ในทำนองเดียวกันว่าระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเป็นระบบกล่าวหา³ ต่อมาในระยะหลังมีผู้เห็นว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายลักษณะพยานของไทยมีลักษณะใกล้เคียงกับระบบวิธีพิจารณาทั้งสองระบบอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยเป็นระบบผสม กล่าวคือ ในการดำเนินคดีนั้นผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินคดีคือคู่ความทั้งสองฝ่ายคือโจทก์และจำเลย การพิจารณาคดีอาญาต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ศาลทำหน้าที่เป็นเพียงผู้รักษากฎเกณฑ์ให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างเรียบร้อย ซึ่งเป็นลักษณะของระบบกล่าวหา ส่วนในการรับฟังพยานนั้นให้ศาลมีดุลพินิจรับฟังพยานได้โดยกว้างขวางซึ่งเป็นลักษณะของระบบไต่สวน ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายหรือระบบซีวิลลอว์ แต่ในการพิจารณาคดีนั้นศาลยุติธรรมดำเนินการพิจารณาคดีเป็นระบบกล่าวหาเป็นหลัก ในการดำเนินคดีเป็นการดำเนินคดีแบบการต่อสู้กันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย

² สุธิชา ม่วงผล, *ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

³ ประมุข สุวรรณสร, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2517, หน้า 6. อ้างใน ประมวลสารชุดวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง, หน่วยที่ 2, สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, หน้า 2-34.

ผู้ที่มีบทบาทหลักในระบบนี้คือคู่ความ โดยใช้หลักความเสมอภาคในการต่อสู้กัน ศาลมีบทบาทเพียงแต่เป็นกรรมการผู้

ควบคุมรักษากฎหมายเท่านั้น โดยศาลจะวางตัวเป็นกลาง ซึ่งแตกต่างจากระบบไต่สวนที่ผู้พิพากษาจะใช้อำนาจโดยการสืบพยานศาลจะเป็นผู้ซักถามด้วยตนเองตั้งแต่เริ่มคดีจนจบ คู่ความจะมีบทบาทในการถามก็ต่อเมื่อศาลได้ทำการไต่สวนพยานเสร็จแล้ว ศาลมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ ด้วยตนเองบทบาทของศาลที่อยู่ในเป็นเพียงผู้ชี้ขาดตัดสินคดีเท่านั้น โดยศาลไม่มีอำนาจในการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติม หรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐานประกอบกับการดำเนินกระบวนการพิจารณามีหลักเกณฑ์ที่ละเอียดมาก ทำให้ศาลมีช่องว่างในการใช้ดุลพินิจในการตัดสินน้อยลง รวมทั้งมีบทตัดพยาน ทำให้ไม่สามารถรับฟังพยานเข้าสู่สำนวน ในบางกรณีศาลอาจยกฟ้องทั้งที่ปรากฏว่าจำเลยกระทำความผิดเนื่องจากพยานหลักฐานของโจทก์มีความน่าสงสัย จึงต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย แต่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความและกฎหมายลักษณะพยานของไทยในบางเรื่องมีลักษณะให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงอันมีรูปแบบสาระสำคัญตามหลักการของระบบไต่สวน เช่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 ให้ศาลมีอำนาจวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานได้รับฟังได้หรือไม่ โดยมีอำนาจสั่งงดสืบพยานที่เห็นว่าฟุ่มเฟือยเกินสมควรหรือเป็นการประวิงคดีหรือไม่เกี่ยวกับประเด็น มาตรา 116 ที่ให้อำนาจศาลถามพยานได้เอง มาตรา 119 ที่ให้อำนาจศาลถามพยานในเวลาใดก็ได้ เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ให้อำนาจศาลเกี่ยวกับการค้นหาความจริงไว้ เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 บัญญัติในส่วนที่ให้อำนาจศาลในการเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการ หรือการเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมได้ ตามมาตรา 228 และมาตรา 229 กำหนดให้ศาลเป็นผู้สืบพยาน ถือเป็นหลักการที่ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงในเชิงรุก⁴ แต่ในทางปฏิบัติศาลมักไม่ใช้อำนาจดังกล่าวเพราะเกรงจะถูกมองว่าศาลไม่มีความเป็นกลาง เอนเอียงเข้าข้างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไม่ หรือแม้ศาลจะใช้อำนาจเรียกพยานมาสืบก็เป็นการกระทำหลังจากที่สืบพยานทั้งสองฝ่ายจบสิ้นแล้ว การพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมเป็นการดำเนินคดีแบบที่ให้อำนาจทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันด้วยพยานหลักฐานศาลเป็นเพียงผู้รักษากฎหมายและวางตัวเป็นกลาง ศาลจะไม่เข้าไปมีส่วนในการแสวงหาความจริงหรือพยานหลักฐานหรือซักถามพยาน เว้นแต่กรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หลักการพิจารณาคดีเป็นหลักการพิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าคู่ความ ในการทำคำตัดสินนั้นศาลจะต้องพิจารณาพยานหลักฐานที่ได้นำเสนอในกระบวนการ

⁴ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การพัฒนาระบบการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมในการค้นหาความจริงเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาสังคม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2558, หน้า 56

พิจารณาเพื่อให้โอกาสคู่ความโต้แย้งคัดค้านพยานนั้นเสียก่อน และพยานหลักฐานจะต้องเป็นการนำเสนอหรือสืบพยานด้วยวาจาในชั้นพิจารณาถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้

ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาของไทยจะเป็นการพิจารณาในระบบกล่าวหา แต่ตามบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็ได้ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงได้อยู่ในหลายมาตราแม้กฎหมายจะได้บัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาคดีอย่างระบบไต่สวนแต่หากมองดูตามเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจศาลในการตรวจสอบความจริงและแสวงหาพยานหลักฐานได้เหมือนเช่นดังระบบไต่สวน⁵ ดังนั้นศาลควรใช้อำนาจหน้าที่ในการค้นหาความจริงในเชิงรุก และมีความกระตือรือร้นในการตรวจสอบและแสวงหาข้อเท็จจริง เพราะหากศาลวางตัวเป็นกลางและให้คู่ความทั้งสองฝ่ายนำพยานหลักฐานเข้ามาต่อสู้กันนั้นอาจเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่ครบถ้วนหรือถูกบิดเบือนศาลอาจได้รับความจริงเพียงบางส่วน หากศาลเข้าไปมีบทบาทในการค้นหาความจริงได้มากขึ้นย่อมทำให้ได้รับความจริงที่ชัดเจนครบถ้วน และเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของชั้นพื้นฐานแก่ประชาชน และทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ถูกต้องและทุกฝ่ายได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยที่มีลักษณะของระบบไต่สวน⁶ เช่น มาตรา 228 ที่บัญญัติว่า “ระหว่างพิจารณาโดยผลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้”

มาตรา 229 ที่บัญญัติว่า “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน

มาตรา 235 วรรคแรก ที่บัญญัติว่า “ในระหว่างพิจารณาเมื่อศาลเห็นสมควรศาลมีอำนาจถามโจทก์จำเลยหรือพยานคนใดก็ได้”

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 228 จะเห็นได้ว่าเป็นหลักการที่ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติม ถือเป็นหลักการที่ให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงในเชิงรุก สามารถริเริ่มค้นหาความจริงโดยศาลไม่จำเป็นต้องให้คู่ความฝ่ายใดร้องขอ อันเป็นบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน แม้ว่าจะมีกฎหมายได้บัญญัติอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมไว้ในทางปฏิบัติกลับมิได้ถูกนำมาใช้ในการพิจารณาคดีมากนัก โดยในการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมเป็นการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาเป็นหลักในการค้นหาความจริงซึ่งตามข้อสันนิษฐานของกฎหมายให้จำเลยได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์โจทก์มีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย และโจทก์พยานหลักฐานของโจทก์จะต้อง

⁵ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, เรื่องเดียวกัน.

⁶ แสง บุญเฉลิมวิภาส, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549, หน้า 211- 212.

พิสูจน์ให้ศาลยุติธรรมเห็นและเชื่อโดยปราศจากความสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด หากศาลมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้

กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 176 วรรคแรก กำหนดให้โจทก์มีหน้าที่ที่จะต้องนำสืบในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพ ซึ่งความผิดนั้น กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่ยหนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ตามระบบกล่าวหาในการค้นหาความจริง ก่อให้เกิดภาระหน้าที่ในการพิสูจน์ความจริงจะตกอยู่แก่ฝ่ายโจทก์ค่อนข้างมาก ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายถึง กฎหมายที่ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการค้นหาความจริง อันเกี่ยวกับการกระทำความผิด และการนำตัวผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายอาญามาดำเนินการพิจารณาและลงโทษตามกฎหมายโดยแนวคิดหลักคือรักษาผลประโยชน์รัฐให้เกิดความสงบเรียบร้อย และต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของจำเลย ในการพิสูจน์ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ในคดีอาญา ใช้ “หลักการตรวจสอบ”⁷ ศาลจะเป็นผู้ตรวจสอบความจริงในเรื่องอย่างถ่องแท้ ตรวจสอบตั้งแต่การเป็นผู้เสียหาย การสอบสวน การฟ้องร้อง เมื่อคดีสู่ศาลต้องตรวจสอบในเนื้อหา โดยนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่

ในกระบวนการพิจารณาหากศาลยังมีข้อสงสัยหรือพยานหลักฐานคู่ความนำเสนอ ยังไม่สามารถทำให้ศาลได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 228 ได้ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงโดยให้ศาลมีอำนาจในการสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติม ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจน ทำให้ตัดสินคดีได้เป็นธรรมมากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติบทบาทของศาลในการเป็นฝ่ายรุกในการสืบพยานในศาลยุติธรรมมีน้อยมาก โดยศาลมักปล่อยให้ทำหน้าที่ของคู่ความที่จะนำหน้าที่นำเสนอพยานหลักฐานและสืบพยาน โดยศาลจะสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติมก็ต่อเมื่อมีการร้องขอของคู่ความ ในคดีอาญาเมื่อทำการสืบพยานไปแล้ว โดยผู้พิพากษาศาลยุติธรรมยังยึดถือเคร่งครัดตามประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดี เช่น ข้อ 3 ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจักต้องวางตนเป็นกลาง และปราศจากอคติทั้งปวงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อย ใช้วาจาสุภาพ ฟังความจากคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาค และมีเมตตาธรรม และ ข้อ 9 บัญญัติว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความของแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐานหรือซักถามด้วยตนเองก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของศาลต้องวางตนเป็นกลางและระมัดระวัง

⁷ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, หน้า 50

ในการใช้อำนาจของตน เพราะเกรงว่าจะถูกมองว่าไม่เป็นกลาง จึงจะศาลในระบบกล่าวหาหมักไม่มี ความกระตือรือร้นหรือวางเฉยในการค้นหาความจริงในคดี และอำนาจศาลในการเรียกสืบพยาน เพิ่มเติมตามมาตรา 228 มิได้เป็นบทเคร่งครัดที่ศาลต้องเรียกสืบพยานเพิ่มเติม เป็นแต่เพียงให้ศาล ใช้ดุลพินิจเมื่อเห็นสมควรให้ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม และบทบัญญัติดังกล่าวมิได้ระบุว่าให้ศาล มีอำนาจเรียกสืบพยานเพิ่มเติมได้ในคดีอาญาใดบ้าง ซึ่งในปัจจุบันคดีอาญามีความร้ายแรงซับซ้อน มากขึ้นและความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีของแต่ละฝ่ายไม่เท่ากัน ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันในการ ดำเนินคดีอาญานี้อาจทำให้ผู้กระทำความผิดหลุดพ้นจากการถูกลงโทษหรือทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับ โทษแทน ซึ่งประเภทของคดีที่ศาลควรเรียกสืบพยานเพิ่มเติม ควรเป็นคดีที่มีอัตราโทษเท่าใด ซึ่งน่าจะมีการระบุให้ชัดเจน เพราะหากเป็นคดีที่มีความร้ายแรงและมีอัตราโทษสูง ควรกำหนดให้ศาล มีหน้าที่ต้องทำการสืบพยานเพิ่มเติมโดยไม่ต้องมีการร้องขอของคู่ความ แม้จะเป็นคดีที่จำเลยให้การ รับสารภาพศาลก็ต้องสืบพยาน แม้ว่าอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกไม่ถึงห้าปีก็ตาม ศาลก็อย่าพิพากษา ลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เหล่านี้ควรระบุไว้ใน กฎหมายให้ชัดเจน เพราะในบางครั้งที่จำเลยรับสารภาพโดยที่ไม่ได้กระทำความผิดจริงหรืออาจจะ รับสารภาพผิดแทนผู้อื่น หรือถูกว่าจ้างให้รับโทษแทนหรือถูกบีบบังคับให้รับสารภาพโดยไม่ได้สมัครใจ เป็นต้น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการค้นหาความจริง ในคดีอาญาในเชิงรุกของศาล และเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ ของกฎหมาย ทั้งยังเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของทุกฝ่าย รวมทั้งศึกษากระบวนการค้นหา ความจริงในคดีอาญาของศาลอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบของไทยด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา
- 2.2 เพื่อศึกษาอำนาจศาลในการสืบพยานเพิ่มเติม
- 2.3 เพื่อหาแนวทางแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 228

ให้เหมาะสมในการค้นหาความจริงเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

3. ขอบเขตของการศึกษา

3.1 ศึกษาถึงบทบาทของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมในการค้นหาความจริงในระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน ในกรณีการที่ให้ศาลมีอำนาจในการเรียกสืบพยานเพิ่มเติมในระหว่างพิจารณา คดีอาญาว่ามีความสอดคล้องกับระบบกฎหมายและหลักการดำเนินคดีอาญาหรือไม่ รวมทั้งกฎหมายที่ให้ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมมีความเหมาะสมชัดเจนหรือไม่

3.2 ศึกษาแนวคิด ระบบการพิจารณาพิพากษาคดีทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนของศาลต่างประเทศ รวมทั้งบทบาทของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา รวมทั้งวิเคราะห์บทบาทการใช้อำนาจของผู้พิพากษาในการค้นหาความจริงโดยการสืบพยานเพิ่มเติมของศาลยุติธรรมไทย คดีอาญาทั่วไปเปรียบเทียบกับคดีอาญาทุจริตและประพฤตินิยมกับประสิทธิภาพในการค้นหาความจริง

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 4.1 เพื่อทราบและเข้าใจถึงทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา
- 4.2 เพื่อทราบและเข้าใจถึงอำนาจศาลในการสืบพยานเพิ่มเติม
- 4.3 เพื่อหาแนวทางแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 ให้เหมาะสมในการค้นหาความจริงเพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

5. วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิจัยแบบค้นคว้าเอกสาร (Document Research) ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำราทางกฎหมาย บทความในวารสาร เอกสารทางกฎหมายต่างๆ งานวิจัย สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ กฎหมาย คำพิพากษากฎีกาที่เกี่ยวข้อง และการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับการค้นหาความจริงและหลักการดำเนินคดีอาญา

1. แนวคิดเกี่ยวกับการค้นหาความจริง

การดำเนินคดีอาญามีเป้าหมายสำคัญคือการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษและเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่การดำเนินคดีอาญาแม้เป็นภารกิจที่รัฐกระทำเพื่อประโยชน์สาธารณะแต่ขณะเดียวกันการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษเป็นการกระทำที่กระทบสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเช่นกัน ดังนั้นการใช้อำนาจรัฐต้องเป็นกระบวนการใช้อำนาจภายใต้หลักนิติรัฐและต้องเป็นกระบวนการตรวจสอบความจริงของเรื่องที่กำลังกล่าวหาเพื่อชี้ขาดเรื่องที่กำลังหาว่านั้น

การชี้ขาดคดีอาญาต้องอาศัยการค้นหาความจริงเพื่อให้ได้ความจริงแท้ของเรื่องและต้องเป็นความจริงที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย

การชี้ขาดคดีอาญาแบ่งออกเป็นสองขั้นตอนตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ซึ่งแยกการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานและการดำเนินคดีอาญาของศาลออกจากกันดังนี้⁸

(1) การชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหาในชั้นเจ้าพนักงาน คือ การสั่งคดีของพนักงานอัยการเป็นการค้นหาความจริงในชั้นแรกเพื่อตรวจสอบและชี้ขาดเบื้องต้นว่าควรสั่งฟ้องหรือไม่ หากเห็นควรสั่งฟ้องจึงสั่งฟ้องเพื่อดำเนินคดีในชั้นศาลต่อไป

(2) การชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหาในชั้นศาล คือ การที่ศาลพิจารณาดำเนินการค้นหาความจริงเพื่อตรวจสอบและพิพากษาคดี โดยอาศัยหลักการดำเนินคดีอาญาต่างๆ ที่ต้องอยู่บนพื้นฐานของการค้นหาความจริงเพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะและขณะเดียวกันต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาดำเนินคดีด้วย

สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดี จึงต้องรักษาความสมดุลของ “อำนาจรัฐ” และ “หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน” ให้ได้⁹

⁸ คณิต ญ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, หน้า 45.

⁹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วย การดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา, พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร: จีระวิชาการพิมพ์, หน้า 9

หลักการดำเนินคดีอาญาอันพึงประสงค์ที่สนับสนุนให้การค้นหาความจริงเพื่อให้ได้ความจริงแท้และขณะเดียวกันไม่ละเลยสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา หรือกล่าวอีกนัยว่ารักษาประโยชน์รัฐแต่ยังรักษาประโยชน์ส่วนบุคคลตามหลักสากล ดังนี้¹⁰

1.1 หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหาและหลักการค้นหาความจริงตามแบบ

ในการค้นหาความจริงในคดีอาญา แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือการค้นหาความจริงตามแบบและการค้นหาความจริงในเนื้อหา¹¹

1.1.1 หลักการค้นหาความจริงตามแบบ หมายถึง การที่ศาลพิจารณาพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอต่อศาลโดยพิจารณาว่า พยานหลักฐานนั้นยื่นมาโดยชอบหรือไม่ และเท่าที่ปรากฏหลักฐานที่นำเสนอ นั้นวินิจฉัยได้ว่า การกระทำของจำเลยมีหลักฐานน่าเชื่อหรือไม่ว่าเป็นผู้กระทำความผิด การค้นหาความจริงตามแบบนี้ศาลจะมีบทบาทที่จะเป็นกลางคอยคุมความชอบด้วยกฎหมายของคดี การนำเสนอพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้ และอาจรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความยอมรับโดยไม่ต้องนำสืบในศาลอีกครั้ง

การค้นหาความจริงตามแบบ จะใช้ในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ที่มีการพิจารณาคดีของศาลระบบกล่าวหา ได้แก่ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา การค้นหาความจริงในกฎหมายคอมมอนลอว์ เป็นการต่อสู้ทำนองเดียวกับคดีแพ่ง มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาสามฝ่าย ได้แก่ ศาล (Trial judge) เพื่อให้เกิดความดุลระหว่างประโยชน์ของรัฐและสิทธิเสรีภาพของเอกชน¹² พนักงานอัยการ (Prosecutor) และทนายจำเลย (defense attorney)

ศาลไม่มีหน้าที่สืบพยานหลักฐานในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดี¹³ แต่เป็นหน้าที่ของคู่ความในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ เพื่อสนับสนุนข้ออ้าง ข้อเถียงของตนได้เต็มที่ จึงมีการสร้างหลักแห่งความเป็นธรรม (Principle of Fairness) โดยคู่ความต้องมาศาลในฐานะที่เท่าเทียมกันและศาลจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด คือ ศาลจะวางเฉยในการค้นหาข้อเท็จจริงและมีบทบาทจำกัด¹⁴ เป็นเสมือนผู้ตัดสินกึ่งหน้าที่ทำหน้าที่ควบคุมกติกากการต่อสู้เท่านั้น

¹⁰ คณิต ญ นคร, อ้างแล้ว, หน้า 64-80.

¹¹ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, หน้า 35-36.

¹² Paul B.Welson, Kenneth M. Wells, Law Enforcement and Criminal Justice : An Introduction. California : Goodyear Publishing Company , Inc., 1972, pp. 161 -179.

¹³ Ibid.,pp.70-71.

¹⁴ Catherine Elliott and Frances Quinn, English Legal system, third edition, Harlow,; Pearson Education Limiter , 2000, p.237

ทั้งนี้ เนื่องจากในระบบกล่าวหา “ลูกขุน” (Jury) จะเป็นผู้วินิจฉัยข้อเท็จจริง ทำหน้าที่ชี้ขาดถึงความถูกต้องของจำเลย (*guilty or not*) ลูกขุนเป็นเพียงบุคคลธรรมดา ไม่มีความร้ายกาจ หมาย การสืบพยานจึงต้องมีกฎเกณฑ์ในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานอย่างเคร่งครัด ได้แก่ การห้ามรับฟังพยานบอกเล่า (*hearsay evidence*) หรือมีบทตัดพยานที่เด็ดขาด (*Exclusionary Rule*) ว่าพยานหลักฐานใดรับฟังได้หรือรับฟังไม่ได้ และห้ามมิให้คู่ความนำพยานหลักฐานที่ต้องห้ามรับฟังนั้นเข้าสู่การพิจารณา โดยศาลซึ่งเป็นผู้พิพากษาอาชีพจะเป็นผู้วินิจฉัยก่อนว่าพยานหลักฐานใดจะยอมรับให้เข้าสู่การพิจารณาได้หรือไม่ได้ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้พยานหลักฐานที่ต้องห้ามรับฟังนั้น เข้าสู่การรับรู้และอาจชักจูงใจลูกขุนได้ เมื่อลูกขุนได้ชี้ขาดข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานดังกล่าวว่าจำเลยผิด ศาลก็จะปรับข้อเท็จจริงที่ได้นั้นเข้ากับข้อกฎหมายแล้วพิจารณาความผิดและกำหนดบทลงโทษจำเลยต่อไป แต่ถ้าลูกขุนชี้ขาดว่าจำเลยไม่ผิด คดีก็ยุติ

ในการดำเนินการพิจารณา เพื่อมิให้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบกัน ศาลจะควบคุมให้ทั้งสองฝ่ายดำเนินกระบวนการพิจารณาของตนไปตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด คู่ความเป็นผู้เสนอพยานหลักฐานของตนต่อศาล แล้วศาลจะตัดสินคดีไปตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบ ศาลจะไม่ถามพยานเพื่อค้นหาความจริงจากพยานนอกเหนือจากที่พยานได้เบิกความตอบคำถามซักถามถามค้านและถามติง¹⁵ เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลก็จะซักถามพยานโดยต้องไม่เป็นการสืบพยานนอกเหนือจากที่คู่ความในคดีนำสืบไว้¹⁶ นอกจากนี้ ศาลยังมีหน้าที่ให้คำแนะนำลูกขุนด้วยดังนั้น หากศาลเข้าไปซักถามพยานเสียเองก็เท่ากับเข้าไปมีส่วนร่วมในการโต้แย้ง ทำให้ไม่อาจให้คำแนะนำแก่ลูกขุนได้ดีเท่าที่ควรจะเป็น เพราะอาจเกิดความลำเอียงและอาจทำให้คู่ความรวมถึงผู้อื่นเห็นว่า ศาลลำเอียงแล้ว แม้ว่าความจริงจะไม่เป็นเช่นนั้นก็ตาม Lord Howert ซึ่งเคยเป็น Lord Chief Justice ของประเทศอังกฤษ เคยให้คำแนะนำว่า “ผู้พิพากษามีหน้าที่สงบปากคำจนกระทั่งถึงวินาทีสุดท้าย และพยายามที่จะให้ฉลาดเท่าที่ ตนได้รับจ้างให้วางท่า”¹⁷

สรุปว่า ศาลในระบบคอมมอนลอว์จะต้องตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาในคดีจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอต่อศาลเป็นหลัก โดยศาลจะซักถามหรือนำพยานเข้าสืบเป็นกรณีข้อยกเว้นเพื่อความเป็นธรรมเท่านั้น ศาลในระบบนี้จะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดจึงมีบทบาท

¹⁵ ประมวล สุวรรณศร, การค้นหาความจริงโดยพยานหลักฐาน, บทบัญญัติ, เล่มที่ 25 ตอนที่ 4, 2511, หน้า 754 – 755.

¹⁶ Henry J.Abraham, *The judicial Process*, fourth edition, New York : Oxford University Press, 1980, p.104.

¹⁷ กุลพล พลวัน, การพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทยที่มีผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน, ในหนังสือรวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 3 ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2547.

ที่วางเฉยในการค้นหาความจริง เนื่องจากกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดของกฎหมายลักษณะพยาน และลักษณะโครงสร้างของกระบวนการยุติธรรมที่แบ่งการค้นหาความจริงออกเป็นสองขั้นตอน คือ ลูกขุนจะวินิจฉัยข้อเท็จจริงก่อน ส่วนผู้พิพากษาอาชีพจะพิจารณาปรับข้อเท็จจริงเข้ากับ ข้อกฎหมายแล้วจึงพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลจึงใช้บทบาทเชิงรุกได้น้อยกว่าศาลในระบบซีวิลลอว์

ในเวลาต่อมาแม้แต่ในคดีแพ่งของประเทศอังกฤษเองก็ได้มีการปฏิรูประบบ การดำเนินคดีแพ่ง ตามความเห็นของ Lord Woolf และคณะได้ทำการวิจัยพบว่า การพิจารณาคดี แพ่งในประเทศอังกฤษที่ใช้อยู่ในขณะนั้น เป็นการพิจารณาคดีที่เน้นหนักไปในทางการต่อสู้คดีระหว่าง คู่ความและดำเนินตามทิศทางที่คู่ความประสงค์มากเกินไป โดยศาลไม่มีบทบาทในการกำหนดทิศทาง ของคดีอย่างแท้จริง คู่ความมักจะไม่นับปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคดีและศาลก็ได้มีการ บังคับให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์โดยเคร่งครัด Lord Woolf ได้เสนอให้ศาลมีบทบาทเชิงรุกมากขึ้น ในการพิจารณาคดีแพ่ง นอกจากนี้ก็ได้บัญญัติให้ศาลเรียกพยานมาสืบเองได้ เพื่อประโยชน์แห่งคดี โดยไม่ทำให้คู่ความเสียเปรียบแต่เพื่อความยุติธรรม

การที่ศาลถือความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด จนทำให้ศาลมีบทบาทที่วาง เฉยต่อการค้นหาความจริงนี้ Lord Denning อดีตอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ถึงกับกล่าวในการ ตัดสินคดีหนึ่งว่า ในอังกฤษ ผู้พิพากษามีใช่เป็นเพียงผู้รักษากฎเกณฑ์ คอยตอบคำถามเท่านั้น แต่มี หน้าที่ค้นหาความจริงและอำนวยความสะดวกตามกฎหมายด้วย

1.1.2 หลักการค้นหาตามเนื้อหา หมายถึง การค้นหาความจริงในคดีที่มีลักษณะ การดำเนินคดีระหว่างศาลและจำเลยในระบบซีวิลลอว์ ซึ่งใช้หลักการดำเนินคดีโดยรัฐ ที่เจ้าหน้าที่ ของรัฐและศาลจะร่วมมือกันในการค้นหาความจริง โจทก์มีหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการค้นหา พยานหลักฐาน ศาลจะค้นหาข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานทั้งที่คู่ความนำเสนอต่อศาลหรือศาล เห็นสมควรเรียกมาสืบเอง

หลักการค้นหาความจริงตามเนื้อหา ไม่มีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดในการรับฟัง พยานหลักฐานอย่างในระบบกล่าวหา ศาลเป็นผู้มีบทบาทหลักในการสืบพยานและซักถามพยานโดย คู่ความจะถามพยานต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน ดังนั้น ศาลจะซักถามพยานนอกเหนือจากที่คู่ความ ได้นำเสนอต่อศาลได้ ถ้ายังไม่มีคำตอบชัดเจนหรือเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดี เพื่อง่าย ต่อการตัดสินให้เที่ยงธรรมและเกิดความยุติธรรมแก่คู่ความ

การพิจารณาคดีในระบบซีวิลลอว์ ไม่มีลักษณะของการต่อสู้ระหว่างคู่ความ อย่างในระบบคอมมอนลอว์ ศาลจึงต้องค้นหาความจริงด้วยตนเองด้วย¹⁸ จึงไม่ใช่วิธีถามค้านพยาน (Cross Examination) เพื่อให้คู่ความตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานอีกฝ่ายหนึ่งแล้วให้ศาล

¹⁸ John H.Langbein , Comparative Criminal procedure : Germany , New York : West Publishing Co.,1977 , p.1.

ชี้ขาด เพราะศาลเป็นผู้สืบพยานด้วยตนเอง แต่โจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อนเช่นเดียวกับในระบบกล่าวหา เพื่อสนับสนุนข้ออ้างของตนว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด เพราะจำเลยได้รับการสันนิษฐานตามหลักสากลว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดอาญา การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยความผิดของจำเลยในหลักนี้จึงไม่ขึ้นอยู่กับพยานหลักฐานของโจทก์เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับพยานหลักฐานที่คู่ความนำเข้าสู่สำนวน ไม่ว่าจะพยานหลักฐานของฝ่ายใด รวมถึงพยานของศาลด้วยถ้าหากศาลได้นำพยานเข้าสืบในคดี

จึงอาจสรุปได้ว่า ศาลในระบบซีวิลลอว์มีบทบาทเชิงรุกในการค้นหาความจริงด้วยนอกเหนือจากที่คู่ความนำพยานหลักฐานเข้าสู่ศาล หากยังไม่ชัดเจนศาลก็จะเข้าไปซักถามหรือนำพยานเข้าสืบเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

การค้นหาความจริงในเนื้อหา เป็นการตรวจสอบค้นหาความจริงอย่างจริงจังแท้ โดยศาลไม่ควรต้องถูกจำกัดด้วยรูปแบบ เช่น หลักเกณฑ์ตามวิธีพิจารณาความแพ่งในการห้ามสืบพยานบุคคลแทนพยานเอกสาร¹⁹ หรือคำร้องขอของผู้ใด หรือแม้แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 จะบัญญัติให้คดีมีโทษอย่างต่ำให้จำคุกไม่ถึงห้าปี เมื่อจำเลยรับสารภาพศาลจะพิพากษาคดีโดยไม่ต้องสืบพยานต่อไปได้นั้น หากศาลยังมีความสงสัยในคำรับสารภาพก็มีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงต่อไป

เมื่อพิจารณาหลักการค้นหาความจริงทั้งสองแบบแล้ว จะเห็นว่า “การค้นหาความจริงในเนื้อหา” เป็นวิธีการที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาที่ต้องมุ่งนำตัวผู้กระทำผิดที่แท้จริงมาพิจารณาลงโทษเพื่อรักษาประโยชน์รัฐยิ่งกว่า แต่อย่างไรก็ดี บทบาทศาลในฐานะที่เป็นผู้ควบคุมกระบวนการพิจารณา จึงต้องดูแลให้ความยุติธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายนั่นคือ การนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริงจะต้องเป็นไปโดยชอบ ไม่ให้เปรียบฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น ศาลจึงต้องปฏิบัติตามวิธีพิจารณาความอาญา หรือการค้นหาความจริงตามแบบด้วย

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ให้ความเห็นว่า “หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา” เป็นคนละเรื่องกับการดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” และจากความสับสนในเนื้อหาของเรื่องสองเรื่องนี้จึงทำให้นักกฎหมายในประเทศในระบบ Common Law เข้าใจกันว่าการดำเนินคดีอาญาใน “ยุโรปภาคพื้น” ใช้ “ระบบไต่สวน” ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเพราะความเป็นจริงทั้งระบบกฎหมายของยุโรปและแองโกลอเมริกันในปัจจุบันเป็นระบบกล่าวหาทั้งสิ้น แต่ความแตกต่างของการดำเนินคดีในยุโรปและแองโกลอเมริกันอยู่ที่บทบาทของผู้พิพากษาซึ่งท่านเห็นว่า บทบาทในการค้นหาความจริงของผู้พิพากษาของยุโรปมีมากกว่าของแองโกลอเมริกัน²⁰

¹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3224/2531

²⁰ คณิต ฒ นคร. “ปัญหาการใช้ดุลยพินิจของอัยการ”, *วารสารอัยการ*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 57 กันยายน 2525, หน้า 32.

1.2 หลักฟังความทุกฝ่าย

หลักฟังความทุกฝ่าย หมายความว่า จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาที่จะแก้ข้อกล่าวหาได้²¹

ในการตรวจสอบความจริงเพื่อชี้ขาดว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ นั้นผู้ต้องหาจะได้รับการชี้ขาด 2 ชั้น คือ ชั้นของพนักงานอัยการ และชั้นศาล ในระหว่างการตรวจสอบความจริงเพื่อชี้ขาดนั้นพนักงานอัยการและศาลจะต้องฟังข้อเท็จจริงทั้งจากฝ่ายผู้กล่าวหาและฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา ไม่ใช่ฟังเฉพาะฝ่ายผู้กล่าวหาและชักพอกเอาความผิดจากผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่คำนึงถึงข้อแก้ตัวของผู้ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด หลักนี้เองจึงทำให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการประกันสิทธิมีโอกาสดต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ เพราะในการตรวจสอบความจริงศาลจะต้องรับฟังทั้งพยานของฝ่ายผู้กล่าวหาและฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา นั้นเอง

1.3 หลักวจา

หมายความว่า ในการดำเนินการในศาลต้องมีการสอบวจากันในทุก ๆ เรื่อง²² ดังนั้นการพิจารณาตรวจสอบความจริงในศาลจึงต้องทำด้วยวจา นั่นก็คือ พยานที่นำมาสืบในศาล ต้องมาเบิกความต่อหน้าศาล หรือข้อเท็จจริงบางอย่างที่มีอยู่ในพยานเอกสารต้องนำมาอ่านหรือแถลงในศาลเพื่อให้เข้าใจกันทุกฝ่าย เฉพาะสิ่งที่ได้กระทำกันด้วยวจามาแล้วเท่านั้นที่จะยกมาวินิจฉัยคดีได้หลักนี้ตรงกันข้ามกับหลักลายลักษณ์อักษร ซึ่งศาลจะพิจารณาเฉพาะข้อความที่เขียนไว้ในสำนวนการสอบสวนเท่านั้น หลักวจาในศาลจะรับฟังพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนคดีเท่านั้น และจะนำข้อเท็จจริงนอกสำนวนมาวินิจฉัยไม่ได้ แม้ว่าข้อเท็จจริงนั้น จำเลยจะยอมให้นำมาเป็นพยานก็ตาม²³

1.4 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

หลักนี้เป็นหลักสากล ทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ที่ให้องค์กรของรัฐร่วมกันรับผิดชอบในการตรวจสอบความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นพิจารณานั้น ความรับผิดชอบในการตรวจสอบความจริงเป็นของศาลมีขึ้นอยู่กับคู่ความ และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ที่ให้ความรับผิดชอบในการตรวจสอบความจริงเป็นเรื่องของคู่ความโดยลำพังตนเอง ศาลมีอำนาจชี้ขาดตัดสินคดีเฉพาะในสิ่งที่คู่ความนำเสนอเข้ามาในคดีเท่านั้น ต่างก็ยึดถือหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยทั้งสิ้น และหลักนี้เป็นหลักสากลของคดีอาญาโดยเฉพาะ

²¹ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549, หน้า 64

²² คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549, หน้า 66

²³ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2550, หน้า 38.

หลักนี้มีความหมายว่า ในคดีอาญานั้น กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มีความผิด²⁴ ในกรณีที่ศาลพิจารณายานหลักฐานที่นำมาพิสูจน์ทั้งหมดแล้ว ยังมีความสงสัยโดยเหตุอันสมควรว่า จำเลยนั้นเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ต้องถือว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้องนั่นเอง

หลักกฎหมายนี้ เป็นหลักที่มุ่งคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ เพราะการลงโทษบุคคลใดจะต้อง ปรากฏหลักฐานที่ปราศจากข้อสงสัยว่าผู้้นั้นกระทำความผิด และหากยังเป็นที่ยสงสัยก็จะยกฟ้องปล่อยไป ดีกว่าจะลงโทษผู้้นั้น ซึ่งกฎหมายเลือกที่จะปล่อยผู้ที่กระทำความผิดสืบคนดีกว่าลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว²⁵

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2560 ได้บัญญัติรับรองหลักดังกล่าวไว้ใน มาตรา 29 วรรคสอง บัญญัติว่า ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง บัญญัติไว้ว่า เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัย นั้นให้จำเลย

2. มาตรฐานการรับฟังพยานหลักฐาน

เมื่อมีการนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ต่อศาลแล้ว ศาลมีหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยว่า จำเลยกระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้องหรือไม่ แล้วจึงพิพากษาลงโทษจำเลยต่อไป ในการวินิจฉัยว่า จำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ศาลจะต้องชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานโดยอาศัยมาตรฐานการพิสูจน์ (Standard of proof) ในการรับฟังพยานหลักฐานเพื่อพิจารณาลงโทษจำเลย

มาตรฐานที่ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานเพื่อพิจารณาลงโทษจำเลยในคดีอาญานั้น กฎหมายกำหนดให้ศาลใช้มาตรฐานการพิสูจน์ในการพิจารณา โดยห้ามมิให้ศาลพิพากษาลงโทษ จำเลยจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น และหากมี ข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ กฎหมายให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยซึ่งเป็น หลักสากล

สำหรับการพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยในกฎหมายไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด

²⁴ คณิต ญ นคร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 73

²⁵ ณรงค์ ใจหาญ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 40

จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 บัญญัติไว้ดังนี้ว่า “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงอย่าพิพากษา ลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อมีความสงสัย ตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

มาตรฐานการพิสูจน์ที่ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานเพื่อพิจารณาลงโทษจำเลย จึงเป็น มาตรฐานหรือระดับของความน่าจะเป็นไปได้ ซึ่งใช้ในการพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งเป็น ความจริงหรือไม่ อาจกล่าวได้ว่า มาตรฐานการพิสูจน์ก็คือ ระดับการพิสูจน์ขั้นต่ำที่คู่ความฝ่ายที่มี ภาระการพิสูจน์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเชื่อ เพื่อตัดสินลงโทษหรือชี้ขาดประเด็นแห่งคดี²⁶ ต่อไปจะนำเสนอ ถึงหน้าที่นำสืบซึ่งมีความสัมพันธ์กับมาตรฐานการพิสูจน์ ดังนี้

2.1 หน้าที่นำสืบ

หน้าที่นำสืบ หมายถึง หน้าที่ที่คู่ความฝ่ายหนึ่งจะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ ต่อศาล ให้ศาลเห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้าง หรือที่มักเรียกว่า “ภาระการพิสูจน์” การกำหนดหน้าที่ นำสืบ ศาลจะกำหนดตามประเด็นข้อพิพาทแต่ละประเด็น ถ้าคู่ความฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบในประเด็น ไตก็มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าความจริงเป็นอย่างไร หากพิสูจน์ไม่ได้ผู้มีภาระการ พิสูจน์นี้ย่อมต้องแพ้คดีในประเด็นนั้น โดยไม่ต้องคำนึงว่า ตนจะเป็นผู้นำพยานเข้าสืบก่อนหรือหลัง ในคดี หน้าที่นำสืบจะตกแก่ผู้ใดย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ไม่ใช่เรื่องที่ศาลหรือคู่ความ จะกำหนดหรือตกลงกันเองได้²⁷

หลักกฎหมายพยานหลักฐานของไทย สอดคล้องกับนานาอารยธรรมประเทศ ในประเด็นที่ว่า หน้าที่นำสืบหรือหน้าที่ในการแสวงหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ได้แย้งกัน ในคดีไม่ใช่หน้าที่ของศาล แต่เป็นหน้าที่ของคู่ความในคดีนั้นไม่ว่าประเทศต่างๆ นั้นจะใช้กฎหมาย ระบบซีวิลลอว์หรือระบบคอมมอนลอว์ ศาลก็ไม่มีหน้าที่ไปแสวงหาพยานหลักฐาน แต่ศาลมีอำนาจ หน้าที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสู่คดีในฐานะเป็น “พยานของศาล” ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา²⁸

คำพิพากษาฎีกาที่ 1888/2547 วินิจฉัยว่า “เมื่อศาลมีอำนาจที่จะเรียกพยานหลักฐาน ไตที่เห็นสมควรมาสืบเองได้ ในฐานะพยานหลักฐานของศาล เพราะฉะนั้นศาลจึงมีอำนาจที่จะกำหนด ประเด็นข้อพิพาทที่เกี่ยวกับจำนวนความเสียหายของโจทก์ในคดีนั้นมีอยู่เพียงใดเพิ่มขึ้นจากที่ศาลเคย กำหนดไว้เดิมด้วย และเมื่อกำหนดประเด็นเรื่องจำนวนความเสียหายของโจทก์ว่ามีมากน้อยเพียงใด

²⁶ จรุงจิต บุญเขย, *มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549, หน้า 10-11.

²⁷ เข็มชัย ชุตินวงศ์, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2543, หน้า 55.

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 วรรคสาม และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228

เพิ่มแล้ว ศาลจึงให้คู่ความนำสืบพยานหลักฐานหรือเรียกพยานหลักฐานของศาลมาสืบเอง ในประเด็นเกี่ยวกับจำนวนความเสียหายของโจทก์ได้²⁹

จากคำพิพากษาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า แม้อันคดีแพ่งศาลเองก็ไม่จำเป็นต้องวางเฉยต่อการค้นหาข้อเท็จจริง เหมือนในระบบกล่าวหาตั้งเดิมเสมอไป แต่ในทางปฏิบัติศาลในคดีแพ่งยังใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 วรรคสาม ในเรื่องพยานของศาลนี้น้อยมากหรือแทบจะไม่มีก็ได้ใช้³⁰

แม้ว่าในคดีอาญา ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดประเด็นข้อพิพาท แต่สามารถทราบประเด็นข้อพิพาทได้จากคำคู่ความและไม่อาจนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง³¹ ว่าด้วยเรื่องการชี้สองสถานมาใช้ในคดีอาญา เพราะเป็นเรื่องที่มีลักษณะเฉพาะในคดีแพ่ง กล่าวคือ ในคดีอาญา ศาลต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ชัดว่าจำเลยกระทำผิดจริงจึงลงโทษจำเลยได้ และเมื่อโจทก์จำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาล ศาลจะอ่านและอธิบายคำฟ้องให้จำเลยฟัง แล้วสอบถามจำเลยเรื่องทนายความและตั้งทนายความให้ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 จากนั้นจึงสอบถามคำให้การของจำเลย ถ้าจำเลยให้การอย่างไรก็บันทึกไว้แล้วดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพก็นัดฟังคำพิพากษา ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธก็นัดสืบพยานโจทก์ต่อไป³² จะเห็นได้ว่า ประเด็นข้อพิพาทในคดีอาญาจึงมีอยู่ตามสภาพในคำคู่ความ เพียงแต่จะไม่มี การกำหนดประเด็นข้อพิพาทออกมาให้ชัดเจนเท่านั้น

2.2 มาตรฐานการพิสูจน์

มาตรฐานการพิสูจน์ หมายถึง มาตรฐานที่ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานเพื่อพิจารณาลงโทษหรือชี้ขาดในประเด็นแห่งคดี มาตรฐานการพิสูจน์จึงเป็นเครื่องมือในการใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงโดยให้น้ำหนักพยานหลักฐานในแต่ละคดีอย่างมีกฎเกณฑ์ ถ้าไม่มีมาตรฐานการพิสูจน์ การใช้ดุลพินิจวิเคราะห์ซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานก็จะกลายเป็นเรื่องของความรู้สึกโดยไม่มีหลักเกณฑ์ไป³³

²⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1888/2547

³⁰ จรัญ ภักดีธนากุล, กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2548, หน้า 156.

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 182 มาตรา 183 และมาตรา 183 ทวิ

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสอง

³³ จรัญ ภักดีธนากุล, กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2548, หน้า 242.

มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา มีมาตรฐานสากลที่ใช้ทั้งในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์และระบบคอมมอนลอว์ คือ โจทก์ต้องนำสืบให้ศาลเห็นโดยปราศจากเหตุอันควรสงสัย ประเทศไทยมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 กำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ของศาลไว้ว่า โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นโดยปราศเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยอาจจะไม่ใช่ผู้กระทำความผิด ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย คือ ลงโทษจำเลยไม่ได้เพราะศาลยังไม่แน่ใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด จึงต้องพิพากษายกฟ้องได้แก่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 207/2536 เหตุเกิดในเวลากลางคืน ผู้เสียหายอ้างว่าเห็นและจำหน้าคนร้ายได้ในขณะที่คนร้ายขับรถจักรยานยนต์แข่งรถจักรยานยนต์คันที่ผู้เสียหายนั่งซ้อนท้าย ป. มาโดยอาศัยแสงไฟรถจักรยานยนต์ของผู้เสียหายและแสงไฟรถจักรยานยนต์ที่เล่นสวนมากับแสงจันทร์ แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วแสงไฟรถจักรยานยนต์ของผู้เสียหายย่อมพุ่งไปข้างหน้าจึงไม่สว่างพอที่จะทำให้ผู้เสียหายเห็นหน้าคนร้ายที่ขับและนั่งซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ที่แข่งรถจักรยานยนต์ของผู้เสียหายได้ ส่วนแสงจันทร์ก็มีความสว่างน้อยไม่พอจะเห็นหน้าคนร้ายได้ ผู้เสียหายชี้ตัวจำเลยว่าเป็นคนร้ายที่ขับรถจักรยานยนต์แต่กลับเบิกความตอบคำถามค้านว่าตอนที่ชี้ตัวนั้นเพิ่งรู้ว่าจำเลยเป็นคนคนที่ตนรู้จักมาก่อน ดังนั้นหากผู้เสียหายจำคนร้ายได้จริงก็ควรจะบอกชื่อคนร้ายได้ในวันเกิดเหตุคำเบิกความของผู้เสียหายจึงมีพิรุณไม่น่าเชื่อ ช่วงเวลาที่คนร้ายนั่งซ้อนรถจักรยานยนต์ลงจากรถมาถึรถจักรยานยนต์ของผู้เสียหายทันทีจน ป.พยานและรถตกลงไปในคูน้ำข้างทาง ทำให้โอกาสที่ ป. จะเห็นและจำหน้าคนร้ายที่ขับรถจักรยานยนต์มีน้อย เมื่อพยานหลักฐานโจทก์มีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยเป็นคนร้ายกระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ จึงต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ตาม ป.วิ.อ.มาตรา 227 วรรคสอง

3. หลักการดำเนินคดีอาญา

หลักการดำเนินคดีอาญาเกิดขึ้นมาจากแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือรัฐ อันเป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของสังคมหรือรัฐ โดยที่แต่ละประเทศต่างมีประวัติความเป็นมาของชนในชาติที่แตกต่างกันไป ซึ่งแนวคิดดังกล่าวอาจแยกได้เป็น 2 กรณีคือ แนวคิดที่ว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย และแนวคิดที่ว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย³⁴

³⁴ คณิต ฌ นคร, วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน, นิติศาสตร์, 15, 3 (กันยายน 2528), หน้า 2.

ฉะนั้น รูปแบบของการดำเนินคดีอาญาจึงสัมพันธ์กับแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งสามารถแบ่งหลักการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 3 หลัก คือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์แต่เดิมนานาประเทศในโลก ได้แก่ กลุ่มประเทศทางยุโรป แอฟริกา เอเชีย ตลอดจนประเทศไทย การควบคุมอาชญากรรมเป็นเรื่องของผู้เสียหาย กล่าวคือ ผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้นั้นเป็นผู้นำเรื่องราวมาฟ้องร้องและนำพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้มาเสนอต่อศาลด้วยตนเองเพื่อให้ศาลพิจารณาและพิพากษาคดีลงโทษผู้กระทำความผิด รวมทั้งการบังคับให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบตามข้อเรียกร้องของผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้นั้น อันเป็นแนวความคิดของระบบปัจเจกชนนิยม (Individualism)³⁵

การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายจึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างเอกชนกับเอกชน โดยมีศาลวางตนเป็นกลางชี้ขาดตัดสินคดี เป็นการดำเนินคดีที่มีลักษณะไม่แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาของประชาชน การดำเนินคดีอาญาดังกล่าวจะคำนึงถึงแต่เฉพาะส่วนได้เสียของผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้นั้น โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมหรือรัฐแต่อย่างใด นอกจากผู้เสียหายแล้วบุคคลอื่นจึงไม่มีสิทธิฟ้องร้อง³⁶ ดังนั้น จะเห็นว่าหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายมาจากแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยประชาชน ซึ่งพิจารณาถึงความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาอันเป็นหน้าที่ของผู้ได้รับความเสียหายแต่ทั้งนี้ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผู้เสียหายผู้นั้นก็คือประชาชนที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือรัฐนั้น หลักการดังกล่าวเป็นแนวความคิดให้ผู้เสียหายเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลโดยมีศาลเป็นผู้ตัดสินและบังคับให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดและให้ชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวข้องกับคดีแต่อย่างใด ทั้งนี้จุดบกพร่องของแนวความคิดดังกล่าวนี้คือ ผู้เสียหายมักจะคำนึงแต่ความเสียหายในส่วนของตนเองเท่านั้น โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบของสังคม ดังนั้น เมื่อผู้เสียหายได้รับชดใช้ความเสียหายในส่วนของตนเองแล้วย่อมจะไม่ติดใจดำเนินการกับผู้กระทำความผิดอีก ซึ่งเห็นได้ว่า เมื่อรัฐไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ครบถ้วนและเอกชนเป็นผู้เสียหายอันเนื่องจากการกระทำผิดอาญาก็ควรจะได้รับการความคุ้มครอง ผู้เสียหายจึงต้องมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ด้วยตนเองเพื่อเรียกร้องสิทธิที่ตนมีอยู่

³⁵ อรรถพล ไทญ์สว่าง, *ผู้เสียหายในคดีอาญา*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524, หน้า 6-7.

³⁶ อุดม รัฐอมฤต, การฟ้องคดีอาญา, นิติศาสตร์, 22,2 (มิถุนายน 2535), หน้า 243.

3.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

หลักการดำเนินคดีนี้ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาโดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ แนวความคิดตามระบบนี้มาจากแนวความคิดที่ว่า การควบคุมอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของประชาชน (Social Control) เพราะทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ส่วนรัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมตลอดจนมีหน้าที่ป้องกันอาชญากรรม นอกจากนี้ประชาชนในสังคมหรือรัฐนั้นให้ความสำคัญกับเรื่องเสรีภาพสูงมาก เนื่องจากมีแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยประชาชนหรือแนวความคิดของระบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ซึ่งคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่รัฐจะละเมิดไม่ได้ เป็นผลให้รัฐต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้ประชาชนมีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาได้เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น เพราะประชาชนไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐ และต่อต้านอย่างรุนแรงเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพของประชาชน ทำให้มีแนวโน้มไปในทางปฏิเสธอำนาจรัฐ³⁷ เพราะประชาชนมีความต้องการทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมหรือรัฐด้วยตนเอง ดังนั้น ประชาชนจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการที่จะร่วมกันรับผิดชอบและดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข ผู้ที่สามารถฟ้องคดีจึงได้แก่ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอัยการ ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นๆ ของรัฐ รวมทั้งตัวผู้เสียหาย

3.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นใหม่ เดิมทีเดียว การดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องของเอกชนที่ตกเป็นผู้เสียหาย การดำเนินคดีอาญาเดิมปะปนกับการดำเนินคดีแพ่ง³⁸ ส่วนการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นถือว่าการคุ้มครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือรัฐนั้น เป็นหน้าที่ของรัฐไม่ใช่ของผู้เสียหาย ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นรัฐจึงมีหน้าที่ต้องป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดอาญานั้น เพราะว่าความผิดอาญาเป็นความผิดต่อสังคมหรือรัฐ และผู้เสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดนั้นไม่มีอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเอง เนื่องจากในหลักนี้เห็นว่าผู้เสียหายไม่มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือรัฐ แต่เป็นหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม โดยองค์กรที่มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ได้แก่ ศาล อัยการและตำรวจก็มีหน้าที่จะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวหาตลอดจนมีอำนาจหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง

³⁷ อัญชัยศิริ บรรณานุกรมและศิลปปะอรัญ ชูเวช, ภาระและหน้าที่ของ Director of Pulic Prosecutions, อัยการ, 3, 26 (กุมภาพันธ์, 2523), หน้า 39 – 41.

³⁸ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2546, หน้า 46

ซึ่งเป็นหลักในคดีอาญาที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” (Untersuchungsgrundsatz)³⁹ โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐคือ อัยการที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินคดีในฐานะตัวแทนของรัฐมีอำนาจรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้อง ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีลักษณะเช่นเดียวกับแนวคิดของพวกอรรถประโยชน์ (Utilitarianism)⁴⁰

อย่างไรก็ตาม แม้แต่ในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดก็ยังมี การอนุญาตให้เอกชนผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้บ้างเช่นกัน แต่จะจำกัดไว้เฉพาะความผิดบางประเภทที่กฎหมายบัญญัติให้เอกชนหรือผู้เสียหายฟ้องคดีได้ ทำให้เห็นว่ารัฐก็ไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาด ปัจจุบันประเทศที่นำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมาใช้ ได้แก่ กลุ่มประเทศในระบบ Civil law เช่น ประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และกลุ่มประเทศ Common law เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งแต่เดิมสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนจากอังกฤษ เนื่องจากหลักของคอมมอนลอว์มีความซับซ้อนตลอดจนรูปแบบการปกครองแบบสหรัฐอเมริกาเป็นระบบรัฐบาลคู่อำนาจปกครองจะถูกแบ่งออกเป็นรัฐบาลกลางหรือชาติกับรัฐบาลท้องถิ่นหรือมลรัฐ (State) ทั้งนี้ในแต่ละมลรัฐมีอำนาจบริหารกิจการภายในมลรัฐ มีระบบกฎหมายและระบบศาลของตนเอง อันเป็นผลให้เกิดความแตกต่างกันในแต่ละมลรัฐ⁴¹ ส่วนอังกฤษเองเริ่มเปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเมื่อปี ค.ศ. 1986 นี้เอง กล่าวคือ ปัจจุบันในประเทศอังกฤษได้มีการก่อตั้งองค์กรที่เรียกว่า Crown Prosecution Service (CPS) ขึ้น เพื่อให้เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการฟ้อง

4. หลักการตรวจสอบและหลักการตกลง

ในการตรวจสอบความจริงของเรื่องที่มีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดอาญาเพื่อจะนำไปสู่การชี้ขาดคดีนั้น เป็นปัญหาในทางนโยบายของการบัญญัติกฎหมายของแต่ละประเทศ กล่าวคือ เป็นเรื่องที่ว่าฝ่ายนิติบัญญัติต้องเลือกเอาว่าจะให้ศาลเป็นผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบความจริงโดยลำพัง หรือจะให้คู่ความเป็นผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบความจริงเอง หรือจะให้ทั้งศาลและคู่ความร่วมมือกันรับผิดชอบในการตรวจสอบความจริง ซึ่งในเรื่องความรับผิดชอบในการ

³⁹ อรรถพล ใหญ่สว่าง, ผู้เสียหายในคดีอาญา, หน้า 8.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7-8.

⁴¹ วิสาร พันธนะ, วิถีพิจารณาความอาญาในศาลสหรัฐอเมริกา, ดุลพาห, 5, 25 (กันยายน – ตุลาคม 2521), หน้า 39.

ตรวจสอบความจริงนั้นจะต้องพิจารณาตามหลักการดำเนินคดี ซึ่งมีอยู่ 2 หลัก คือ หลักการตรวจสอบ และหลักความตกลง

4.1 หลักการตรวจสอบความจริงตามหลักการตรวจสอบ

ในการดำเนินคดีตามหลักการตรวจสอบ ศาลจะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องข้อเท็จจริงทั้งหมด กล่าวคือ การตรวจสอบความจริงของเรื่องเป็นหน้าที่ของศาลไม่ขึ้นอยู่กับคู่ความ และศาลต้องตรวจสอบความจริงในเรื่องอย่างถ่องแท้ กล่าวคือ เกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่จำเป็นสำหรับการวินิจฉัยคดี และพยานหลักฐานต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการวินิจฉัยคดี ย่อมตกเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องดำเนินการเองทั้งสิ้น ดังนั้น ในการดำเนินคดีตามหลักการตรวจสอบ ศาลจึงเป็นผู้รับผิดชอบเองโดยลำพังในส่วนนี้ทั้งหมด

การตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญาถือหลักการตรวจสอบ ทำให้เจ้าพนักงานและศาลต่างมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบความจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหา โดยเจ้าพนักงานและศาลมีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริงได้โดยปราศจากข้อผูกมัดใดๆ⁴² จึงเป็นการดำเนินคดีอาญาที่เป็นการร่วมมือของทุกๆ องค์กรในกระบวนการยุติธรรมตามแนวคิดของ “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” ลักษณะการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นเรื่องของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาเป็นความสัมพันธ์ในทางอำนาจหน้าที่ เฉพาะการดำเนินคดีในศาลเท่านั้นที่คดีอาญามีรูปแบบเป็นคดีที่มีคู่ความ อย่างไรก็ตาม ในทางเนื้อหาแล้วคดีอาญาหาใช่คดีที่มีคู่ความไม่ พนักงานอัยการจะเป็นโจทก์ในทางแบบพิธีเท่านั้น จะเป็นโจทก์ในเนื้อหา คือ คู่แพ้นะคดีกับจำเลยไม่ได้⁴³

การตรวจสอบความจริงตามหลักการตรวจสอบนี้เป็นการดำเนินคดีอาญาของประเทศยุโรปภาคพื้น ทำให้ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศยุโรปภาคพื้นมีลักษณะของการไม่ต่อสู้หรือการตรวจสอบ

4.2 การตรวจสอบความจริงตามหลักการตกลง

หลักความตกลง เป็นหลักที่ตรงกันข้ามกับหลักการตรวจสอบ กล่าวคือ ตามหลักความตกลง คู่ความเท่านั้นที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในเรื่องข้อเท็จจริงทั้งปวง และเป็นความรับผิดชอบของคู่ความโดยลำพังตนเอง และในการดำเนินคดีตามหลักนี้ ศาลมีอำนาจชี้ขาดตัดสินคดีเฉพาะในสิ่งที่คู่ความนำเสนอเข้ามาในคดีเท่านั้น ศาลไม่มีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงใดๆ เพิ่มเติมโดยลำพังตนเอง

⁴² คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549, หน้า 50.

⁴³ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549, หน้า 51.

การตรวจสอบความจริงตามหลักความหลักการตกลง เป็นหลักการตรวจสอบความจริงในคดีแพ่ง ที่คู่ความเป็นผู้กำหนดข้อเท็จจริงที่จะนำมาตีแผ่ในศาลรวมทั้งกำหนดข้อเท็จจริงที่จะต้องพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐาน⁴⁴ คดีแพ่งเป็นคดีที่มีคู่ความ และคู่ความแต่ละฝ่ายในคดีแพ่งมีฐานะเท่าเทียมกัน การดำเนินคดีแพ่งจึงเป็นการดำเนินคดีที่เป็นการต่อสู้ของคู่ความ

โดยที่การดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษแบบดั้งเดิมเป็น “การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน” ที่ผู้ถูกฟ้องและผู้ฟ้องต่างเป็นประชาชนคนหนึ่งด้วยกัน การดำเนินคดีอาญาจึงมีลักษณะที่เป็นการต่อสู้ของคู่ความในทำนองเดียวกับการดำเนินคดีแพ่ง ทำให้ในการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลจึงใช้วิธีให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน และในการสืบพยานใช้วิธี “การถามค้าน” เป็นวิธีการตรวจสอบในการค้นหาความจริง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การตรวจสอบความจริงในคดีอาญาของประเทศแองโกล-อเมริกัน มีลักษณะ “การต่อสู้” (Adversarial)⁴⁵

5. แนวคิดเกี่ยวกับระบบการพิจารณาคดี

แนวคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีและการค้นหาความจริงในโลกปัจจุบันสามารถจำแนกออกได้เป็นสองระบบที่สำคัญ กล่าวคือ ระบบไต่สวนกับระบบกล่าวหา ซึ่งทั้งสองระบบต่างมีประวัติความเป็นมา หลักเกณฑ์ ตลอดจนพัฒนาการที่แตกต่างกัน ยังผลให้การค้นหาความจริงโดยอาศัยระบบการพิจารณาคดีต่างระบบกัน การได้มาซึ่งข้อเท็จจริง รวมถึงบทบาทขององค์กรที่ทำหน้าที่ในการค้นหาข้อเท็จจริงแตกต่างกัน

5.1 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ระบบกล่าวหาเป็นระบบของการค้นหาความจริงซึ่งได้แก้ไขข้อบกพร่องของระบบไต่สวนโดยแยกอำนาจการสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกัน โดยมีวิวัฒนาการและทฤษฎีในการค้นหาความจริงดังนี้

5.1.1 วิวัฒนาการของระบบกล่าวหา

ระบบกล่าวหา เป็นระบบการพิจารณาคดีของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ระบบกล่าวหาเกิดขึ้น เมื่อประมาณ 800-900 ปี ที่ผ่านมาสืบเนื่องจากการที่บุคคลคนหนึ่งนำเรื่องราวมาฟ้องร้องกล่าวหาว่าบุคคลอีกคนหนึ่งกระทำความผิดต่อผู้มีอำนาจ เพื่อให้ผู้มีอำนาจนั้นดำเนินการชำระคดีนั้นให้แก่ตนเอง ถ้าคู่กรณีฝ่ายใดปฏิบัติตามได้อย่างครบถ้วนก็เป็นผู้ชนะคดี

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

⁴⁵ สุธิชา ม่วงผล, *ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552, หน้า 33.

เช่น ผู้พิพากษา คดีอาจจะสั่งให้ดำน้ำ ลุยไฟ หรือว่าต่อสู้กันด้วยอาวุธ ซึ่งเรียกกันว่า Trial by Ordeal Trail by Combat, Trail by Battle เป็นต้น วิธีการดังกล่าวนี้เป็นวิธีการที่ผู้กล่าวหาจะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลและถือว่าทั้งโจทก์และจำเลยมีฐานะที่เท่าเทียมกันซึ่งจะต้องชั่งทั้งโจทก์และจำเลยไว้จนกว่าจะเสร็จสิ้นการพิจารณาคดี จำเลยจะมีความผิดหรือบริสุทธิ์ก็แล้วแต่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าและยึดถือเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นเครื่องกำหนดความแพ้ชนะกันทางคดีโดยวิธีการพิจารณานั้นเกิดจากการที่ชาวอังกฤษมีความเชื่อศรัทธาในพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า และผู้ที่บริสุทธิ์เท่านั้นที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าจะคุ้มครอง ส่วนผู้ที่ไม่บริสุทธิ์นั้นก็จะถูกพระเจ้าผู้เป็นเจ้าลงโทษ ดังนั้น ในการที่จะตัดสินว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดหรือเป็นฝ่ายถูก จึงมีได้เกี่ยวกับการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความจริง แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าคู่กรณีฝ่ายใดจะปฏิบัติตามกติกาซึ่งผู้พิพากษาวางไว้ได้ครบถ้วนกว่ากัน⁴⁶ การพิจารณาคดีของระบบกล่าวหานี้เป็นการพิจารณาคดีโดยการพิสูจน์ตัวเองมากกว่าการพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐาน ซึ่งโดยในระยะเวลาต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นต้องอาศัยพยาน กล่าวคือ ต้องมีเพื่อนบ้านตามจำนวนที่กำหนดไว้ มาสาบานว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด ถ้าจำเลยมีพยานมาสาบานตามจำนวนที่กำหนดไว้ก็ต้องปล่อยตัวจำเลยนั้นไป โดยวิธีการดังกล่าวเป็นวิธีการที่เป็นที่นิยมในประเทศอังกฤษในช่วงต้น ต่อมาเมื่อรัฐบาลกลางมีอำนาจมากขึ้น กระบวนพิจารณาบางอย่าง ก็ต้องยกเลิกไป เช่น การดำน้ำ การลุยไฟ การต่อสู้กัน โดยวิธีการดังกล่าวนี้ได้ถูกยกเลิกไปเมื่อประมาณ 200 กว่าปีที่ผ่านมา โดยประเทศอังกฤษได้เปลี่ยนมาใช้ระบบลูกขุน (Jury) ในการแสวงหาพยานหลักฐาน⁴⁷

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.1897 ประเทศอังกฤษได้ตั้งตำแหน่ง Director of Public Prosecution (D.P.P) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่องค์กรของรัฐบาล ตำรวจหรือเอกชนและมีอำนาจหน้าที่ฟ้องร้องคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในกรณีคดีที่เห็นว่ามี ความยุ่งยากหรือเป็นคดีสำคัญและประสานงานการฟ้องร้องคดีอาญาของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนให้ดำเนินไปได้ด้วยดี ซึ่งเป็นการให้มีตัวแทนของรัฐทำหน้าที่ฟ้องร้องคดีอาญาในศาลตามแบบของประเทศฝรั่งเศสมาใช้ในระบบกฎหมายของอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษนั้นระบบการค้นหาความจริงโดยระบบกล่าวหานี้ มีวิวัฒนาการดังต่อไปนี้

ยุคที่ 1 ระบบกล่าวหาแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน ผู้ที่มีอำนาจมากกว่าสามารถที่จะจัดการกับบุคคลที่กระทำละเมิดโดยตนเองได้

⁴⁶ เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2544, หน้า 6.

⁴⁷ พงศ์พิพัฒน์ ทศนโกวิท, การค้นหาความจริงในคดีอาญาโดยนำระบบได้ส่วนมาใช้ในศาลยุติธรรม, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550, หน้า 11.

ยุคที่ 2 สังคมที่มีการพัฒนาจัดรูปแบบมีผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาและหัวหน้าเผ่า เป็นผู้จัดการปัญหาและลงโทษผู้กระทำความผิด โดยการให้ผู้กล่าวหาพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง

ยุคที่ 3 เป็นยุคที่จักรวรรดิโรมันยึดครองประเทศอังกฤษ ซึ่งต่อมาพวกสแกนดิเนเวีย (นอร์มัน)⁴⁸ ได้ขับไล่พวกโรมันออกไป และได้ให้ประเทศอังกฤษปกครองตนเองโดยพวกนอร์มันจะทำการออกกฎหมายที่จำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของพวกเขาเท่านั้น นอกจากนี้ถือว่าประเทศอังกฤษยังคงมีอำนาจปกครองตนเองอยู่

ยุคที่ 4 เป็นยุคที่ขุนนางได้ทำการปฏิวัติพระเจ้าจอห์น ซึ่งก่อให้เกิดแมกนาคาร์ตา ในปี ค.ศ.1215 ซึ่งมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า “การพิจารณาคดีไม่สามารถที่จะกระทำได้หากไม่มีผู้เสมอภาคร่วมอยู่ด้วย” จึงก่อให้เกิดระบบลูกขุน บุคคลธรรมดาพิจารณาข้อเท็จจริง และศาลทำหน้าที่พิจารณาข้อกฎหมาย เน้นแนวคิดทางปัจเจกชนเป็นหลัก

ยุคที่ 5 ระบบกล่าวหาหาสมัยใหม่ โดยในยุคนี้รัฐจะเป็นผู้กล่าวหาโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ และฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการ ส่วนผู้ถูกกล่าวหา ได้แก่ จำเลย โดยมีผู้พิพากษาเป็นผู้วินิจฉัยความผิดของจำเลย แต่ทว่าไม่สามารถที่จะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาเป็นราษฎรจึงได้มีการพัฒนาระบบใหม่

ยุคที่ 6 เป็นระบบกล่าวหายุคใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานของปรัชญา สองฝ่ายที่ต่อสู้กัน ต้องเท่าเทียมกัน หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักอาวูธที่เท่าเทียมกัน เพราะหากไม่เท่าเทียมกัน ก็ไม่สามารถที่จะต่อสู้กันได้ ในการที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายมีฐานะที่เท่าเทียมกันนั้น ได้มีการกระทำการกำหนดสิทธิในการที่จะมีทนาย และการมีคณะลูกขุน (Jury) ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา จำนวน 12 คน ทำหน้าที่พิจารณาข้อเท็จจริง และมีคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา จำนวน 23 คน พิจารณาข้อเท็จจริงสำหรับคดีร้ายแรง กระบวนการพิจารณามีบทตัดพยานที่เคร่งครัดเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการต้องปฏิบัติตามกฎหมายบัญญัติไว้โดยเคร่งครัด

5.1.2 แนวคิดของระบบกล่าวหา

ในกระบวนการพิจารณาคดีของระบบกล่าวหานั้น ยึดถือหลักว่า ศาลหรือผู้พิพากษาหรือคณะลูกขุนเปรียบเสมือนกรรมการของการต่อสู้คดีที่จะต้องวางตัวเป็นกลางในการพิจารณาคดีโดยเคร่งครัด การพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดีเป็นหน้าที่ของคู่ความซึ่งจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย หรือตามที่ศาลสั่งโดยเคร่งครัด หากคู่ความฝ่ายใดไม่พิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ตนมีหน้าที่พิสูจน์คู่ความฝ่ายนั้น ก็จะตกเป็นฝ่ายแพคดีในประเด็นนั้น ในระบบกล่าวหาจึงมีหลักเกณฑ์

⁴⁸ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง, กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, 2541, หน้า 184.

ในเรื่องของการสืบพยานหลักฐาน ที่มีความเคร่งครัดและละเอียดอ่อน อันเริ่มตั้งแต่การกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบวิธีการในการเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ต่อศาล กระบวนการที่มีความสำคัญในการสืบพยานบุคคลในระบบกล่าวหา คือ การถามค้าน (Cross-examination) ซึ่งในระบบกล่าวหา นั้นเชื่อว่าการที่ให้ผู้ความอีกฝ่ายหนึ่งได้มีโอกาสถามค้านพยานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะนำไปสู่การพิสูจน์ความจริงซึ่งจะเป็นผลให้คณะลูกขุน หรือผู้พิพากษาวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้อย่างถูกต้องตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ในระบบกล่าวหา นั้นศาลจะไม่ก้าวล่วงไปค้นหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง การซักถามพยานของศาลนั้นจะซักถามเพียงเพื่อให้คำเบิกความของพยานหรือตัวคู่ความมีความกระจ่างชัด หรือเมื่อเป็นกรณีที่ศาลสงสัยในความหมายของคำเบิกความเท่านั้น ในส่วนของการเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมโดยศาลนั้นมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย⁴⁹ ทั้งนี้ ที่ระบบกล่าวหา นั้นยอมรับในอำนาจของศาล ในการเรียกพยานมาสืบ หรือในกรณีของการถามพยานที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าระบบกล่าวหา นั้นเน้นความเป็นกลางของศาลหรือผู้พิพากษาโดยศาลจะรับฟังพยานหลักฐานจากคู่ความทั้งสองฝ่าย และมีอำนาจในการควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย ศาลจึงมีบทบาทในการแสวงหาความจริงน้อยมาก โดยในคดีแพ่งนั้นศาลจะถือโดยเคร่งครัดว่าจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีของคู่ความ โดยเป็นหน้าที่ของคู่ความที่จะต้องเสนอข้อเท็จจริงต่อศาล

ในการพิจารณาคดีอาญาของระบบกล่าวหา นั้น จำเลยในคดีอาญาได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์โดยพยานหลักฐานจนศาลสิ้นสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ในส่วนของการพิจารณานั้นต้องเป็นไปโดยเปิดเผยในศาลต่อหน้าจำเลย เพื่อให้จำเลยสามารถที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่สิทธิในการที่จำเลยจะมีทนายความนั้นถือว่าเป็นสิทธิที่จำเป็นในการดำเนินกระบวนการค้นหาความจริง ในคดีนั้นแบ่งบุคคลในคดีอาญาออกเป็น 3 ฝ่ายคือ (1) โจทก์ (2) จำเลย (3) ศาล

การที่แบ่งเป็น 3 ฝ่ายเช่นนี้ก็เพราะการได้รับแนวความคิดในการดำเนินคดีในอดีตซึ่งใช้วิธีทรมาน และทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่อสู้คดีกันเอง⁵⁰ ส่วนศาลหรือผู้พิพากษาและคณะลูกขุนจะวางตัวเป็นกลางหรือกรรมการในเวลาต่อมาจึงได้มีการวิวัฒนาการมาเป็นการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย โดยโจทก์จะนำพยานที่เป็นพรรคพวกของตนมาเบิกความกล่าวหาจำเลย ส่วนฝ่ายจำเลยก็จะนำพวกของตนมาเบิกความรับรองความบริสุทธิ์ของตนเองเพื่อให้ศาลรับฟังพยานของคู่ความ แล้วพิพากษาไปตามน้ำหนักพยานหลักฐานของแต่ละฝ่ายโดยในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญานั้นศาลอาจเข้าไปถามพยานบ้าง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่จำเลย แต่ศาลจะถามพยานเพื่อให้เกิดความชัดเจนเท่านั้นโดยศาลจะไม่ซักถามเรื่องอื่น นอกจากเรื่องที่คุณความนำสืบ

⁴⁹ พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร: เชนโกรว, 2542, หน้า 24.

⁵⁰ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2544, หน้า 11.

และจะดำเนินคดีตามหลักเกณฑ์ของการพิจารณาและการสืบพยานโดยเคร่งครัด⁵¹ การที่ศาลหรือผู้พิพากษามีใครจะมีส่วนร่วมในการซักถามพยานนี้เป็นลักษณะสำคัญของการดำเนินการพิจารณาของประเทศอังกฤษ และประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วยเนื่องจากระบบกล่าวนั้นเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความ ระบบกล่าวนั้นจึงให้ความสำคัญกับหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้คือ⁵²

- 1) หลักการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ให้ศาลเชื่อจนปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง
- 2) จำเลยมีสิทธินำสืบพยานหลักฐานหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์เพื่อพิสูจน์ความผิดของตน
- 3) ยึดถือหลักสำคัญว่าโจทก์และจำเลยมีฐานะที่เท่าเทียมกันในศาลแม้ว่าโจทก์จะเป็นพนักงานอัยการ ซึ่งทำหน้าที่ในนามของรัฐก็ตามก็มีฐานะเท่าเทียมกันกับจำเลยซึ่งเป็นราษฎรในการดำเนินคดีอาญา ศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐาน ในบางกรณีศาลอาจพิพากษายกฟ้องทั้งๆ ที่ปรากฏชัดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดก็ได้
- 4) ศาลหรือลูกขุน (Jury) จะวางตนเป็นกลางโดยเคร่งครัดทำหน้าที่เหมือนกรรมการตัดสินกีฬาควมคุมให้คู่ความปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายลักษณะพยานโดยเคร่งครัดการปฏิบัติผิดหลักเกณฑ์อาจถูกศาลพิพากษายกฟ้องได้หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการยกฟ้องโดยทางเทคนิค (Technicality)

ศาลมีโอกาสที่จะใช้ดุลพินิจค่อนข้างน้อย มีบทตัดพยานที่ได้ตัดขาด อำนาจของศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือตัดพยานก็มีจำกัดหรือแทบไม่มีเลย ต้องปล่อยให้คู่ความดำเนินคดีหาพยานหลักฐานเต็มที่ และหลักเกณฑ์ในการนำพยานหลักฐานอย่างไรมาพิสูจน์ได้หรือไม่เป็นไปโดยเคร่งครัด เพื่อมิให้พยานหลักฐานที่ต้องห้ามเข้าสู่สำนวนความเท่ากับเป็นการไม่สืบพยานนั้นเลยทั้งนี้เพื่อมิให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบกัน⁵³ นอกจากนี้การใช้คำถามในการซักถาม ถ้ามค้าน ก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายโดยเคร่งครัด ในปัจจุบันนอกจากประเทศอังกฤษแล้วระบบกล่าวนั้นก็ยังคงใช้อยู่ในประเทศต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซียและสิงคโปร์ เป็นต้น

⁵¹ กลุพล พลวัน, การพิจารณาาคีระบบกล่าวนาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทยที่มีผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน, ศาลรัฐธรรมนูญ (มกราคม – เมษายน 2546) : หน้า 34-50.

⁵² เข็มชัย ชุตินวงศ์, เรื่องเดิม, หน้า 3.

⁵³ ปัญญา สุทธิบัติ, กฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547, หน้า 3-4.

สำหรับลักษณะที่สำคัญของการดำเนินคดีและค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา นั้น จะประกอบไปด้วย

1) หลักการดำเนินคดีโดยคู่ความ

ระบบกล่าวหาพัฒนามาจากแนวคิดในการพิจารณาคดีโดยให้คู่ความต่อสู้กัน ในสมัยโบราณการต่อสู้กันจะเป็นลักษณะของการใช้กำลังต่อสู้ (trial by battle) ส่งผลให้ผู้ที่มีกำลังและแข็งแรงมากกว่ามักจะเป็นผู้ได้รับชัยชนะในคดี⁵⁴ ต่อมาเมื่อโลกมีการพัฒนามากขึ้น การพิจารณาคดีโดยใช้กำลังต่อสู้กันกลายเป็นสิ่งที่สังคมปฏิเสธ อย่างไรก็ตามแนวคิดในการต่อสู้กันระหว่างคู่ความก็ยังคงดำรงอยู่ ทั้งนี้การต่อสู้กันในสมัยหลังจะเป็นการต่อสู้กันของคู่ความโดยอาศัยการนำพยานหลักฐานมาหักล้างซึ่งกันและกันผ่านกฎเกณฑ์ตามกฎหมาย ซึ่งผู้พิพากษาจะคอยเป็นกรรมการสอดส่องให้คู่ความดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด และมีคำพิพากษาชี้ขาดในที่สุด

อาศัยเหตุดังกล่าวคู่ความจึงมีความสำคัญในการดำเนินคดีเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในส่วนการเริ่มต้นคดี ซึ่งการเริ่มต้นคดีจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคู่ความได้นำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การนำพยานหลักฐานเข้าต่อสู้กันซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่เฉพาะของคู่ความเท่านั้น ผู้พิพากษาไม่มีอำนาจเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว

2) การพิจารณาแบบปรปักษ์

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วว่า หลักประการสำคัญในการพิจารณาคดี โดยใช้ระบบกล่าวหา คือ หลักการต่อสู้กันระหว่างคู่ความ ส่งผลให้การดำเนินคดีมีลักษณะเป็นปฏิปักษ์ โดยคู่ความจะต้องนำข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานทุกอย่างที่มีอยู่เข้าสู่สำนวน การพิจารณาของศาลเข้าต่อสู้กันเพื่อให้ความจริงปรากฏต่อหน้าศาลโดยระบบนี้เชื่อว่าความจริงจะปรากฏได้ก็แต่โดยอาศัยการตรวจสอบของคู่ความผ่านการถามค้าน(cross-examination)⁵⁵

อย่างไรก็ดี แม้ระบบการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาจะมีลักษณะของการเป็นปรปักษ์ซึ่งกันและกัน แต่การเป็นปรปักษ์ดังกล่าวจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี กล่าวคือ ศาลจะต้องเปิดโอกาสให้คู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถนำพยานหลักฐานเข้าสืบได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน รวมถึงต้องเปิดโอกาสให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามมีโอกาสในการตรวจสอบความถูกต้องของพยานหลักฐานและสามารถคัดค้านได้อย่างเต็มที่

⁵⁴ สมยศ ไชยประพาย, บทบาทอำนาจของศาลยุติธรรมในการพิจารณาคดีระบบไต่สวน, หลักสูตร ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม หน้า 6.

⁵⁵ อุทัย อาทิวา, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: วี.เจ.พรินติ้ง, 2554, หน้า 23.

3) การพิจารณาคดีด้วยวาจา

หลักการประการสำคัญของการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหา คือ การที่คู่ความนำพยานหลักฐานเข้าต่อสู้กันเพื่อให้ความจริงปรากฏต่อหน้าศาล อาศัยหลักการนี้เองยังผลให้พยานหลักฐานที่ศาลจะนำมาใช้ประกอบในการพิจารณาเพื่อตัดสินชี้ขาดคดีและมีผลผูกพันคู่ความทั้งสองฝ่ายได้ จะต้องเป็นพยานหลักฐานที่คู่ความได้กระทำต่อหน้าศาลเท่านั้น นอกจากนี้พยานหลักฐานดังกล่าวยังจะต้องผ่านการตรวจสอบโดยคู่ความและศาลจะต้องเปิดโอกาสให้คู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถตรวจสอบพยานหลักฐาน รวมถึงสามารถซักค้านพยานหลักฐานดังกล่าวได้อย่างเต็มที่

จากลักษณะของระบบกล่าวหาข้างต้น จะเห็นได้ว่าเครื่องมือประการสำคัญที่สุดของคู่ความในการตรวจสอบพยานหลักฐานและการทำให้ความจริงปรากฏต่อหน้าศาล คือ การถามค้านซึ่งเป็นกระบวนการค้นหาความจริงผ่านวิธีการพิจารณาคดีด้วยวาจา ทั้งนี้เพราะระบบนี้มองว่าการพิจารณาคดีด้วยวาจาที่ได้กระทำต่อหน้าศาลโดยแต่ละฝ่ายนำพยานหลักฐานเข้าสืบนั้น คู่ความมีอิสระอย่างเต็มที่ในการต่อสู้คดีโดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรืออำนาจของบุคคลใด⁵⁶ พยานหลักฐานที่ได้จากการถามค้านด้วยวาจาต่อหน้าศาลจึงเป็นพยานหลักฐานที่มีคุณภาพและมีคุณค่าในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงสูง ในทางกลับกันพยานหลักฐานที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการข้างต้นจึงเป็นพยานหลักฐานที่ศาลไม่จำเป็นต้องผูกพันและถือตาม เพื่อเป็นการป้องกันพยานหลักฐานที่อาจเข้าข่ายข้างต้นส่งผลให้การรับฟังพยานหลักฐานระบบกล่าวหาจึงมีความเคร่งครัดมาก ซึ่งจะสังเกตได้จากบทตัดพยานหลักฐาน (exclusionary rule) ที่เคร่งครัดและมีจำนวนมาก⁵⁷

4) หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย

หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยเป็นหลักการพื้นฐานของการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหา กล่าวคือ ในการพิจารณาคดีนอกจากจะต้องกระทำต่อหน้าศาลแล้วยังต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อสาธารณชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้ารับฟังการพิจารณาคดีได้ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการรับรองว่าคู่ความไม่ว่าจะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะไม่ถูกกลั่นแกล้งเอาเปรียบ พิจารณาคดีตามอำเภอใจ รวมถึงการป้องกันไม่ให้พยานเบิกความเท็จ ลักษณะดังกล่าวนอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถตรวจสอบและค้นหาข้อเท็จจริงร่วมกันแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีด้วย

⁵⁶ อุทัย อาทิเวช, เรื่องเดียวกัน

⁵⁷ สมยศ ไชยประพาย, บทบาทอำนาจของศาลยุติธรรมในการพิจารณาคดีระบบไต่สวน, หน้า 14.

นอกจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าร่วมฟังการพิจารณาคดี ซึ่งสะท้อนหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยแล้ว การพิจารณาคดีโดยผ่านลูกขุน (Jury) ยังเป็น รูปแบบหนึ่ง que แสดงถึงหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยที่ปรากฏอยู่ในการพิจารณาคดีในระบบ กล่าวหา อย่างไรก็ตาม การพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนนั้นจะจำกัดเฉพาะการพิจารณาในปัญหา ข้อเท็จจริงเท่านั้น ขณะที่ปัญหาข้อกฎหมายจะเป็นอำนาจโดยเฉพาะของศาล

5) บทบาทของผู้พิพากษาในฐานะคนกลาง

เนื่องจากในระบบกล่าวหาคู่ความมีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงรวมถึงการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่างๆ ส่งผลให้ผู้พิพากษามีบทบาทที่ค่อนข้างจำกัด กล่าวคือ ในส่วนการพิจารณาข้อเท็จจริงที่คู่ความนำเสนอต่อศาล ผู้พิพากษามีหน้าที่เฉพาะการพิจารณาว่า พยานหลักฐานที่นำเสนอมานั้นเป็นพยานหลักฐานที่ต้องห้ามตามกฎหมายหรือไม่ หากพยานหลักฐาน ดังกล่าวไม่เป็นพยานหลักฐานที่ต้องห้ามตามกฎหมายผู้พิพากษาก็จะนำพยานหลักฐานข้างต้น มาใช้ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีต่อไป

สำหรับบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณา เนื่องจากในระบบกล่าวหา บทบาทในการดำเนินคดีและค้นหาความจริงตกอยู่กับคู่ความเป็นหลัก ดังนั้นบทบาทของศาลจึงมีความสำคัญลดหย่อนลงมา กล่าวคือ ศาลจะทำหน้าที่สอดส่องการดำเนินคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย เท่านั้น บทบาทของศาลกรณีนี้จึงมีลักษณะวางเฉยคอยเป็นกรรมการเพื่อดูแลให้คู่ความต่อสู้กัน อย่างเสมอภาคภายใต้กรอบของกฎหมายเท่านั้น

5.2 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

5.2.1 วิวัฒนาการของระบบไต่สวน

ระบบไต่สวน เป็นระบบที่ใช้อยู่ในประเทศภาคพื้นยุโรปซึ่งใช้ระบบกฎหมาย ซีวิลลอว์หรือกฎหมายลายลักษณ์อักษรซึ่งมีที่มาจากกฎหมายโรมัน โดยระบบไต่สวนมีวิวัฒนาการมา จากการชำระความของพระในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก⁵⁸ ซึ่งเป็นวิธีการของฝ่ายศาสนจักร อันสืบเนื่องมาจากสมเด็จพระสันตะปาปาทรงมีอิทธิพลเหนือกษัตริย์ของประเทศ กษัตริย์หรือบุคคลใด ไม่เชื่อพระสันตปาปาก็คงจะถูกคว่ำบาตรซึ่งเรียกกันว่า Canon Law หรือเรียกว่า วินัยของศาสนา กฎหมายหรือหนังสือลงโทษขององค์สันตะปาปา เรียกว่า Papal Bull เมื่อศาสนจักรมีอิทธิพลเหนือ อาณาจักร ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของพระในคริสต์ศาสนาที่จะจัดการให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ ซึ่งพระก็ต้องตั้งกรรมการขึ้นมาสอบสวนว่าราษฎรได้กระทำความผิดหรือไม่เพราะพระจะใช้วิธีการ ต่อสู้ การดำเนิน การลุยไฟหรือการต่อสู้ ดังเช่นในระบบกล่าวหา ซึ่งผู้ที่สอบสวนนี้ถือว่ามีหน้าที่ร่วมกับ ผู้ตัดสิน

⁵⁸ อนันต์ จันทโรภากร, กฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร: ซีรานูสรณ์การพิมพ์, 2525, หน้า 1.

ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) เป็นผลผลิตจากอิทธิพลของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่มีเหนือการพิจารณาคดีของฝ่ายอาณาจักรตั้งแต่ในสมัยกลางโดยการที่พระสันตะปาปา หรือบาทหลวงเข้ามาเป็นผู้ไต่สวนข้อเท็จจริงและชำระความเองโดยไม่ต้องผ่านผู้พิพากษาคคนกลาง⁵⁹ อาศัยเหตุนี้เองตัวผู้ชำระความจึงมีอำนาจในการค้นหาความจริงอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการถามพยาน หรือการแสวงหาข้อเท็จจริง ระบบเมื่อเวลาผ่านไปแม้อิทธิพลของศาสนาในการพิจารณาคดีจะลดลงไป แต่รูปแบบในการดำเนินคดีในลักษณะที่ผู้ชำระความเป็นผู้ดำเนินคดีและค้นหาความจริงเองยังคงฝังรากลึกอยู่ในการพิจารณาคดีและยังคงพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปรากฏเป็นรูปแบบการดำเนินคดีและการค้นหาความจริงที่เรียกว่าระบบไต่สวนในปัจจุบัน

ในส่วน of ลักษณะสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าการพิจารณาคดีและค้นหาความจริงเป็นระบบไต่สวนจะเป็นไปในทิศทางตรงข้ามกับลักษณะของการพิจารณาและค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา ทั้งนี้ลักษณะของระบบไต่สวนจะประกอบไปด้วย

1) ผู้พิพากษามีบทบาทในเชิงรุกในการค้นหาความจริง

บทบาทของผู้พิพากษาในระบบไต่สวนจะแตกต่างกับบทบาทของผู้พิพากษาในระบบกล่าวหาอย่างชัดเจน โดยผู้พิพากษาจะมีบทบาทในการดำเนินคดีและการค้นหาความจริงในเชิงรุก กล่าวคือ การสืบพยาน การถามพยาน การรวบรวมพยานหลักฐานรวมถึงการควบคุมการพิจารณาจะเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษา ขณะที่คู่ความจะมีบทบาทน้อยมากเมื่อเทียบกับบทบาทของคู่ความในระบบกล่าวหา ทั้งนี้เพราะระบบไต่สวนมองว่าแม้ในทางกฎหมายคู่ความจะมีฐานะเท่าเทียมกันแต่ในการต่อสู้คดีจริงๆ หาได้เป็นเช่นนั้น คู่ความฝ่ายที่มีความพร้อมไม่ว่าจะในทางเศรษฐกิจหรือทางด้านอื่นมากกว่ามักจะเป็นฝ่ายได้เปรียบในการต่อสู้คดี การที่ศาลวางเฉยเป็นกลางเปรียบเสมือนการปฏิเสธความยุติธรรมในความเป็นจริง อาศัยเหตุนี้บทบาทของผู้พิพากษาระบบไต่สวนจึงมีอยู่อย่างกว้างขวางทั้งในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณา โดยจะเห็นได้จากการมีผู้พิพากษาในชั้นสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานตลอดจนการที่ศาลมีอำนาจอย่างกว้างขวางในการรับฟังพยานหลักฐานหรือเรียกสืบพยานหลักฐานได้เกินกว่าที่คู่ความนำเสนอต่อศาล หากเห็นว่าพยานหลักฐานยังไม่มี ไม่เพียงพอ หรือไม่สมบูรณ์ เป็นต้น

(1) การพิจารณาคดีที่เป็นประวัติกษแต่่น้อย

เนื่องจากบทบาทหลักของการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนตกอยู่กับผู้พิพากษา การดำเนินคดีจึงเป็นไปในลักษณะของการโต้ตอบระหว่างศาลกับคู่ความเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการสืบพยานหลักฐาน การถามคำให้การ ตลอดจนการควบคุมการพิจารณาคดี

⁵⁹ วินัส โฆษิตสุรงค์กุล, ระบบต่อสู้กับการดำเนินคดีอาญาในศาลไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ, หน้า 8.

ซึ่งผู้พิพากษาจะเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งสิ้น คู่ความจะถามพยานได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล ส่งผลให้โอกาสในการเผชิญหน้าระหว่างโจทก์จำเลยในลักษณะที่เป็นปรปักษ์ซึ่งกันและกัน จึงมีอยู่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับ การพิจารณาคดีในระบบกล่าวหา ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า ภายใต้ระบบไต่สวนลักษณะการพิจารณาคดีที่เป็นปรปักษ์นอกจากจะปรากฏอยู่น้อยแล้วยังถือเป็นข้อบกพร่องในการพิจารณาอีกด้วย

(2) การพิจารณาคดีที่เป็นลายลักษณ์อักษร

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาคือ การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าศาล การกระทำของคู่ความจึงต้องกระทำต่อหน้าศาล การกระทำใดที่ไม่ได้กระทำต่อหน้าศาลถือว่าเป็นกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและไม่สามารถจะนำมาใช้ประกอบในการพิจารณาคดีได้ ในขณะที่การพิจารณาในระบบไต่สวนนั้นผู้พิพากษาจะมีอำนาจในการค้นหาความจริงมาก โดยเฉพาะการมีผู้พิพากษาในชั้นสอบสวนคอยรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำมาใช้ในการพิจารณาคดี ทั้งนี้พยานหลักฐานที่ได้มาจากชั้นสอบสวนจะถูกบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร การที่ผู้พิพากษาเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานทำให้พยานหลักฐานที่ได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในชั้นสอบสวนสามารถนำมาใช้ในการพิสูจน์ความจริงในชั้นพิจารณาได้ ด้วยเหตุที่การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนมีความสำคัญต่อการพิพากษาชี้ขาดคดีอย่างมากส่งผลให้กระบวนการพิจารณาคดีโดยอาศัยพยานหลักฐานในชั้นก่อนพิจารณาที่ถูกบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรมีความสำคัญมากจนหลักดังกล่าวได้กลายมาเป็นหลักการประการสำคัญที่แสดงออกถึงการดำเนินกระบวนการพิจารณาในระบบไต่สวน

(3) การพิจารณาคดีที่ไม่เปิดเผย

การพิจารณาคดีที่ไม่เปิดเผยเป็นหลักการประการหนึ่งที่แสดงออกถึงระบบไต่สวน การที่ระบบไต่สวนกำหนดให้การพิจารณาคดีเป็นการพิจารณาโดยลับก็เนื่องมาจากเหตุผลที่ว่าในการค้นหาพยานหลักฐานที่จะใช้ในการพิจารณาคดีตลอดจนการควบคุมการพิจารณาคดีนั้นกระทำโดยผู้พิพากษาที่มีความเป็นกลาง ผู้พิพากษานอกจากจะเป็นผู้ค้นหาความจริงแล้วยังต้องเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิของคู่ความไปด้วยในเวลาเดียวกัน ประกอบกับการดำเนินการในชั้นแสวงหาพยานหลักฐานแม้จะเป็นความลับแต่พยานหลักฐานที่ได้รับจากการลงบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าวก็จะต้องถูกตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งในชั้นการพิจารณาคดี⁶⁰ อาศัยเหตุผลข้างต้นระบบไต่สวนจึงมองว่าคู่ความได้รับการคุ้มครองสิทธิดีอยู่แล้วจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้การพิจารณาคดี

⁶⁰ อุทัย อาทิวา, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 43.

แบบเปิดเผย ตัวอย่าง ที่แสดงให้เห็นถึงการพิจารณาคดีที่ไม่เปิดเผยในระบบไต่สวน เช่น ในประเทศฝรั่งเศสการสอบปากคำผู้ต้องหาถือเป็นความลับถึงไม่อนุญาตให้ทนายเข้าร่วมในการสอบปากคำ

5.3 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทศาลในการค้นหาความจริงในคดี

บทบาทศาลในการค้นหาความจริงในคดีตามความเข้าใจโดยทั่วไปจะมีบทบาทที่สอดคล้องกับระบบกฎหมาย กล่าวคือ ระบบกฎหมาย Common Law ที่เน้นหนักไปทางระบบกล่าวหา ศาลจะมีบทบาทในเชิงรับ (passive) ในขณะที่ระบบกฎหมาย Civil Law ที่เน้นไปทางระบบไต่สวน ศาลจะมีบทบาทในเชิงรุก (active) อย่างไรก็ตาม ในการค้นหาความจริงมีวัตถุประสงค์เพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ เป็นไปเพื่อต้องการรักษาประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือเพื่อรักษาความเรียบร้อยของสังคม ทั้งนี้ สำหรับแนวคิดที่รองรับการอธิบายถึงบทบาทศาลในการค้นหาความจริงในคดี ได้แก่ แนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) ตามความคิดของ John Locke เป็นแนวคิดที่รองรับบทบาทศาลในเชิงรับ (passive) และแนวคิดอรรถประโยชน์ (Utility) ตามความคิดของ Jeremy Bentham และแนวคิดความยุติธรรม (Justice) ตามความคิดของ John Rawls⁶¹ และแนวคิดเรื่องรัฐสวัสดิการ (Welfare state) เป็นแนวคิดที่รองรับบทบาทศาลในเชิงรุก (active)

5.3.1 แนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) ตามความคิดของ John Locke

John Locke ก็เป็นนักคิดชาวอังกฤษอีกคนหนึ่ง มีชีวิตในช่วงปี ค.ศ.1632 ถึงปี ค.ศ.1704 ไม่ได้มองว่าปัจเจกบุคคลจะยอมให้สิทธิเสรีภาพทั้งหมดของตนแก่รัฐ แต่สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานยังคงอยู่กับปัจเจกบุคคล รัฐจะออกกฎหมายใดๆ ที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนไม่ได้ กฎหมายจะมีความชอบธรรมก็ต่อเมื่อเสรีภาพส่วนบุคคลได้รับการยอมรับเริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดในศตวรรษที่ 18 ในยุคภูมิธรรมของยุโรป

ใน Two Treatises on Government (1690) จอห์น ล็อก (John Locke) เป็นคนแรกที่เขียนว่า บุคคลแต่ละคนยอมเป็นเจ้าของ ความชอบธรรมของรัฐซึ่งอยู่บนพื้นฐานของ “สัญญาประชาคม” (Social Contract) หมายความว่า ผู้ถูกปกครองยอมอยู่ใต้อำนาจของผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองทำหน้าที่ปกป้องสิทธิของประชาชนในการดำรงมีเสรีภาพ มีชีวิตและทรัพย์สิน

บทบาทของรัฐจะต้องมีอยู่จำกัด การดำเนินการและการใช้อำนาจใดๆ ของรัฐจะต้องยึดมั่นในหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเคร่งครัด และการจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคลที่ทุกคนจำเป็นต้องยอมรับเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นจะต้องมีอยู่น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

⁶¹ ไชยยศ วรรณศิริ, แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายผู้บริโภค

แนวคิดเสรีนิยมนี้ พิจารณาในมุมมองของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว เห็นว่า เอกชนสามารถมีเจตจำนงโดยอิสระที่จะดำเนินคดีเป็นไปตามหลักความตกลงเป็นเรื่องระหว่าง เอกชนกับเอกชนนั่นเอง และรัฐไม่พึงทำการแทรกแซงควรเปิดโอกาสให้เป็นเรื่องระหว่างเอกชน กับเอกชนเท่านั้น ตามแนวคิดเสรีนิยม ศาลยอมรับว่าเอกชนมีเสรีภาพในการดำเนินคดีโดยเฉพาะคดี แพ่งที่เป็นไปตามหลักความตกลงภายใต้อำนาจแห่งเอกชนที่มีสิทธิเสรีภาพภายใต้กรอบกฎหมายนั้น อย่างเท่าเทียมกันและศาลจะวางเฉยปล่อยให้เอกชนทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันอย่างคู่พิพาทและวินิจฉัย ตัดสินเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณา จะเห็นว่าบทบาทศาลจะวางตัวเคร่งครัด หรือมีบทบาทในเชิงรับ (passive) เน้นเรื่องหน้าที่และสิทธิของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นสำคัญ คู่ความจะมี บทบาทสำคัญในคดี มีบทบาทในการรวบรวมพยานหลักฐานและนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ศาลจะวางตนเป็นกลางคอยเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น จะไม่เข้าแทรกแซงการต่อสู้ระหว่างคู่ความ ซึ่งบทบาทในเชิงรับดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดตามหลักเสรีนิยมนี้ อย่างไรก็ตาม ความเท่าเทียมกัน ตามแนวคิดเสรีนิยมนั้นหาได้ยาก เนื่องจากฐานระหว่างคู่ความ สภาพแห่งข้อกล่าวหา การครอบครอง พยานหลักฐาน เป็นต้น เหล่านี้ย่อมเป็นปัจจัยที่ทำให้ผลคดีอาจเบี่ยงเบนไปจากที่ควร เรียกได้ว่าการ อำนาจความยุติธรรมยังไม่ถึงพร้อม ดังนั้น จึงนำไปสู่การยอมรับการเข้าแทรกแซงจากรัฐเพื่อ ประโยชน์สาธารณะ ภายใต้แนวคิดประโยชน์สาธารณะ การกำกับดูแลของรัฐต้องดำเนินการ ตามวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก มิใช่อิงกับผลประโยชน์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใด กลุ่มบุคคลหนึ่งกลุ่มบุคคลใด และยอมรับการใช้อำนาจศาลเชิงรุกในการค้นหาความจริงเพื่อประโยชน์ สุดท้ายของระบบการค้นหาความจริงคือการอำวยความยุติธรรมนั่นเอง เป็นไปตามแนวคิดอรรถประโยชน์ แนวคิดความยุติธรรม และแนวคิดเรื่องรัฐสวัสดิการ

5.3.2 แนวคิดอรรถประโยชน์ (Utility) ตามความคิดของ Jeremy Bentham

Jeremy Bentham เป็นชาวอังกฤษ เกิดในปี ค.ศ.1748 ถือว่าเป็นนักคิดที่มี บทบาทอย่างสูงอีกคนหนึ่งโดยเฉพาะแนวคิดอรรถประโยชน์ (Utility) ซึ่งได้ถูกนำมาพัฒนาใช้อธิบาย หลักเกณฑ์ต่างๆ หัวใจสำคัญของแนวคิดอรรถประโยชน์ตามความคิดของ Jeremy Bentham คือ มหาสุขสำหรับมหาชน และถูกขยายความต่อไปในวลีที่ว่าความพึงพอใจกับความเจ็บปวด นั่นคือ ประชาชนจะพึงพอใจและกระทำในสิ่งที่ตนได้รับความสุข แต่จะไม่พอใจแล้วหลีกเลี่ยงต่อสิ่งที่ทำให้ ตนได้รับความทุกข์ ตัวอย่างเช่น การลงโทษในเชิงป้องปราม (Deterrence) เพื่อไม่ให้มีการกระทำ ความผิดในสังคม หรือในด้านเศรษฐศาสตร์นั้นก็นำไปอธิบายได้ว่า ทรัพยากรต่างๆ จะถูกใช้อย่างมี ประสิทธิภาพสูงสุด เพราะผู้ซื้อและผู้ขายต่างก็ต้องการทำการซื้อและขายที่ตนได้รับความพึงพอใจ สูงสุด

ตามแนวคิดดังกล่าว รัฐย่อมจะออกกฎหมายเพื่อจำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้ตราบเท่าที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ซึ่งจะแตกต่างจากแนวคิดเสรีนิยม ตามความคิดของ John Locke เพราะตามความคิดของ Jeremy Bentham นั้น เป็นการมองประโยชน์สูงสุดของสังคม จึงยอมให้ดำเนินการจำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้ ในขณะที่ตามความคิดของ John Locke นั้น รัฐจะจำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้ก็ต่อเมื่อการกระทำใดๆ นั้นขัดต่อกฎธรรมชาติหรือเหตุผล

เมื่อแนวคิดอรรถประโยชน์ตามความคิดของ Jeremy Bentham มุ่งเน้นที่ผลประโยชน์อันจะพึงได้รับโดยพิจารณาที่ผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลักการตีความบังคับใช้กฎหมายภายใต้แนวคิดนี้ จะพิจารณาประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ บุคคลบางส่วนในสังคมจำต้องยอมรับสภาพที่อาจถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพของตนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในสังคม การบังคับใช้กฎหมายจึงเป็นการเปรียบเทียบประโยชน์ที่ควรจะได้รับ ความคุ้มครองระหว่างบุคคล อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ถูกมองด้วยความระแวงว่าอาจถูกนำไปใช้จนเกิดเลยไปกว่าเจตนารมณ์ที่แท้จริง อันทำให้แนวคิดและการตัดสินใจต่างๆ ถูกมุ่งหมายไปที่ประโยชน์ โดยไม่คำนึงถึงศีลธรรมหรือจริยธรรมที่ดีในสังคม ตัวอย่างเช่น การลงโทษในเชิงป้องปราม (Deterrence) นั้น อาจถึงขนาดเป็นการลงโทษผู้บริสุทธิ์ได้ หากจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม นอกจากนี้ “มหาชน” ในที่อาจถูกตีความว่า หมายถึง “รัฐ” หาใช่ “ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม” อย่างแท้จริง อันทำให้บุคคลที่จะได้รับประโยชน์กลับกลายเป็นเพียงบุคคลเพียงส่วนหนึ่งในสังคม และถึงที่สุดแล้ว แนวคิดอรรถประโยชน์กลับจะถูกใช้เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก

5.3.3 แนวคิดความยุติธรรม (Justice) ตามความคิดของ John Rawls

John Rawls เป็นนักคิดชาวอเมริกัน ค.ศ.1921 กล่าวกันว่า John Rawls เป็นผู้นำเสนอความคิดเรื่องจริยธรรม (Morality) เพื่ออธิบายความยุติธรรม (Justice as fairness) John Rawls ยอมรับในเสรีภาพ แต่เห็นว่าแนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) จะต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมกัน (Equality) ด้วย เพราะในความเป็นจริงนั้น ปัจเจกบุคคลมีความแตกต่างกันมาแต่ต้น ไม่ว่าจะในแง่ของวัยวุฒิ ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ กำลังกาย กำลังทรัพย์ หรือกำลังสติปัญญา เป็นต้น หากปล่อยให้ปัจเจกบุคคลที่มีข้อได้เปรียบดังกล่าวดำเนินการอย่างเสรีไปเรื่อยๆ โดยไม่คำนึงถึงความเท่าเทียมกันที่แท้จริงแล้ว คงไม่ต้องสงสัยเลยว่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลผู้ด้อยโอกาสกว่า ใครจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์มากกว่ากัน และผลสุดท้ายที่เกิดขึ้นในสังคมจะเป็นเช่นใด ซึ่งในความเป็นจริงแล้วสังคมย่อมไม่อาจดำรงอยู่ได้หากมีฝ่ายใดได้ประโยชน์อยู่เพียงฝ่ายเดียว

ตามแนวคิดข้างต้นนี้ หากพิจารณาบทบาทของศาลในการค้นหาความจริง ทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนจะเห็นว่า ระบบกล่าวหาตั้งอยู่บนพื้นฐานของการประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาตามแนวคิดเสรีนิยม ส่วนระบบไต่สวนตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์สาธารณะ⁶² ตามแนวคิดอรรถประโยชน์ ที่ส่งผลต่อบทบาทศาลในการค้นหาความจริงในเชิงรุก (active)

ระบบกล่าวหานั้น เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นฝ่ายกล่าวหาจะนำเรื่องมาฟ้องคนกลางและทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่พิสูจน์ข้ออ้างของตนด้วยรูปแบบต่างๆ ตามจารีตแห่งการพิสูจน์ความจริงในแต่ละยุคสมัยตั้งแต่การพิสูจน์โดยใช้พยานหลักฐาน เช่น การดำนําลุยไฟ (Ordalies) หรือต่อสู้พิสูจน์ความจริง (Duel judiciaire) ซึ่งให้ทั้งสองฝ่ายต่อสู้กัน (trial by battle) หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายจะถือว่าฝ่ายที่ยังเหลืออยู่เป็นผู้ชนะคดีโดยถือว่าความตายนั้นเป็นทั้งคำพิพากษาและการลงโทษ ส่วนผู้ตัดสินเพียงแต่ทำหน้าที่เป็นกลางและรอการต่อสู้เพื่อพิพากษา ผู้ที่มีฐานะนิยมจ้างวานผู้มีร่างกายแข็งแรงหรือชำนาญการต่อสู้มาทำการต่อสู้แทน⁶³ ส่งผลให้ผู้ที่มีการกำลังและแข็งแรงมากกว่า หรือมีเงินมากกว่ามักจะเป็นผู้ชนะ ต่อมาเมื่อโลกมีการพัฒนามากขึ้นรูปแบบการต่อสู้กันของความได้เปลี่ยนไปเป็นการต่อสู้โดยอาศัยการนำพยานหลักฐานมาหักล้างซึ่งกันและกัน ก็พบว่าเกิดการเอาไรต์เอาเปรียบเชิงคดีและเกิดการเอาชนะด้วยเทคนิควิธีขึ้น บ่อยครั้งที่คู่ความที่มีฐานะดีกว่ามักจ้างผู้มีเทคนิควิธีดีกว่าเอาชนะอีกฝ่ายหนึ่งโดยอาศัยชั้นเชิงเทคนิควิธี และการนำพยานหลักฐานเข้าต่อสู้กัน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่เฉพาะของคู่ความเท่านั้นผู้พิพากษาไม่มีอำนาจเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่าระบบกล่าวหาไม่มีรากฐานแนวคิดเสรีนิยม ระบบนี้มีข้อวิพากษ์อย่างหนักโดยเฉพาะคดีอาญาที่ว่ารัฐควรให้ความยุติธรรมมากกว่าการเอาชนะกัน

เมื่อพิจารณาบทบาทของรัฐในกระบวนการยุติธรรมตามแนวคิดข้างต้น จะเห็นวิวัฒนาการที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ เดิมทีถือว่าเอกชนมีความเสมอภาคและเสรีภาพเต็มที่ที่จะกอนิติสัมพันธ์โดยสัญญาที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามแนวคิดเสรีนิยม แต่ปัจจุบันรัฐมักจะแทรกแซงเข้ามากำหนดรูปแบบและเนื้อหาของนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนและเอกชนมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นไปเพื่อคุ้มครองผู้อ่อนแอกว่า หรือเหตุอื่น เช่น เดิมสัญญาจ้างแรงงานเป็นสัญญาทางแพ่งล้วนๆ ที่เอกชนจะตกลงกันอย่างไรก็ได้ แต่ปัจจุบันมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานสัมพันธ์เข้ามากำหนดรายละเอียดของนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชน เช่น กำหนดค่าจ้างขั้นต่ำ กำหนดชั่วโมงทำงาน ฯลฯ ทำให้เอกชนไม่อาจที่จะตกลงเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดที่กฎหมายเหล่านี้กำหนดได้ หรือกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่รัฐเข้ามากำหนดนิติสัมพันธ์ในสัญญาซื้อขายเดิมหรือกฎหมายที่ดิน หรือปฏิรูปที่ดินเกิดขึ้นเพื่อจำกัดกรรมสิทธิ์ของเอกชนในอสังหาริมทรัพย์

⁶² ปกป้อง ศรีสนิท, ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา, 72 ปี คณิต ณ นคร, หน้า 121.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

ตามกฎหมายแพ่งเดิม หรือกฎหมายป้องกันการผูกขาดที่รัฐลงไปควบคุมไม่ให้เอกชนกระทำการที่ไม่ชอบที่กระทบต่อราคา หรือการแข่งขันโดยเสรีในตลาด หรือกฎหมายประกันภัย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นสัญญาทางแพ่งแต่รัฐเป็นผู้ควบคุม เป็นต้น ตัวอย่างทำนองนี้ยังมีอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้าก่อสร้าง การธนาคาร การขนส่ง การโทรคมนาคม ฯลฯ ด้วยเหตุนี้นักนิติศาสตร์หลายท่านจึงตั้งข้อสังเกตว่า การผสมผสานเหล่านี้เกิดจากแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของบทบาทและการแทรกแซงของรัฐ โดยเราเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า การทำให้กฎหมายเอกชนเป็นกฎหมายมหาชนมากขึ้น ซึ่งนับวันยิ่งมากขึ้นทุกทีในทุกเรื่อง⁶⁴

5.3.4 แนวคิดเรื่องรัฐสวัสดิการ (Welfare state)

รัฐสวัสดิการ (Welfare state) หมายถึง รัฐที่มีแนวนโยบายของประเทศที่คำนึงถึงการกระจายความมั่งคั่งในสังคมประเทศออกไปสู่ประชาชนพลเมืองทั้งประเทศอย่างกว้างขวางและทั่วถึง โดยมุ่งจัดบริการต่างๆ ให้ประชาชนทุกคนมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต อาทิ มีที่อยู่อาศัย มีการรักษาพยาบาลและการดูแลสุขภาพอนามัย ได้รับการศึกษา มีรายได้จากการทำงานที่เป็นงานสุจริตและงานนั้นไม่ทำให้ต้องเสื่อมเสียศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนได้รับความมั่นคงทางสังคม อันประกอบไปด้วย การประกันสังคมและการสงเคราะห์ประชาชนทางสังคม การดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการทุพพลภาพ และผู้ประสบความทุกข์ยากเดือนร้อนนานาประการ⁶⁵

แนวคิดเรื่องรัฐสวัสดิการ นำมาสู่ปรากฏการณ์การเพิ่มขึ้นของบทบาทรัฐในระบบวิธีพิจารณาความ กล่าวคือ นับแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และมีการพัฒนาทางกฎหมายที่สำคัญ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของวิธีพิจารณาความแพ่งจากแบบดั้งเดิมเป็นแนวคิดรัฐสวัสดิการ มองว่ารัฐมีภาระการดูแลสวัสดิการของประชาชน และสิทธิที่สำคัญประการหนึ่งของประชาชนคือสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการศาลและศาลซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐจึงมีหน้าที่จะอำนวยความสะดวก โดยการมีบทบาทในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ไม่ใช่ปล่อยให้สิทธิแก่คู่ความมากเกินไป⁶⁶ ดังเช่นที่ปรากฏในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ทำให้ศาลเป็นองค์กรที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างแท้จริง เห็นได้ว่า รัฐยุคใหม่ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการทำให้นโยบายสังคมบรรลุผลและใช้กลไกการฟ้องคดี โดยที่มี

⁶⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 7.

⁶⁵ กิติพัฒน์ นนทปัทมเดช, เอกสารประกอบการสอนวิชา ปรัชญาสังคมเศรษฐกิจและจริยธรรมทางวิชาชีพ พื้นฐานแนวความคิดและปรัชญาสังคมเศรษฐกิจ, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553, หน้า 3.

⁶⁶ วรณชัย บุญบำรุง, การค้นคว้ากฎหมายต่างประเทศเพื่อการปฏิรูปกฎหมาย, สรุปการบรรยายหลักสูตร การพัฒนากฎหมายภาครัฐระดับกลาง รุ่นที่ 1,

บุคคลในสังคมบางกลุ่มที่ต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ เช่น ผู้บริโภค ผู้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือผู้ยากไร้ที่เป็นเหยื่อของการเลือกปฏิบัติ มักจะเป็นผู้ด้อยโอกาสในการฟ้องคดีเพื่อป้องกันสิทธิของตน จึงก่อให้เกิดช่องว่างหรือความต้องการทางกฎหมายที่สังคมต้องเข้ามาดูแล ซึ่งลักษณะนี้เองที่เรียกว่า เป็น “กระแสการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม”

6. การค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย

6.1 บทบาทขององค์กรตำรวจ

ระบบการค้นหาความจริงในชั้นพนักงานสอบสวน ประเทศไทยมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายและเจ้าพนักงานของรัฐมีหน้าที่ดำเนินคดีอาญา ซึ่งทุกหน่วยงานทุกฝ่ายมีหน้าที่ในการร่วมกันค้นหาความจริง โดยในชั้นจับกุมสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การค้นหาความจริงชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดของผู้ต้องหา และรวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐานการพิสูจน์ให้เห็นความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131⁶⁷ บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” และนอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้” และมาตรา 134 ยังได้กำหนดไว้ว่าเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนว่าต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันประโยชน์แก่ตนได้⁶⁸ ตามมาตรา 134 วรรคสี่ซึ่งประเทศไทยแยกการสอบสวนออกจากการฟ้องร้องอย่างเด็ดขาด โดยอำนาจการสอบสวนเป็นของเจ้าพนักงานตำรวจเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจเพียงฝ่ายเดียว พนักงานอัยการไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวน

⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131

⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

6.2 บทบาทของพนักงานอัยการ

บทบาทกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการในการค้นหาความจริงด้วยการตรวจสอบข้อเท็จจริงจากสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนเสนอพร้อมความเห็นว่าจะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องเสนอต่อพนักงานอัยการ⁶⁹ จากนั้นพนักงานอัยการจะพิจารณาสำนวนการสอบสวนแล้วใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลหรือไม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ซึ่งบัญญัติไว้ว่าเมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวน แล้วให้พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้⁷⁰

(1) ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหาเพื่อฟ้องต่อไป

(2) ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งไม่ฟ้องในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ

(ก) สั่งตามที่เห็นสมควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งต่อไป

(ข) วินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาลชั่ง แล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้น

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย มิได้กำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนในคดีอาญาร่วมกับพนักงานสอบสวน คงมีเพียงอำนาจให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม ตาม มาตรา 143 เท่านั้น พนักงานอัยการเป็นเพียงผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริงจากสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนโดยที่ไม่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงของคดีตั้งแต่ชั้นสอบสวนเลย เพราะอำนาจการสอบสวนเป็นอำนาจของตำรวจที่แยกออกจากการฟ้องร้องอย่างเด็ดขาดนั่นเอง

6.3 บทบาทและอำนาจผู้พิพากษาศาลยุติธรรมในการค้นหาความจริง

กระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศไทย นั้นอาจแบ่งได้เป็นยุคก่อนการใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและยุคหลังจากประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 และ มาตรา 142

⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143

โดยในยุคก่อนการใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น การค้นหาความจริงจะใช้วิธีการดำเนินคดีและการลู่ไปอันเนื่องมาจากความเชื่อและความศรัทธา “ผู้บริสุทธิ์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ย่อมคุ้มครอง” ต่อมาความเชื่อดังกล่าวได้กลายมาเป็นคำสุภาษิตว่า คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ การดำเนินคดีอาญาในอดีตจะมีลักษณะของการค้นหาความจริงของระบบไต่สวน โดยรัฐมีหน้าที่ปราบปรามและจับกุมผู้กระทำความผิดเพื่อลงโทษเอง โดยไม่มีการแยกอำนาจสอบสวน อำนาจฟ้องร้องและอำนาจพิจารณาคดีออกจากกัน การดำเนินคดีจะใช้ความรุนแรงในการค้นหาความจริงหรือพิสูจน์ความผิด เช่น การตอกเล็บ บีบขมับ การต้องชื้อคา เขียนตี⁷¹ การที่ผู้กระทำความผิดถูกจับกุมได้นั้น ศาลจะสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด จนกว่าผู้นั้นจะพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาแบบจารีตนครบาลไม่มีระบบคู่ความมีแต่ผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวน ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้มีการปรับปรุงปฏิรูประบบการปกครองและระบบกฎหมาย ให้มีความคล้ายคลึงกับประเทศตะวันตก เพื่อให้ประเทศไทยไม่ต้องเสียอำนาจอธิปไตยทางศาลให้แก่ชาติตะวันตกที่เข้าล่าอาณานิคม ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมของไทยได้รับการยอมรับจากชาติตะวันตก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม

ในการปฏิรูประบบกฎหมายในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาก็ได้มีการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น เมื่อวันที่ 5 มีนาคม ร.ศ. 110 มีการจัดระบบงานศาลทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีกฎหมายพยานหลักฐานรวมอยู่ด้วย โดยมีศาลยุติธรรมทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี โดยในส่วนของกระบวนการค้นหาความจริงนั้น โจทก์จำเลยมีสิทธิที่จะสืบพยานหลักฐานต่างๆ โดยมีสิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือในการซักถามพยาน คู่ความมีฐานะเท่าเทียมกัน โดยจำเลยได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

ในการค้นหาความจริงในยุคหลังประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพ.ศ. 2477 ของประเทศไทยได้ผสมผสานกันระหว่างระบบกล่าวหาของประเทศอังกฤษ ซึ่งได้ฝังรากลึกในกระบวนการยุติธรรมไทยอยู่ก่อนกับระบบไต่สวนของประเทศฝรั่งเศส แต่กระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาลยุติธรรมนั้นยังคงยึดระบบกล่าวหาเป็นหลัก โดยบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณาคดีอาญาเป็นไปตามกฎหมายดังนี้

⁷¹ ประมุข สุวรรณศรี, กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, 2517,

6.3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

จากวิวัฒนาการของรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 ได้ตระหนักถึงปัญหาการพิจารณาคดีไม่ครบคณะและได้เห็นถึงความสำคัญของการค้นหาความจริงในคดีอาญาว่าต้องกระทำโดยละเอียดถี่ถ้วนอย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติรับรองให้ศาลต้องนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ ดังนี้

มาตรา 241 ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

มาตรา 236 การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีใด จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นไม่ได้

รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ในมาตรา 29 วรรคแรก บุคคลไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

วรรคสอง ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

วรรคสาม การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี

วรรคสี่ ในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้

วรรคห้า ค่าขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

และหมวด 10 เกี่ยวกับศาล ใน มาตรา 188 การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

วรรคสอง ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง

หมวด 10 ส่วนที่ 2 มาตรา 194 บัญญัติว่า ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น

วรรคสอง การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

6.3.2 ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ⁷²

ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ในส่วนที่เกี่ยวกับจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดีที่อาจมีผลต่อบทบาทในการค้นหาความจริงของผู้พิพากษา ได้บัญญัติไว้ในข้อ 3 และข้อ 9

ข้อ 3 .ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจักต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติทั้งปวงซึ่งสมควรให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อย ใช้วาจาสุภาพ ฟังความจากคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาค มีเมตตาธรรม

ข้อ 9. ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความของแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐานหรือซักถามพยานด้วยตนเองก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง

6.3.3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการค้นหาความจริงในคดีอาญาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาได้ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงเพิ่มเติมไว้ เช่น

1) อำนาจในการเรียกสำนวนสอบสวนจากพนักงานอัยการ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 ซึ่งบัญญัติว่าเมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัย

บทบัญญัตินี้ กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาประกอบเป็นข้อเท็จจริงเพื่อวินิจฉัยคดี เพราะลักษณะสำคัญของสำนวนการสอบสวนคือเป็นสำนวนที่พนักงานสอบสวนทำขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์มาไม่นาน ความทรงจำของพยานบุคคลที่เกิดขึ้นยังใหม่อยู่ ซึ่งหากพยานดังกล่าวถูกสอบปากคำเร็วเท่าไร โอกาสที่พยานจะบิดเบือนหรือไตร่ตรองความจริงย่อมมีน้อย ซึ่งหากนำมาประกอบคำพยานในชั้นศาลแล้ว จะทำให้ได้ความจริงที่ชัดเจนขึ้น

⁷² ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการของไทย, สืบค้นจาก www.coj.go.th/en/pdf/CodeofConducts.pdf, 25 มิถุนายน 2560, 12.40 pm.

2) การสืบพยานคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 กำหนดบทบาทของศาลในการสืบพยานคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ดังนี้ วรรคแรก บัญญัติว่า “ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่คดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้น กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง”

3) การใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานประกอบคำรับสารภาพของจำเลย

หลักการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 บัญญัติว่า “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่าได้มีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น วรรคสอง บัญญัติว่า “เมื่อมีความสงสัย ตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

บทบัญญัตินี้ถือว่าเป็นหลักทั่วไปสำหรับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีอาญาซึ่งกฎหมายกำหนดให้ศาลจะต้องชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง จนกว่าจะแน่ใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง หากมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยอาจมิใช่ผู้กระทำความผิดจริง จะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

4) อำนาจในการสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 ซึ่งบัญญัติว่า “ระหว่างพิจารณาโดยพินิจหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้”

บทบัญญัตินี้ให้อำนาจศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมจากที่โจทก์และจำเลยได้นำสืบไปแล้วโดยพินิจหรือโดยคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา ทั้งนี้ เพื่อความให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจน ทำให้ตัดสินคดีได้เป็นธรรมมากขึ้น โดยการสืบพยานเพิ่มเติมดังกล่าวนี้มีลักษณะเดียวกับการสืบพยานโจทก์พยานจำเลยโดยวิธีการปกติสืบพยานในศาลนั่นเอง หรือส่งประเด็นไปสืบยังศาลอื่นในกรณีที่พยานหลักฐานที่จะสืบเพิ่มเติมอยู่นั้นอยู่ในอำนาจของศาลอื่น

หลักการที่ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้สืบพยานเพิ่มเติมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 นี้ถือเป็นหลักการที่ให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงในเชิงรุก สามารถริเริ่มค้นหาความจริงโดยศาลไม่จำเป็นต้องให้คู่ความร้องขออันเป็นบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน เช่นกัน

สำหรับระบบการพิจารณาความอาญาของประเทศไทย คู่ความเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการดำเนินคดีในชั้นพิจารณา โดยเป็นรูปแบบการพิจารณาคดีอย่างระบบกล่าวหา ซึ่งศาลมีบทบาทเป็นเพียงคนกลางรักษากฎในการดำเนินคดี⁷³ และพิจารณาพิพากษาโดยการชี้แจงนำพยานหลักฐานที่คู่ความทั้งสองฝ่ายนำสืบ อย่างไรก็ตาม กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงและแสวงหาพยานหลักฐานได้อย่างในระบบไต่สวน อาจกล่าวได้ว่าระบบการพิจารณาความอาญาของประเทศไทยเป็นระบบผสม ในทางปฏิบัติบทบาทของศาลในการเป็นฝ่ายรุกในการสืบพยานในศาลชั้นต้นมีน้อยมาก ทั้งที่มีกฎหมายให้อำนาจศาลในการเรียกสืบพยานเพิ่มเติม โดยศาลมักปล่อยให้เป็นที่หน้าของคู่ความที่จะหน้าที่นำเสนอพยานหลักฐานและสืบพยาน โดยศาลจะสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติมก็ต่อเมื่อมีคำร้องขอของคู่ความ โดยผู้พิพากษาศาลยุติธรรมยังคงเคร่งครัดตามประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการฯ ทำให้ศาลวางตนเป็นกลางและระมัดระวังในการใช้อำนาจของตน เพราะเกรงว่าจะถูกมองว่าไม่เป็นกลาง

⁷³ อุทัย อาทิวะช, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, ระบบไต่สวน & ระบบกล่าวหา, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: วี.เจ.พรินต์ติ้ง, 2559.

บทที่ 3

บทบาทศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาลชั้นต้น ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) และคอมมอนลอว์ (Common Law)

1. การค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาลชั้นต้นในประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์

การดำเนินคดีอาญาในประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์เป็นการดำเนินคดีในระบบไต่สวนหรืออาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาที่มีลักษณะเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามกฎหมายเยอรมนี และใช้หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา ดังนั้น หน้าที่ในการตรวจสอบความจริงเกี่ยวกับเรื่องที่มีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดจึงอยู่ในความรับผิดชอบของศาล โดยศาลต้องค้นหาความจริงในเรื่องนั้นอย่างแน่ชัด ข้อเท็จจริงใดๆ ที่จำเป็นสำหรับการวินิจฉัยคดีและพยานหลักฐานต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการวินิจฉัยคดี เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องดำเนินการเอง ศาลมีอำนาจสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงหรือดสืบพยาน การดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาศาลจึงเป็นผู้มีบทบาทหลักโดยมีบทบาทในเชิงรุก⁷⁴ (Active) การตรวจสอบความจริงไม่ขึ้นอยู่กับคู่ความ โดยศาลชั้นต้นที่ใช้วิธีการค้นหาความจริงในระบบซีวิลลอว์ที่จะทำการศึกษได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

1.1 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

1.1.1 หลักทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา

1) ระบบศาล

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น แม้จะมีลักษณะของการปกครองเป็นแบบสหพันธรัฐ (Federation state) แต่ทุกมลรัฐต่างก็ใช้ประมวลกฎหมายอาญาและ

⁷⁴ สุธิชา ม่วงผล, ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552. หน้า 45.

ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญากลางของสหพันธรัฐร่วมกัน⁷⁵ โดยศาลที่พิจารณาคดีอาญานั้น มีทั้งศาลของสหพันธรัฐ และศาลของมลรัฐ⁷⁶ ดังนี้

(1) ศาลของสหพันธรัฐที่พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญามี ศาลเดียว คือ ศาลสูงสุดของสหพันธรัฐ (Bundesgerichtshof) ซึ่งเป็นศาลชั้นฎีกา และจะพิจารณา เฉพาะคดีที่เป็นปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น

(2) ศาลของมลรัฐ

ก. ศาลแขวง (Amtsgericht)

ข. ศาลจังหวัด (Landgericht)

ค. ศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgericht)

เขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอาญาแต่ละประเภท ขึ้นอยู่กับความหนักเบาของโทษที่ฟ้องจำเลย สถานที่ที่ความผิดได้เกิดขึ้น ภูมิภาคของจำเลยก่อนการ พิจารณา หรือสถานที่ที่จำเลยถูกจำคุก โดยมีได้มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามประเภท ความผิดอาญา (จะกล่าวในหัวข้อต่อไป) ดังเช่นการแบ่งประเภทและเขตอำนาจของศาลอาญา ในประเทศฝรั่งเศสแต่อย่างใด

2) ประเภทความผิด

เดิมประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเคยแบ่งประเภทความผิดอาญา ออกเป็น 3 ประเภท ตามความหนักเบาของโทษตามแบบอย่างของประเทศฝรั่งเศส คือ แบ่งออกเป็น ความผิด อาญาโทษอุกฉกรรจ์ (verbrechen) ความผิดอาญาโทษปานกลาง (vergehen) และความผิดอาญา ลหุโทษ (Ubertretungen) แต่ต่อมาได้เห็นว่า ลหุโทษนั้นไม่สมควรเป็น “ความผิดอาญา” ทำให้ ในประมวลกฎหมายอาญาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีในปัจจุบันจึงแบ่งความผิดอาญาเป็น 2 ประเภท⁷⁷ คือ

⁷⁵ วิภา ปิ่นวีระ, บทบาทของศาลในการพิจารณาคดีอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550. หน้า 16

⁷⁶ คณิต ฌ นคร, อัยการเยอรมนีและการดำเนินคดีอาญาของเยอรมนีก่อนฟ็อง, ใน หนังสือรวมบทความ ด้านวิชาการ ของ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์ โดยสถาบันกฎหมายอาญา, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2540, หน้า 148

⁷⁷ คณิต ฌ นคร, อัยการเยอรมนีและการดำเนินคดีอาญาของเยอรมนีก่อนฟ็อง, ในหนังสือรวมบทความ ด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2540, หน้า 149 และ Howard D Fisher, German Legal System and Legal Language, (London: Cavendish Publishing Limited, 1997), p.134. และ stop art.12

(1) ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (verbrechen)

ซึ่งได้แก่ ความผิดอาญาที่ระวางโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป หรือ ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษที่หนักกว่านั้น

(2) ความผิดอาญาโทษปานกลาง (vergehen)

ซึ่งได้แก่ ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษจำคุกที่เบากว่านั้น หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษปรับ

3) องค์คณะผู้พิพากษาศาลชั้นต้น⁷⁸

(1) ศาลแขวง (Amtsgericht)

มีอำนาจพิจารณาคดีในการกระทำความผิดอาญา ซึ่งมีโทษสูงสุดจำคุกไม่เกิน 4 ปี ศาลแขวง (Amtsgericht) แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความผิด คือ

ก. ศาล Einzelrichter มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกสูงสุดไม่เกิน 2 ปี มีผู้พิพากษาอาชีพคนเดียวเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

ข. ศาล Schöffengericht มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกสูงสุดไม่เกิน 4 ปี มีผู้พิพากษาอาชีพ 1 คน และผู้พิพากษาสมทบ (Lay Judge) 2 คน เป็นองค์คณะ แต่หากในคดีที่มีความสำคัญ ที่มีความจำเป็นจะต้องใช้ผู้พิพากษาอาชีพที่มีประสบการณ์มากกว่า 1 คน ก็อาจเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาอาชีพเข้าไปในองค์คณะเป็น 2 คน ร่วมกับผู้พิพากษาสมทบ (Lay Judges) อีก 2 คน กรณีจะเรียกว่า ศาล erweitertes Schöffengericht

(2) ศาลจังหวัด (Landgericht)

มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ไม่ได้อยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวง (Amtsgericht) กล่าวคือ ทำหน้าที่เป็นศาลอาญาชั้นต้นสำหรับคดีที่มีโทษจำคุกขั้นต่ำเกินกว่า 4 ปี ขึ้นไป หรืออาจทำหน้าที่เป็นศาลอาญาชั้นอุทธรณ์ในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายในคำพิพากษาของศาลแขวง (Amtsgericht)

ในกรณีที่ทำหน้าที่เป็นศาลอาญาชั้นต้น จะใช้องค์คณะผู้พิพากษาที่เรียกว่า “GroBeStrafkammer” อันประกอบด้วย ผู้พิพากษาอาชีพ 2 คน และผู้พิพากษาสมทบ (Lay Judges) 2 คน แต่หากเป็นกรณีที่ทำการพิจารณาที่ทำการพิจารณาคดีที่มีอันตรายโทษร้ายแรงมาก กรณีที่การกระทำความผิดนั้นทำให้ผู้เสียหายถึงแก่ชีวิต เช่น ความผิดฐานทำร้ายผู้อื่น

⁷⁸สมชัย เมธากวินโสภณ, ปัญหาองค์คณะในการพิจารณาคดีอาญาของไทย, สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548, หน้า 64-68 (อ้างใน สุธิชา ม่วงผล.ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

ถึงแก่ความตาย เป็นต้น จะใช้องค์คณะผู้พิพากษาชุดใหญ่ที่เรียกว่า “Schwurgericht” อันประกอบไปด้วยผู้พิพากษาอาชีพ 3 คน และผู้พิพากษาสมทบ 2 คน

(3) ศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgericht)

ทำหน้าที่เป็นศาลอาญาชั้นต้น ศาลอาญาอุทธรณ์ หรือศาลสูงแล้วแต่กรณี ในกรณีที่ทำหน้าที่เป็นศาลอาญาชั้นต้น มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในฐานความผิดที่กระทำต่อความมั่นคงของรัฐ หรือทำหน้าที่เป็นศาลอาญาอุทธรณ์ในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายของคำพิพากษาของศาลจังหวัด (Landgericht) และทำหน้าที่เป็นศาลสูงสุดในการทำหน้าที่วินิจฉัยคำฟ้องอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลแขวง (Amtsgericht) เฉพาะอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น และคำวินิจฉัยในกรณีนี้จะเป็นที่สุด

องค์คณะในศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgericht) จะมีเฉพาะผู้พิพากษาอาชีพเท่านั้น กรณีที่ทำหน้าที่เป็นศาลอาญาชั้นต้นจะมีองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วย ผู้พิพากษาอาชีพ จำนวน 5 คน

4) กระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้แบ่งแยกหน้าที่ในการตรวจสอบความจริงออกเป็นหน้าที่ในการตรวจสอบความจริงและชี้ขาดในชั้นต้น ซึ่งได้แก่ การสอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่ในการตรวจสอบความจริงเพื่อชี้ขาดขั้นสุดท้าย อันได้แก่ หน้าที่ในการพิจารณาพิพากษา โดยเหตุนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (StPO) จึงแยกการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ⁷⁹ และกำหนดองค์กรต่างๆ ที่จะเข้ามามีบทบาทที่แตกต่างกันในแต่ละขั้นตอน แต่แม้จะมีบทบาทที่แตกต่างกันแต่ภาระขององค์กรทั้งหลายต่างก็เป็นอย่างเดียวกัน คือ การช่วยกันค้นหาความจริง (Untersuchungsgrundsatz) ในเรื่องที่มีการกล่าวหา โดยจะเป็นการค้นหาความจริงในเนื้อหา นั่นก็คือ ความจริงทั้งในส่วนที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่ผู้ต้องหา นั่นเอง ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ การชี้ขาดเรื่องที่เกิดกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดนั่นเอง ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาทั้ง 3 ขั้นตอน ได้แก่

⁷⁹ Alfred RIEG, Introduction au droit allemande (Republique federale), Tome II: Procedure penale, Paris, Edition Cujas, 1984, p.365 อ้างใน ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, สิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ในโครงการศึกษาวิจัย เรื่องสิทธิผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540, หน้า 97

(1) การดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้อง หรือ ชั้นสืบสวนสอบสวน (Vorverfahren)

กระบวนการในชั้นนี้ จะเป็นการสอบสวนเพื่อหาพยานหลักฐานเพื่อชี้ขาดว่ามีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะเอาผิดแก่ผู้ต้องหาหรือไม่ กระบวนการในชั้นนี้มีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ⁸⁰ (Herr des Ermittlungsverfahrens) โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ช่วยพนักงานอัยการในการสอบสวน กระบวนการในชั้นนี้เป็นกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อยืนยันข้อกล่าวหา อันเป็นการชี้ขาดในเรื่องที่มีการกล่าวหา โดยพนักงานอัยการจะต้องสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงมาชี้ขาดว่าจะยื่นฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ ซึ่งจะต้องค้นหาความจริงที่เป็นการกล่าวหาผู้ต้องหาและทำให้ผู้ต้องหาพ้นผิด⁸¹ ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่จะพบการกระทำความผิดเมื่อคดีเข้าสู่ชั้นพิจารณาประกอบกับข้อสงสัยในตัวจำเลยอย่างเพียงพอและได้รับการยืนยันแล้ว อัยการก็จะยื่นคำฟ้อง (Anklage) ต่อศาล ซึ่งจะทำให้หน้าที่ของเขาสิ้นสุดลง แต่หากอัยการตรวจสอบความจริงแล้วเห็นว่ามูลเหตุในการตั้งข้อหายังมีไม่เพียงพอ ก็ชี้ขาดให้ยุติกระบวนการสอบสวน⁸² ในกรณีเช่นนี้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาสามารถอุทธรณ์คำชี้ขาดให้ยุติกระบวนการสอบสวนได้⁸³

ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีลักษณะนิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ที่การดำเนินคดีอาญาเป็นภารกิจของรัฐ เป็นการอำนวยความสะดวกที่รัฐเป็นผู้รับผิดชอบในข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน องค์การดำเนินคดีอาญาของรัฐทุกองค์กร จึงมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบความจริงในเรื่องที่กล่าวหาและต้องตรวจสอบความจริงแท้ของเรื่อง ดังนั้น จึงไม่เป็นที่แปลกประหลาดอันใดที่จะพบว่าอัยการและตำรวจมีความเป็นภาวะวิสัย (objectivity) อย่างแท้จริง กล่าวคือ อัยการและตำรวจมีหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ของเรื่องหรือความจริงในเนื้อหา ทั้งนี้โดยไม่ผูกมัดกับคำร้องหรือคำขอของผู้ใดทั้งสิ้น ซึ่งโดยเฉพาะในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีถึงกับกล่าวกันว่า “อัยการเยอรมนีเป็นเจ้าหน้าที่ยุติธรรมที่มีความเป็นภาวะวิสัยที่สุดในโลก” (Die deutsche Staatsanwaltschaft sei die objektivste Justizbehörde der Welt.)⁸⁴

⁸⁰ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน, ดุลพาท, เล่มที่ 1, ปีที่ 55, (มกราคม-เมษายน 2541), หน้า 190

⁸¹ StPO art.160.

⁸² StPO art.170.

⁸³ StPO art.172.

⁸⁴ Vgl. Karl Siegfried Bader, Der Anklagerim heutigen Strafrecht, in Schuld und Sühne, 1960 S.45 อ้างใน คณิต ฌ นคร, วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน, ในหนังสือรวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด จัดพิมพ์โดย สถาบันกฎหมายอาญา, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2540, หน้า 315.

ผลของการตรวจสอบความจริงในชั้นสอบสวนนี้ จะถูกรวบรวมและบันทึกไว้ในแฟ้มสำนวนของตำรวจและอัยการ ที่เรียกว่า “dossier”⁸⁵ โดยสำนวนการสอบสวนอันเป็นที่รวบรวมผลจากการตรวจสอบความจริงในชั้นสอบสวนฟ้องร้องนี้จะถูกส่งไปยังศาลพร้อมกับคำฟ้อง และเมื่อคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาทนายความของจำเลย (defense counsel) มีสิทธิที่จะตรวจสอบสำนวนการสอบสวน “dossier” นี้ได้⁸⁶

(2) การดำเนินคดีอาญาชั้นการประทับฟ้อง⁸⁷ (Zwischenverfahren)

กระบวนการชั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมดุลยพินิจในการสั่งให้ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการต้องบรรยายข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนรวมทั้งแสดงพยานหลักฐานต่างๆ มาในคำฟ้องพร้อมกับพนักงานอัยการจะต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปพร้อมกับคำฟ้องด้วย เพื่อประโยชน์ในการที่ศาลจะสั่งประทับฟ้อง⁸⁸ โดยศาลอาจสั่งว่าคดีมีมูล หรือไม่มีมูลก็ได้ตามพยานหลักฐานที่นำมาแสดง

(3) กระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลัก หรือชั้นพิจารณาพิพากษาคดี (Hauptverfahren)

การดำเนินคดีอาญาชั้นนี้ เป็นกระบวนการชี้ขาดคดีโดยศาล ซึ่งก็คือการพิจารณาพิพากษานั้นเอง

1.1.2 การตรวจสอบความจริงโดยศาลชั้นต้น

1) การค้นหาความจริงในชั้นการประทับฟ้อง (Zwischenverfahren)⁸⁹

(1) ข้อความคิดและความสำคัญ

บทบาทหลักของกระบวนการพิจารณาชั้นนี้อยู่ในแง่ของการตรวจสอบว่าการที่จะดำเนินการฟ้องร้องในทางอาญาต่อไปนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือไม่⁹⁰ โดยศาลจะตรวจสอบความจริงจากคำฟ้องและสำนวนการสอบสวนแล้ววินิจฉัยว่าคดีมีมูลที่จะประทับฟ้องหรือไม่⁹¹ และศาล

⁸⁵ John H. Langbein, Comparative Criminal Procedure : Germany, New York: West Publishing Co., 1977, p.12.

⁸⁶StPO art.147.

⁸⁷การดำเนินคดีอาญาชั้นนี้ ท่านอาจารย์สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ เรียกว่า การดำเนินคดีชั้นไต่สวนมูลฟ้อง (Zwischenverfahren) ใน สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 190

⁸⁸คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549, หน้า 687 และ stop art.199.

⁸⁹StPO art 199-211.

⁹⁰สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เยอรมัน, ดุลพาห, เล่มที่ 1 ปีที่ 55, (มกราคม – เมษายน 2541), หน้า 191.

⁹¹StPO art 199-211.

มีอำนาจที่จะสืบสวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ กระบวนพิจารณาชั้นนี้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้พิพากษาที่เป็นอิสระ⁹² และจำกัดอยู่เฉพาะผู้พิพากษาอาชีพเท่านั้น

เดิมนั้น การตรวจสอบในชั้นประทับฟ้องนี้ มีองค์กรศาลที่ทำหน้าที่ตรวจสอบคดีต่างหากจากศาลที่พิจารณาคดี เมื่อศาลพิจารณาฟ้องของอัยการแล้วเห็นว่าคดีมีมูลพอที่ศาลพิจารณาคดีจะรับฟ้อง คดีจะถูกส่งให้ศาลที่มีอำนาจเพื่อพิจารณา กล่าวคือ มีผู้พิพากษาไต่สวนคอยทำหน้าที่ตรวจสอบคดีแยกต่างหากออกจากศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาคดี แต่ปัจจุบันระบบการตรวจสอบคดีก่อนการพิจารณาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากอดีตอย่างมาก ระบบการตรวจสอบคดีโดยผู้พิพากษาไต่สวนได้ถูกยกเลิกไป และใช้ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีเป็นผู้ดำเนินการดังกล่าว การตรวจสอบคดีก่อนการประทับฟ้องของเยอรมนี เป็นระบบที่ไม่มีศาลทำหน้าที่ตรวจสอบคดีไว้โดยเฉพาะ อย่างเช่นของประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ หรืออเมริกา ดังนั้น การฟ้องคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงให้ความสำคัญกับการฟ้องเป็นอย่างมากเพื่อผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบคดีจะได้พิจารณาคดีที่โจทก์นำมาฟ้องมีมูลหรือข้อเท็จจริงที่จะเชื่อได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ คำฟ้องจึงต้องมีรายละเอียดของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายพอสมควรที่จะทำให้ศาลเกิดความมั่นใจที่จะประทับฟ้อง อีกทั้งจะต้องแนบสำนวนการสอบสวนของอัยการและตำรวจเป็นเอกสารประกอบคำฟ้องอีกด้วย⁹³

2) กระบวนการค้นหาความจริงในชั้นการประทับฟ้อง

กระบวนการในชั้นนี้เริ่มต้นเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นคำฟ้องแผ่นดิน (die Oeffentliche klage) และคำฟ้อง (eine Anklageschrift) ต่อ ศาลที่มีเขตอำนาจชำระคดี⁹⁴ ในการยื่นฟ้องพนักงานอัยการจะต้องแนบสำนวนการสอบสวน “dossier” ไปพร้อมกับคำฟ้องเพื่อส่งให้แก่ศาล⁹⁵ ซึ่งศาลจะทำการเก็บสำนวนการสอบสวน “dossier” นี้ไว้⁹⁶ คำฟ้องซึ่งบรรจุไปด้วยรายละเอียดมากมายเกี่ยวกับคดี และสำนวนการสอบสวนจะเป็นเนื้อหาที่เป็นพื้นฐานสำคัญให้ศาลนำมาพิจารณาว่าจะอนุญาตตามคำขอให้เปิดการพิจารณาของอัยการหรือไม่⁹⁷ และนอกจากศาลจะมีคำฟ้องและสำนวนการสอบสวน “dossier” เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการตรวจสอบความจริงในชั้นนี้แล้ว

⁹² สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 190.

⁹³ ปัญญา แสงสุข, กระบวนการตรวจสอบก่อนการพิจารณาคดี, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551. หน้า 91, 94

⁹⁴ Roxin, Strafverfahrensrecht, 25. Auflage, 1998, บทที่ 40, หัวข้อ 4. อ้างใน สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, “ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน”, ดุลพาห.เล่มที่ 1 ปีที่ 55. (พฤษภาคม – สิงหาคม 2551) น.191. และ StPO art 170, 199U

⁹⁵ มาตรา 200

⁹⁶ John H. Langbien, supra note 129, p.8 และ StPO art 200.

⁹⁷ John H. Langbien, supra note 129, pp.8-9.

ศาลที่สามารถทำการไต่สวนเพิ่มเติมได้ ไม่ว่าจะทำการดังกล่าวโดยตามหน้าที่ หรือตามคำร้องของจำเลย ก็ตาม และสามารถสั่งให้ทำการสืบพยานหลักฐานบางอย่าง (einzelne Beweiserhebungen) ได้ โดยคำวินิจฉัยดังกล่าวถือเป็นที่สุด ศาลสามารถมอบหน้าที่ดังกล่าวให้พนักงานอัยการทำได้ด้วยการสืบพยานหลักฐานในกรณีนี้ใช้หลักกระบวนการสืบพยานหลักฐานโดยอิสระ (das Freibeweisverfahren)⁹⁸

ในเนื้อหาของคำฟ้องของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 200 ได้บัญญัติว่าจะต้องประกอบไปด้วยการระบุถึงตัวจำเลย ข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดกฎหมาย เวลา สถานที่ องค์ประกอบของความผิดอาญา พยานหลักฐานต่างๆ บทมาตราในประมวลกฎหมายอาญาที่ถูกละเมิด และยังคงประกอบไปด้วยข้อสรุปการสอบสวนของพนักงานอัยการในชั้นสอบสวนด้วย⁹⁹ คำฟ้องจะมีการเปิดเผยพยานอย่างสมบูรณ์ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่พยานและผู้เกี่ยวข้องกัพยาน การยกเว้นรวมไปถึงเอกสารที่ระบุถึงข้อมูลส่วนตัวของพยานผู้นั้น โดยให้เก็บเอกสารนั้นไว้ที่สำนักงานของอัยการจนกว่าเหตุแห่งอันตรายนั้นหมดไป¹⁰⁰

ในกระบวนการพิจารณาชั้นนี้ จะต้องมีการส่งสำเนาคำฟ้องไปยังผู้ถูกกล่าวหา (Angeschuldigter) เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาจะได้คัดค้านในการที่ศาลจะมี คำสั่งประทับฟ้อง รวมตลอดทั้งการยื่นพยานหลักฐานเพื่อประกอบการคัดค้านของตนเอง¹⁰¹ และอาจมีการแต่งตั้งทนายขอแรงให้แก่จำเลยในกรณีที่จำเป็น¹⁰²

3) คำวินิจฉัยของศาล

ศาลจะสั่งให้มีการเปิดการพิจารณา หากศาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ตามผลของการสอบสวนเบื้องต้นฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาถูกต้องสงสัยอย่างเพียงพอว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา (appears sufficiently suspect of having committed a crime)¹⁰³ กล่าวคือ ผลจากการสืบสวนสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาที่มีความเป็นไปได้อย่างมากที่ศาลจะพิพากษาลงโทษแล้ว ศาลจะ

⁹⁸Roxin, Strafverfahrensrecht, 25. Auflage, 1998, บทที่ 40, หัวข้อ 6. อ้างใน สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 192. และ StPO art201, 202

⁹⁹StPO art. 200(l) (ll)

¹⁰⁰Johan Peter WhiemHilger, Organized Crime/Witness Protection in Germany, resource material series no.58, pp. 99-100 อ้างในบุษณีย์ ภัทรวัฒนานนท์, การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549, หน้า 40.

¹⁰¹สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 190.

¹⁰²StPO art 141(l)

¹⁰³ John H. Langbien, *supra note* 129, p.8 และ StPO art 203.

สั่งว่าคดีมีมูล โดยจะมีคำสั่งประทับฟ้อง (durch den “Eroeffnungbeschluss”)¹⁰⁴ ความสงสัยที่เพียงพอนี้เป็นความสงสัยในปัญหาข้อเท็จจริงก็ถือว่าใช้ได้แล้ว นอกจากนี้ศาลจะต้องเงื่อนไขของการดำเนินคดีมีอยู่ครบและสามารถลงโทษการกระทำความผิดของจำเลยได้¹⁰⁵ คำสั่งว่าคดีมีมูลทั้งจำเลยและพนักงานอัยการไม่มีสิทธิอุทธรณ์คัดค้าน เพราะจะทำให้กระบวนการพิจารณายืดเยื้อไปอีก หลังจากที่ยึดเยื่อมาแล้วทั้งจากในชั้นสืบสวนสอบสวนและในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ทั้งจำเลยและพนักงานอัยการมีสิทธิที่จะแสดงความเห็นได้อยู่แล้วในชั้นพิจารณาคดี¹⁰⁶

แต่หากจากการที่ศาลได้ไต่สวนตรวจสอบผลของสอบสวนเบื้องต้นแล้วเห็นว่ามีเหตุผลไม่ว่าจะในแง่ของข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่คาดว่าจะนำไปสู่การยกฟ้อง กล่าวคือ ไม่มีข้อสงสัยว่าได้มีการกระทำความผิดที่เพียงพอ หรือเมื่อการกระทำความผิดของจำเลยไม่อาจถูกลงโทษได้ ศาลจะมีคำสั่งไม่ประทับฟ้อง¹⁰⁷ นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอื่นๆที่ศาลจะมีคำสั่งไม่ประทับฟ้อง คือ การที่ศาลยุติการพิจารณาคดีโดยเด็ดขาดจากเหตุผลของฟ้องคดีตามดุลยพินิจ โดยได้รับความยินยอมจากพนักงานอัยการและจำเลย หรือกรณีที่ไม่มีตัวจำเลยอยู่หรือมีเหตุขัดขวางที่เป็นการชั่วคราวในกรณีอื่นเกี่ยวกับตัวจำเลย¹⁰⁸ นั่นเอง ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งไม่ประทับฟ้องนี้ พนักงานอัยการมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งได้ทันที (sofortige Beschwerde)¹⁰⁹

1.1.3 การค้นหาความจริงในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี (im Hauptverfahren)

เมื่อศาลอนุญาตตามคำขอของอัยการที่ให้มีการเปิดการพิจารณาแล้วศาลจะเข้ามาควบคุมคดีแทนที่พนักงานอัยการ¹¹⁰ กระบวนการพิจารณาในชั้นนี้แยกออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ กระบวนการพิจารณาในชั้นเตรียมคดีก่อนการพิจารณาพิพากษา (die Vorbereitung der Hauptverhandlung) อันประกอบไปด้วยการกำหนดวันเวลา สถานที่ของการพิจารณาคดี การแจ้งให้มาศาลในวันนัดพิจารณา เป็นต้น และกระบวนการพิจารณาในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี (die Hauptverhandlung)¹¹¹ ซึ่งถือเป็นขั้นที่สำคัญที่สุดในวิธีพิจารณาความอาญา ในประมวลกฎหมายวิธี

¹⁰⁴ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 193. และ StPO art 203.

¹⁰⁵ Roxin, Strafverfahrensrecht, 25. Auflage, 1998, บทที่ 40, หัวข้อ 8. อ้างใน สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 193.

¹⁰⁶ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 194.

¹⁰⁷ StPO art.204.

¹⁰⁸ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 193 และ StPO art153(2), 153a(2), 153b(2), 285 และ 205.

¹⁰⁹ Roxin, Strafverfahrensrecht, 25. Auflage, 1998, บทที่ 40, หัวข้อ 17 อ้างใน สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, น.194. และ StPO art 210(2).

¹¹⁰ John H. Langbien, *supra note* 122, p.8

¹¹¹ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 194.

พิจารณาความอาญาของเยอรมนี (StPO) จะมีการบัญญัติขั้นตอนและวิธีการอย่างละเอียด ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ความจริงมากที่สุดและในขณะเดียวกันก็มีลักษณะที่เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลย อย่างเต็มที่อีกด้วย¹¹² เช่น การพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยเปิดเผย หากไม่มีการพิจารณาคดี โดยเปิดเผยก็เป็นเหตุให้มีการพิจารณาคดีใหม่ การพิจารณาคดีจะต้องกระทำต่อหน้าจำเลย หากไม่ได้ พิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยก็เป็นเหตุให้มีการพิจารณาคดีใหม่ได้ เว้นแต่เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติ ข้อยกเว้นไว้ การพิจารณาคดีต้องกระทำอย่างรวดเร็ว และเมื่อพิจารณาคดีเสร็จแล้วศาลจะต้องมี คำพิพากษาที่มีการให้เหตุผลคำพิพากษาและจะต้องอ่านโดยเปิดเผย เป็นต้น

1) องค์คณะผู้พิพากษากับการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษา ในองค์คณะขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของความผิดที่ฟ้อง ในศาลที่ทำการพิจารณาคดีที่มีความร้ายแรง มากขึ้นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะพิจารณาร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพคนอื่นๆ อีก 2 คน ที่เรียกว่า ผู้พิพากษาขององค์คณะ (Brisitzavde Richter) การกำหนดให้มีองค์คณะผู้พิพากษานี้เองเป็นจุดที่แตกต่างกัน อย่างชัดเจนระหว่างกระบวนการพิจารณาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี นั่นถือเป็นความ รับผิดชอบร่วมกัน (Collegial)¹¹³ ในการตรวจสอบความจริงและโดยที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมนีได้มีการนำเอาระบบลูกขุนของอังกฤษมาใช้ช่วงหนึ่งแต่เนื่องจากระบบลูกขุนเป็นผลพวง ของการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ระบบลูกขุนจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอและในที่สุดลูกขุน เยอรมนีได้กลายสภาพเป็นผู้พิพากษาสมทบไป¹¹⁴ ผู้พิพากษาสมทบจะเข้ามาร่วมในองค์คณะ ในศาลอาญาด้วยดังเช่นการเข้าร่วมของคณะลูกขุนในศาลลูกขุนดังที่เป็นอยู่ในประเทศฝรั่งเศส ทำให้ องค์คณะของผู้พิพากษาจึงอาจจะมีเฉพาะผู้พิพากษาอาชีพ (Professional Judges) เท่านั้นหรืออาจจะมี ผู้พิพากษาสมทบ (Lay Assessors/Lay Judge) หรือที่เรียกว่า“schoffen” นั่งพิจารณาพิพากษาคดี ร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพด้วยก็ได้ โดยจุดประสงค์หลักของการมีผู้พิพากษาสมทบในประเทศสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นคือ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมตามหลักการปกครองประเทศระบอบ ประชาธิปไตย และถือเป็นการควบคุมการพิจารณาคดีของศาลโดยสาธารณชนด้วย โดยผู้พิพากษา สมทบไม่จำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานทางกฎหมายแต่อย่างใด¹¹⁵

¹¹²ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

¹¹³ John H. Langbien, *supra note* 122, pp.62-63

¹¹⁴Vgl. Kern-Roxin, *Strafverfahrensrech*, 14. Auflage, Munchen 1796 S.33 อ้างใน คณิต ณ นคร, วิธีพิจารณาความอาญาไทย :หลักปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน”, ในหนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด จัดพิมพ์โดย สถาบันกฎหมายอาญา, กรุงเทพมหานคร :พิมพ์อักษร , 2540, หน้า 12.

¹¹⁵สมชัย เมธากวินโสภณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 64-68.

ผู้พิพากษาสมทบ (the lay Judge) มีสิทธิ์ออกเสียงเท่าผู้พิพากษาอาชีพและจะนั่งพิจารณาและปรึกษาร่วมกับองค์คณะผู้พิพากษามากกว่าที่จะแยกตัวออกไปจากองค์คณะผู้พิพากษาดังเช่นคณะลูกขุนในประเทศอเมริกา ผู้พิพากษาสมทบของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นจะร่วมตัดสินชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริงให้เป็นที่ยุติว่าจำเลยมีความผิดตามฟ้องจริงหรือไม่ หรือควรลงโทษเท่าใดโดยจะมีความต่างจากผู้พิพากษาอาชีพที่ส่วนที่ว่า ผู้พิพากษาสมทบจะไม่ได้รับอนุญาตให้ดูสำนวนคดีที่ตนพิจารณา โดยแหล่งข้อมูลเดียวที่ผู้พิพากษาสมทบได้รับคือ การฟังคำเบิกความของพยานในชั้นพิจารณาคดี คำตัดสินของผู้พิพากษาสมทบนั้นจะไม่สั้นเพียงคำหรือสองคำ ดังเช่นคำตัดสินของคณะลูกขุน (verdict) ของประเทศอเมริกา เพราะกระบวนการพิจารณาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น คำพิพากษา (Judgment) จะต้องให้เหตุผลของคำตัดสิน และอยู่ภายใต้สิทธิการอุทธรณ์คำพิพากษาอย่างเสรีของพนักงานอัยการและจำเลย¹¹⁶

ในการพิจารณาคดีอาญาในศาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะให้ความสำคัญกับการพิจารณาคดีที่ต่อเนื่องให้เสร็จในช่วงเวลาหนึ่ง หากมีการเลื่อนพิจารณาคดีออกไปจะเลื่อนคดีได้นานสุดไม่เกิน 10 วัน ทำให้การพิจารณาคดีไม่เนิ่นนานเกินควรจนเกิดการเปลี่ยนตัวผู้พิพากษาเสียก่อนการพิจารณาคดีจะเสร็จ นอกจากนั้นในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมนียังกำหนดให้ผู้มีหน้าที่สำคัญในการพิจารณาคดี อาทิเช่น ผู้พิพากษา อัยการ จะต้องปรากฏตัวร่วมพิจารณาคดีดังกล่าวตลอดทั้งคดีและถ้าผู้พิพากษาคนใดไม่สามารถจะร่วมพิจารณาคดีต่อไปได้จนจบและไม่สามารถจะหาผู้พิพากษาคนอื่นมาทดแทนได้ถือว่ากระบวนการพิจารณานั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายเพราะผู้พิพากษาไม่ครบองค์คณะตามที่กฎหมายกำหนด¹¹⁷ ในกรณีดังกล่าวการวางแผนจัดการคดีก่อนพิจารณาจึงเป็นเรื่องสำคัญ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะต้องประเมินเวลาที่ต้องใช้ในการพิจารณาคดีให้ดีโดยใช้ประสบการณ์ของตน และในกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีบทบัญญัติสนับสนุนแนวทางดังกล่าว โดยหากผู้พิพากษาต้องใช้เวลาในการพิจารณาคดีนาน เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการเปลี่ยนตัวผู้พิพากษาในระหว่างการพิจารณาคดี ก็อาจแต่งตั้งผู้พิพากษาสำรอง (Substitute Judges) ร่วมรับฟังการพิจารณาแต่แรกเริ่มเพื่อทำการทดแทนผู้พิพากษาที่ไม่สามารถดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปได้ ซึ่งการตั้งผู้พิพากษาสำรองนี้ใช้กับการตั้งผู้พิพากษาสมทบสำรอง (Assistant Lay Judges) ด้วย¹¹⁸ การแต่งตั้งผู้พิพากษาสมทบสำรองจะเรียกตัวมาจากบัญชีรายชื่อผู้พิพากษาสมทบสำรองที่ขึ้นบัญชีไว้¹¹⁹ แม้กระนั้นหากในระหว่างการ

¹¹⁶ John H. Langbien, *supra note* 122, p.63.

¹¹⁷ German Court Constitutional Act(GVG.) section 192 l.

¹¹⁸ German Court Constitutional Act(GVG.) section 192 ll and llI.

¹¹⁹ German Court Constitutional Act(GVG.) section 47,49.

พิจารณาคดีที่ไม่ได้มีการแต่งตั้งผู้พิพากษาสำรอง แต่มีเหตุต้องเปลี่ยนตัวผู้พิพากษาก็สามารถเปลี่ยนตัวผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบได้¹²⁰¹²¹

2) การค้นหาความจริงโดยศาลในชั้นพิจารณา

การตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณาถือเป็นหน้าที่ของศาล มิใช่ของคู่ความในคดี การดำเนินคดีอาญาจึงไม่มีลักษณะของการต่อสู้กันแต่อย่างใด ดังนี้

(1) วิธีการค้นหาความจริง

ผู้ที่เป็นมีความสำคัญในกระบวนการพิจารณาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี คือ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ (the Presiding Judge หรือ Vorsitzender) ซึ่งจะเป็นผู้พิพากษาอาชีพคนเดียวในศาล Schoffengerich ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะมีบทบาทสำคัญในกระบวนการพิจารณาโดยบทบาทนี้ตรงกันข้ามกับ ทนายความ (Lawyer) ในกระบวนการพิจารณาของอเมริกา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะเป็นผู้มีหน้าที่ซักถามพยาน the Examiner-in-Chief) ดังที่ปรากฏในมาตรา 238 อนุมาตรา 1¹²² ที่บัญญัติว่า ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณา (conduct the trial) ไต่สวนจำเลย (examine the accused) และเป็นผู้สืบพยานหลักฐาน (take the evidence)¹²³

นอกจากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะมีบทบัญญัติให้ศาลเป็นผู้มีหน้าที่นำสืบพยานในชั้นพิจารณาคดีมาตรา 238 อนุมาตรา 1 ที่กล่าวข้างต้นแล้วก็ตาม ก็ยังมีการบัญญัติในเรื่องวิธี “การถามค้าน”

¹²⁰German Court Constitutional Act(GVG.) section 54.

¹²¹สมชัย เมธากวินโสภณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 68-69.

¹²²StPO art 238. [Conduct of Hearing]

(1) The presiding judges shall conduct the hearing, examine the defendant and take the evidence.

(2) The court shall give a decision on objection by a participant in the proceedings that an order by the presiding judge relating to the conduct of the hearing is inadmissible.

¹²³ John H. Langbien, *supra note* 122, p.62.

(Kreuzverhor หรือ cross-examination) ไว้ในบทบัญญัติตามมาตรา 239¹²⁴ อีกด้วย แต่เนื่องจากการถามค่านั้นเป็นวิธีการค้นหาความจริงของการดำเนิน คดีอาญาที่ทางผู้ฟ้องและผู้ถูกฟ้องต่างมีฐานะเท่าเทียมกัน การดำเนินคดี มีลักษณะของการต่อสู้ระหว่างโจทก์และจำเลย โดยมีศาลเป็นศูนย์กลางที่เป็นผู้ชี้ขาดอันเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ของประเทศอังกฤษดั้งเดิม ซึ่งต่างจากการดำเนินคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นภารกิจของรัฐ เป็นการอำนวยความสะดวกที่รัฐเป็นผู้รับผิดชอบในข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานองค์กรดำเนินคดีอาญาของรัฐทุกองค์กรจึงมีหน้าที่ที่จะตรวจสอบความจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหา และต้องมีการตรวจสอบความจริงแท้ของเรื่อง¹²⁵ ฉะนั้น การต่อสู้คดี การวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัดของศาลก็ดีจึงไม่สอดคล้องกับ “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ อย่างสิ้นเชิงทำให้เรื่องวิธีการถามค้ำดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ไร้ผลโดยสิ้นเชิงมาตั้งแต่ต้น เพราะไม่สอดคล้องกับระบบการดำเนินคดีอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ“หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” ที่ศาลมีบทบาทในการตรวจสอบความจริง¹²⁶ ในการปฏิบัติจึงไม่มีการนำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้แต่อย่างใด¹²⁷ ฉะนั้นคำกล่าวของ John H. Langbeinที่ว่า “This provision has been dead letter

¹²⁴StPO art 239. [Cross-Examination]

(1) The presiding judge shall leave the examination of witnesses and experts named by the public prosecution office and the defendant to the public prosecution office and defense counsel upon concurring application by both. Witness and experts named by the public prosecution office shall first be examined by the public prosecution office, those named by the defendant shall first be examined by defense counsel.

(2) After this examination the presiding judge shall also ask the witness and experts such questions as he deem necessary for further clarification in the case.

¹²⁵ การไม่เป็นระบบต่อสู้ของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เห็นได้จาก การที่อัยการและผู้พิพากษาจะช่วยกันค้นหาความจริงและพิพากษาตามความจริงที่ค้นพบ อัยการจึงไม่อยู่ในฐานะเดียวกับจำเลย ศาลเยอรมนีถึงกับให้อัยการนั่งอยู่บนบัลลังก์เช่นเดียวกับผู้พิพากษา ซึ่งต่างไปจากประเทศในระบบคอมมอนลอว์ เช่น ประเทศอังกฤษ ที่เน้นหนักไปในทางที่ถือว่า อัยการเป็นคู่ความในคดีเท่าเทียมกับจำเลย จาก กุลพล พลวัน, “การพิจารณาระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทยที่มีผลต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน,” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, เล่มที่ 13 ปีที่ 5, (มกราคม-เมษายน 2546), หน้า 34.

¹²⁶คณิต ฌ นคร, บทบาทของศาลในคดีอาญา, *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์*, ฉบับที่ 1, ปีที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน 2544), หน้า 53.

¹²⁷Vgl Theodor Kleinknecht, *Strafprozessordug (Kurz-Kommentar)*, 33. Auflage, Munchen, 1977 S.579 อ้างใน คณิต ฌ นคร, อ้างไว้ เจริญธรรมที่ 83, หน้า 313.

from the moment of its enactment” แปล “บทบัญญัตินี้ จึงเป็นบทบัญญัติ ที่ไม่มีผลใช้บังคับตั้งแต่มีการประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว” นั้น จึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุด¹²⁸

เนื่องจากผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ (the Presiding Judge) จะเป็นผู้ทำการสืบพยาน (Proof-taking) ดังนั้น พนักงานอัยการและทนายจำเลย (Defense Counsel) จึงมีบทบาทที่ค่อนข้างจะวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด (Passive Role) ในชั้นพิจารณาการดำเนินการในชั้นนี้จะเริ่มด้วยการแจ้งให้คู่ความและสาธารณชนทราบว่า กระบวนการพิจารณาคดีได้เริ่มขึ้นแล้วจากนั้นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะแจ้งว่าจำเลย ทนายจำเลย รวมตลอดถึงพยานบุคคลและพยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ได้ปรากฏตัวต่อหน้าศาลแล้ว พยานบุคคลจะได้รับการแจ้งให้ทราบถึงหน้าที่ที่จะต้องให้การเป็นพยานและออกจากห้องพิจารณาไป แล้วผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ จะทำการสอบถามจำเลยเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวบุคคลของจำเลย หลังจากนั้นพนักงานอัยการอ่านข้อกล่าวหาจากคำฟ้อง (Anklage) ตามมาตรา 243 อนุมาตรา 3 ทั้งนี้เพื่อเป็นการแจ้งให้จำเลยทราบว่า การกระทำใดที่เขาถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด และการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดฐานใด เมื่ออ่านเสร็จแล้วผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ จะแจ้งให้จำเลยทราบว่า จำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ และหากจำเลยพร้อมที่จะให้การก็จะมี การสอบปากคำจำเลยตามที่ระบุไว้ในมาตรา 243 อนุมาตรา 4 และ มาตรา 136 อนุมาตรา 2

ในปัจจุบันเห็นว่าการสอบคำให้การของจำเลยนั้นมีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ นอกจากจะเป็นการค้นหาความจริงแล้วยังเป็นการให้สิทธิในการต่อสู้คดีในชั้นศาลอีกด้วย¹²⁹ คำเบิกความของจำเลยและการปรากฏตัวของจำเลยในชั้นพิจารณาคดีนั้นมีผลอย่างมากต่อการทำคำวินิจฉัยของศาลและมีความเป็นไปได้ที่การทำคำพิพากษาของศาลนั้นขึ้นอยู่กับคำเบิกความของจำเลยเพียงประการเดียว เช่น ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพว่ากระทำความผิด เป็นต้น¹³⁰

กระบวนการพิจารณาคดีของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นกระบวนการที่เป็นการลดบทบาทของนักกฎหมาย “Delawyerize” ในการตรวจสอบความจริงอย่างเห็นได้ชัดเจนนหากเทียบกับอเมริกา ซึ่งเหตุผลนั้นไม่เพียงแต่เนื่องมาจากในกระบวนการพิจารณาผู้พิพากษาเป็นผู้ทำหน้าที่ต่างๆ ซึ่งหน้าที่เหล่านี้ในประเทศอเมริกานั้นเป็นหน้าที่ของทนายความ (Counsel)

¹²⁸ คณิต ณ นคร, "วิธีพิจารณาคriminalอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน," ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการ ของ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดย สถาบันกฎหมายอาญา กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2540, หน้า 314.

¹²⁹ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาคriminalอาญา ลักษณะพยานหลักฐาน, ดุลพาห, เล่มที่ 2, ปีที่ 55, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2551), หน้า 175

¹³⁰ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 174.

เท่านั้น แต่ยังมีเรื่องมาจากจำเลยก็มีบทบาทในกระบวนการพิจารณาด้วยเช่นกัน¹³¹ โดยจากเริ่มต้นถึงสิ้นสุดกระบวนการพิจารณาจำเลยได้รับการส่งเสริมให้สนทนาโดยตรงกับผู้พิพากษาที่เป็นผู้แสวงหา (inquiring) ความจริงเกี่ยวกับการกระทำของเขา และเป็นผู้ตัดสินใจถึงความหายนะของเขา¹³² ในการพิจารณาคดีของประเทศอเมริกานั้น จำเลยจะไม่ค่อยมีส่วนร่วมมากนักแต่จะให้ทนายความเป็นผู้พูดแทน ถึงแม้ว่าจำเลยตัดสินใจให้การเป็นพยานก็ตามบทบาทของเขาก็จะมีสภาพเหมือนกับพยานบุคคลคนอื่นๆ เขาจะถูกซักถามและถามค้านหลังจากนั้นก็กลับสภาพเดิมไปสู่ความเงียบในทางตรงกันข้าม ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้แยกความแตกต่างระหว่างจำเลยและพยานบุคคลอย่างชัดเจน จำเลยและผู้พิพากษาจะสู้รบกัน (Engage) โดยตรงและจะสนทนากันอย่างต่อเนื่องโดยปราศจากคนกลาง¹³³ จำเลยจะไม่ถูกถือว่าเป็นพยานอย่างในกรณีของพยานบุคคล (DerZeuge) เพราะจำเลยในฐานะพยานไม่จำเป็นต้องถูกบังคับให้ต้องให้การปกป้องปรักปรำตนเอง และจำเลยไม่ต้องสาบาน ดังนั้น เขาจึงไม่ต้องเสี่ยงในข้อหาให้การเท็จ

ส่วนการสืบพยาน จะกระทำหลังจากศาลได้ไต่สวนจำเลยแล้วตามมาตรา 224 อนุมาตรา 1 บัญญัติว่า “การสืบพยานหลักฐานจะต้องกระทำหลังจากการที่ได้ไต่สวนจำเลยแล้ว” ในการสืบพยานนั้นจะประกอบไปด้วยการสอบปากคำพยานบุคคลและพยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ซึ่งกระทำโดยผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ ลำดับขั้นตอนที่แน่นอนของการนำสืบพยานหลักฐาน เช่น สืบพยานบุคคลก่อนแล้วจึงสืบผู้เชี่ยวชาญพิเศษและปิดท้ายด้วยการสืบพยานเอกสารไม่ได้มีการกำหนดไว้ในกฎหมาย หากแต่เป็นสิ่งที่ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะเป็นผู้กำหนดในแต่ละคดีเป็นกรณีๆ ไป และสามารถเรียกพยานมาสืบได้ด้วยตนเองซึ่งเป็นการดำเนินการไปตามหน้าที่ของการมีอิสระในการสืบสวนศาลจะต้องสืบพยานพยานบุคคลทุกคนที่ถูกเสนอชื่อมาโดยคู่ความเว้นเสียแต่ว่าในกรณีที่พยานที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่สามารถยอมรับได้¹³⁴

พยานบุคคลจะได้รับอนุญาตให้เสนอพยานหลักฐานโดยการเล่าเรื่องซึ่งค่อนข้างที่จะไม่ถูกขัดจังหวะก่อนที่จะถูกถามโดยผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ¹³⁵

หลังจากที่ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะได้เสร็จสิ้นการไต่สวนจำเลยและพยานบุคคลแต่ละคนแล้ว (examination of the accused and of each witness) แล้วผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะต้องเปิดโอกาสให้แก่พนักงานอัยการ จำเลย ทนายจำเลย และผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษาอาชีพ หรือผู้พิพากษาสมทบ ที่จะสามารถถามคำถามใดๆ แก่พยาน

¹³¹John H. Langbien, *supra note* 122, p.65.

¹³²John H. Langbien, *supra note* 122, p.65.

¹³³John H. Langbien, *supra note* 122, p.65.

¹³⁴John H. Langbien, *supra note* 122, p.74 และสุรสิทธิ์ แสงวีโรจนพัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 195.

¹³⁵John H. Langbien, *supra note* 122, p.74.

ได้ด้วย¹³⁶ ซึ่งโดยปกติแล้วจะใช้อำนาจนี้ไม่ค่อยบ่อยนัก เพราะหากศาลได้ไต่สวนอย่างละเอียดแล้ว ทัศนคติของจำเลยก็จะถามคำถามเพิ่มเติมอีกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ในทางกลับกันหากศาลไต่สวน (Examine) ได้ไม่เป็นที่น่าพอใจของพนักงานอัยการและทนายจำเลยแล้ว ผลก็คือหลังจากศาลไต่สวนแล้ว ทัศนคติของจำเลยและพนักงานอัยการจะทำการไต่สวนอย่างยืดเยื้อเพียงอย่างเดียว¹³⁷

ในเวลาสรุปการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ (Upon the conclusion of the proof-taking) พนักงานอัยการ จะเป็นผู้ทำการแถลงปิดคดี (Closing Submission) ก่อนแล้วตามด้วยคำแถลงปิดคดีของจำเลยหรือทนายจำเลย ทั้งนี้ เพื่อที่พวกเขาจะได้วิจารณ์พยานหลักฐาน และแสดงความเห็นเกี่ยวกับโทษที่เหมาะสมที่จะลงแก่จำเลย พนักงานอัยการมีสิทธิกล่าวตอบกลับคำแถลงปิดคดีของจำเลยครั้งเดียว หลังจากนั้นจำเลยหรือทนายจำเลยมีสิทธิที่จะชี้แจงอีกครั้งหนึ่ง ศาลอาจอนุญาตให้คำแถลงปิดคดีดำเนินการต่อไปได้ แต่คู่ความไม่อาจที่จะเรียกร้องสิทธิดังกล่าว มาตรา 258 อนุมาตรา 2¹³⁸ จำเลยหรือทนายจำเลยมีสิทธิที่จะกล่าวเป็นคนสุดท้ายในกรณีที่ทนายจำเลยเป็นผู้กล่าวก็ยังคงถามจำเลยภายหลังจากนั้นอีกว่า จำเลยมีอะไรที่จะกล่าวเพิ่มเติมอีกหรือไม่ ตามมาตรา 258

อนุมาตรา 3 ทั้งนี้เพราะจำเลยจะเป็นผู้พูดปิดท้ายเสมอเช่น มาตรา 258 อนุมาตรา 3 บัญญัติว่า “ถึงแม้ว่าจำเลยจะมีทัศนคติที่ทำหน้าที่กล่าวสิ่งต่างๆ แทนเขา แต่จำเลยก็ต้องถูกถามว่าเขามีอะไรที่จะต้องเพิ่มเติมในข้อต่อสู้ของเขาหรือไม่”¹³⁹

โดยที่การสืบพยานนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญสุดในชั้นพิจารณาคดี ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของศาล ศาลโดยหน้าที่จะต้องหาพยานหลักฐานในเรื่องข้อเท็จจริงของคดี และที่ใช้ในการทำคำตัดสินเพื่อเป็นการค้นหาความจริงของคดีดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 240 อนุมาตรา 2 การหาพยานหลักฐานของศาลทั้งที่เป็นองค์ประกอบภายในและภายนอกนั้น ก็เพื่อเป็นการตรวจสอบเหตุผลของข้อกล่าวหาที่เป็นผลร้ายแก่จำเลย ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงได้แบ่งประเภทของพยานหลักฐานในคดีอาญาออกเป็น 2 ประเภทคือ

¹³⁶ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 195.

¹³⁷ Benjamin Kaplan, Arthur T. von Mehren & Rudolf Schaefer, Phases of German Civil Procedure I, 71 Harv. L.J. 1193, 1235 (1958). อ้างใน John H. Langbien, *supra note* 122, p.64.

¹³⁸ John H. Langbien, *supra note* 122, p.65. และ Roxin, Strafverfahrensrecht, 25. Auflage, 1998, บทที่ 5, หัวข้อ 7 อ้างใน สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 195.

¹³⁹ John H. Langbien, *supra note* 122, p.65.

พยานหลักฐานที่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยเคร่งครัด (Strengbeweis หรือ stringent evidence) กลับ
พยานหลักฐานที่พิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยอิสระ (Freibeweis หรือ informal evidence)¹⁴⁰

ในการค้นหาความจริงที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่การกระทำความผิด
เกิดขึ้นเกี่ยวกับความน่าตำหนิของผู้กระทำความผิด และระดับของโทษ กล่าวคือ การค้นหา
ข้อเท็จจริงที่มีความสำคัญต่อปัญหาของความน่าตำหนิและโทษ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้กำหนดรูปแบบที่เคร่งครัดของการที่จะอ้างการพิสูจน์ โดยเรียกได้ว่า
เป็นการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยเคร่งครัด (Strengbeweis) ซึ่งมีข้อจำกัด 2 ประการ คือ

ก. เฉพาะแต่พยานหลักฐานที่ระบุไว้ตามกฎหมายเท่านั้น อันได้แก่
ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด (รวมถึงจำเลย) พยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานวัตถุ และพยาน
เอกสาร ที่จะถูกนำมาใช้เพื่อเป็นการค้นหาข้อเท็จจริง และ

ข. พยานหลักฐานดังกล่าวจะสามารถนำมาอ้างในชั้นศาลได้ก็ต่อเมื่อ
เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในกฎหมายอันได้แก่มาตรา 244 ff. เป็นต้นไป

ส่วนการค้นหาข้อเท็จจริงในกรณีอื่นๆ ศาลสามารถทำได้ตาม
หลักการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยอิสระ (Freibewris) กล่าวคือ ศาลสามารถที่จะทำการค้นหาข้อเท็จจริง
ได้ในทุกๆ รูปแบบ เช่น การโทรถามข้อเท็จจริงทางโทรศัพท์ เป็นต้น และในหลายๆ กรณีศาลก็ไม่
จำเป็นต้องเชื่อข้อเท็จจริงโดยปราศจากข้อสงสัยเพียงแค่เชื่อว่าข้อเท็จจริงอันใดอันหนึ่งน่าจะเป็น เช่นนั้น
ก็เป็นการเพียงพอแล้ว¹⁴¹

(2) จำนวนการสอบสวนกับการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา

การตรวจสอบความจริงในชั้นสอบสวนจะถูกสรุปและรวบรวมไว้
ในสำนวนการสอบสวนที่เรียกว่า “dossier” และสำนวนการสอบสวนนี้จะเป็นตัวชี้แนวทาง (Guide)
ให้ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ (Presiding Judge) ในการที่จะตรวจสอบพยานบุคคลในชั้นพิจารณา¹⁴²

ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะศึกษาสำนวนการสอบสวน “dossier”
มาล่วงหน้าก่อนที่จะทำการพิจารณาคดี เพื่อนำพิจารณาตัดสินใจในการลำดับเรียกพยานบุคคลเข้าสืบ
และเพื่อใช้เตรียมตัวสำหรับการดำเนินการไต่สวน (prepare to conduct the examination) ในชั้น
พิจารณา¹⁴³

¹⁴⁰ Freckmann, Anke., Wegerich, Thomas, The German Legal System, (London: Sweet & Maxwell, 1999), p.207.

¹⁴¹ Vgl. Roxin, Strafverfahrensrech, 25. Auflage, 1998 บทที่ 24, หัวข้อ 2 และหัวข้อ 3 อ้างใน
สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 166-167.

¹⁴² John H. Langbien, *supra note* 122, p.12.

¹⁴³ John H. Langbien, *supra note* 122, p.12.

ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะแต่งตั้งผู้พิพากษาองค์คณะคนใดคนหนึ่งให้ทำหน้าที่เฉพาะที่เรียกว่า “Rapporteur” ซึ่งก็คือผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบรวบรวม และนำเสนอรายงานต่อที่ประชุม ผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ จะต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีโดยที่ได้ศึกษาสำนวนการสอบสวน “dossier” มาก่อนแล้ว หากจากการศึกษาสำนวนการสอบสวนทำให้เขาคาดหมาย ได้ว่าคดีมีปัญหาข้อกฎหมายที่ยุ่งยาก หรือผิดปกติ เขาก็จะต้องตรวจสอบ (look into) ปัญหาเหล่านั้นมาล่วงหน้า ผู้พิพากษา “Rapporteur” นี้มีความรับผิดชอบในการร่างคำพิพากษายื่นต่อศาลในเวลาที่มีการสรุปคดี (at the conclusion of the case) ส่วนผู้พิพากษาคณะองค์คณะท่านอื่นๆ จะเข้าสู่การพิจารณาคดี โดยไม่ได้การเปิดเผยสำนวนการสอบสวนมาล่วงหน้า¹⁴⁴

ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะใช้สำนวนการสอบสวนเป็นเครื่องแนะนำแนวทางในการถามคำถามกับพยานบุคคล ซึ่งพยานบุคคลที่สำคัญนั้นมักจะถูกตรวจสอบ (Examined) มาแล้วโดยพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการก่อนที่คดีจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณา และบันทึกของการตรวจสอบจะปรากฏก็จะอยู่ในสำนวนการสอบสวนน้ำเสียงที่ใช้ในการไต่สวน (Examination) จะกระฉับกระเฉงมีชีวิตชีวา (Crisp) และมีระเบียบแบบแผน (Business-Like) โดยไม่มีลักษณะของการเป็นศัตรู นานๆ ครั้งจึงจะเห็นกระบวนการที่ผิดไปจากที่กล่าวมาเหมือนกับที่เกิดขึ้นในกระบวนการที่เป็นการต่อสู้¹⁴⁵ ในประเทศคอมมอนลอว์

สำนวนการสอบสวนที่ศาลใช้เป็นแนวทางในการสืบพยานระหว่างพิจารณานี้ จำเลยมีสิทธิที่จะตรวจสอบได้ทั้งในชั้นก่อนพิจารณา และในชั้นพิจารณาโดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขมาตรา 147 เรื่องการตรวจสอบสำนวนการสอบสวน (Inspection of the Files) และผู้เสียหายเองก็ยังมีสิทธิตรวจสอบสำนวนได้เมื่อสำนวนอยู่ที่ศาลหรือว่าได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้วตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 406e ด้วยเช่นกัน ทำให้จำเลยและผู้เสียหายมีสิทธิได้รับทราบพยานหลักฐานต่างๆ ในสำนวนคดีได้ จึงไม่ทำให้เกิดความเสียเปรียบในเรื่องข้อมูลในคดี สำหรับการคุ้มครองพยานนั้น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก็ได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองพยานด้วยโดยมีการสร้างโครงการคุ้มครองพยานขึ้นมาใช้กับพยานที่ตกอยู่ในอันตรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย นำบทบัญญัติของกฎหมายต่างๆมาใช้ในการคุ้มครองพยาน เช่น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 68 อนุมาตรา 1 ที่บัญญัติให้พยานที่ได้ให้ข้อมูลที่ทราบจากการปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ของตน มีสิทธิแจ้งที่อยู่อาศัยของตน โดยใช้ที่อยู่ตามที่ทำงานของตนแทนสถานที่อันเป็นที่อยู่อาศัยจริงของตนก็ได้ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเห็นว่า การค้นหาความจริงมิใช่จะต้องค้นหาความจริงให้ได้

¹⁴⁴John H. Langbien, *supra note* 122, p.12.

¹⁴⁵John H. Langbien, *supra note* 122, p.12.

แม้ว่าจะต้องเสียอะไรก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตหรือร่างกายของ พยานโดยเด็ดขาด¹⁴⁶ นั่นเอง

(3) ข้อจำกัดในการค้นหาความจริงจากสำนวนการสอบสวน: หลักการสืบพยานด้วยวาจา (*Orality and Immediacy*)

กระบวนการพิจารณาของระบบไต่สวนเดิมในสมัยโบราณนั้นไม่ได้ยึดถือหลักนี้ศาลไต่สวน (the examining magistrate) จะกระทำการไต่สวนอย่างเป็นทางการเป็นความลับ และใช้เวลานานและพิจารณาเพียงแต่ในสำนวนการสอบสวน (dossier) การพิจารณานั้นจะทำคำพิพากษาโดยอาศัยสำนวนการสอบสวน (dossier) เท่านั้น โดยจะไม่นั่งพิจารณาฟัง (hear) จำเลย และพยานบุคคล แต่ต่อมาในศตวรรษที่ 19 ผู้ปรับปรุงกฎหมายได้เรียกร้องให้ศาลจะต้องได้เห็นและได้ยินตัวจำเลยและพยานบุคคล เพื่อจะได้รับประโยชน์จากลักษณะท่าทางของพยานที่เรียกมา และเพื่อเป็นการแก้ไขอคติในสำนวนการสอบสวน¹⁴⁷ ข้อวิจารณ์เหล่านี้นำไปสู่การตั้งองค์กรของรัฐที่เรียกว่า อัยการขึ้น (Prosecutorial Office) และนำไปสู่การสร้างหลักการสืบพยานด้วยวาจา (*Orality and Immediacy*) ดังที่ปรากฏใน มาตรา 250 ซึ่งทำให้ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเหมือนกับประเทศอเมริกาในเรื่องของพยานบอกเล่า โดยพยานหลักฐานใดถ้าจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการสืบพยานบุคคล บุคคลผู้นั้นจะต้องถูกนำมาไต่สวน (Examine) ในชั้นพิจารณา การไต่สวน/การตรวจสอบ (the examination) ไม่อาจถูกแทนที่ด้วยการอ่านจากบันทึกที่ (Protokoll) ได้จากการไต่สวนในชั้นต้น หรือจากการอ้างคำให้การที่เป็นตัวหนังสือ

ผลของมาตรา 250 นี้ คือเป็นการลดให้สำนวนการสอบสวนมีบทบาทเพียงเป็นตัวเสริมเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามได้มีข้อยกเว้นถึงหลักการสืบพยานด้วยวาจาด้วย คือสำนวนการสอบสวนจะได้รับการยอมรับได้ในกรณีที่พยานบุคคลตาย ป่วยหรือมีอุปสรรคในการมาปรากฏตัวตามมาตรา 251 และสำนวนการสอบสวนศาลไม่อาจนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุกเรื่องที่อยู่ในความทรงจำของพยานบุคคล หรือเพื่อนำมาคัดค้านคำให้การของพยานบุคคลหรือจำเลยว่าไม่เป็นความจริง มาตรา 253 – 254 เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาเป็นระบบและเกิดขึ้นจริงผู้พิพากษาหัวหน้าคณะและผู้พิพากษาองค์คณะที่ทำหน้าที่ “Rapporteur” จะต้องศึกษาสำนวนการสอบสวนมาก่อนที่เริ่มทำการพิจารณาและในกรณีที่จะต้องทำคำตัดสิน หลังจากที่ได้ทำการพิจารณาคดีแล้วผู้พิพากษาอาชีพซึ่งเป็นผู้ได้รับความไว้วางใจในเรื่องการนำเสนอพยานหลักฐานก็ต้องละเอียดไม่สนใจข้อมูลในสำนวนการสอบสวนที่ไม่ได้ถูกอ่านในระหว่างการพิจารณา สำหรับผู้พิพากษา

¹⁴⁶ Johan Peter Wilhelm Hilger, “องค์กรอาชญากรรม/การคุ้มครองพยานในประเทศเยอรมัน” แปลโดยอำนาจ เนตยสุภา, หน้า 18

¹⁴⁷Ederhard Schmidt, LehrkommentarZurStrafprozessordnung 242-43 (2ed. 1964) อ้างใน John H. Langbien, *supra note* 122, p.67.

สมทบจะไม่ได้ได้รับความไว้วางใจให้ศึกษาสำนวนการสอบสวนมาล่วงหน้า ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คำตัดสินของศาลจะต้องถูกเพิกถอนหากผู้พิพากษาอนุญาตให้ผู้พิพากษาสมทบตรวจสอบสำนวนการสอบสวน¹⁴⁸ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้พิพากษาสมทบไม่ใช่ผู้พิพากษาอาชีพที่มีความรู้ทางกฎหมาย หากได้ศึกษาเนื้อหาในสำนวนการสอบสวนมาล่วงหน้าจึงอาจเป็นไปได้ง่ายที่จะเกิดจะตัดสินโดยไม่ได้แยกแยะว่าพยานหลักฐานใดถูกต้องตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณาอีกครั้งหนึ่งและอาจนำพยานหลักฐานที่มีได้รับการตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณานั้นมาใช้ในการทำคำตัดสินได้ นั่นเอง

หลักการสืบพยานด้วยวาจา (Orality and Immediacy) นี้ผลักดันให้ผู้พิพากษาจะต้องรับข้อมูลด้วยตนเอง จะนำมาจากสำนวนการสอบสวนไม่ได้ จึงทำให้กระบวนการพิจารณาจะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง การขัดขวางกระบวนการพิจารณาอาจทำได้ในกรณีที่ต้องนำพยานเอกสารหรือพยานบุคคลที่มีความสำคัญและไม่ได้รู้มาก่อนแต่เริ่มแรกในกรณีอื่น ๆ ไม่สามารถยุติกระบวนการพิจารณาได้ อย่างไรก็ตามกระบวนการพิจารณาจะหยุดได้ไม่เกิน 10 วันตามมาตรา 229 อนุมาตรา 1 มิฉะนั้น จะต้องพิจารณาคดีใหม่¹⁴⁹

(4) การสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติม

ขอบเขตหน้าที่ของศาลในการสืบสวนเรื่องราวนั้น (Investigate the Matter) นั้นมีได้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ผู้มีส่วนร่วมในคดีได้นำเสนอเท่านั้น ศาลโดยหน้าที่จะต้องจัดหาพยานหลักฐานของศาลเองสำหรับข้อเท็จจริงต่างๆที่ศาลได้รับรู้โดยการหาพยานหลักฐานสำหรับการสอบสวนเพิ่มเติม มิฉะนั้นจะถือได้ว่าศาลไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตนมีที่เป็นผู้สอบสวนข้อเท็จจริงต่างๆ

แต่แม้จะเป็นหน้าที่ของศาลเองในการสืบพยานหลักฐานก็ตาม ทนายของจำเลย พนักงานอัยการ และผู้เสียหายมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องเพื่อแนะนำพยานหลักฐานให้ศาลยอมรับได้ โดยเรียกคำร้องนี้ว่า “Beweisantrag” คำร้องนี้มีเพื่อเป็นการร้องขอให้พยานหลักฐานได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณา ซึ่งคำร้องนี้ยื่นได้ตลอดเวลาในชั้นพิจารณาก่อนมีคำพิพากษา โดยพยานหลักฐานที่นำเสนอขึ้นต้องเป็นพยานหลักฐานที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาทั้งในส่วนของความผิด (Guilt) หรือการกำหนดโทษ (Sentencing) หากมีการยื่นคำร้องดังกล่าวแล้วศาลจะต้องทำการสืบพยานตามคำร้องนั้น คำร้องในเรื่องพยานหลักฐานที่เป็นที่ยอมรับได้นี้จะถูกปฏิเสธได้โดยคำสั่งของศาลเท่านั้น โดยในคำสั่งจะต้องแสดงเหตุผลที่ขบด้วยกฎหมายไว้ด้วย เหตุผลในการปฏิเสธที่ขบด้วยกฎหมายอยู่ในมาตรา 244 อนุมาตรา 3 ถึง 5 เช่น เป็นพยานหลักฐานที่ไม่สามารถยอมรับได้ หรือเป็นพยานหลักฐานทำให้คดี

¹⁴⁸John H. Langbien, *supra* note 122, p.67.

¹⁴⁹John H. Langbien, *supra* note 122, p.68.

ล่าช้า เป็นต้น หากศาลปฏิเสธคำร้องโดยเหตุผลอื่นนอกเหนือจากเหตุผลที่ขบด้วยกฎหมายในการปฏิเสธแล้ว ถือเป็นเหตุอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายได้¹⁵⁰

3) *หน้าที่ในการสอบสวนอย่างเป็นอิสระ (the duty of independent investigation)*

หน้าที่นี้ ปรากฏอยู่ในมาตรา 155 อนุมาตรา 2 คือ ศาลไม่จำเป็นต้องผูกมัดในข้อตกลงของผู้เข้าร่วมในคดีเกี่ยวกับหน้าที่ในการสืบพยาน ดังนั้น แนวความคิดของประเทศอเมริกาในเรื่อง คำให้การรับสารภาพของจำเลยจึงเข้ากันไม่ได้กับการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมนีดังนี้ จึงทำให้เข้าใจได้ว่า กระบวนพิจารณาเต็มรูปแบบจะเกิดขึ้นเสมอ แม้จำเลยจะให้การรับสารภาพก็ตาม¹⁵¹

หลักนี้แสดงให้เห็นถึงหลักการพื้นฐานของการไม่ต่อสู้ (Nonadversarial Criminal Procedure) ในกระบวนพิจารณาคดีอาญาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี คือ ศาลจะไม่จำกัดผูกพันกับการยอมรับกันของคุณค่า ศาลมีอิสระในความรับผิดชอบของความถูกต้องแม่นยำ และความยุติธรรมของคำตัดสิน¹⁵²

4) *ระยะเวลาในการพิจารณาคดี*

การนำเสนอพยานหลักฐานในกระบวนพิจารณาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะรวดเร็วกว่าของประเทศอเมริกา ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นครั้งหนึ่งของกระบวนพิจารณาคดีอาญาจะใช้เวลาไม่เกินหนึ่งในสามของวัน หรือโดยประมาณ 2 ชั่วโมง นอกจากนี้ การไต่ตรองเพื่อทำคำตัดสิน (Verdict) ก็จะมีรวดเร็วมก ซึ่งเวลาที่ใช้สำหรับไต่ตรองก็จะไม่แตกต่างกันในทุกคดีแม้ในกรณีนั้นจะมีหรือไม่มีคำรับสารภาพ อย่างเต็มรูปแบบก็ตาม¹⁵³

การพิจารณาคดีของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีโดยหลักจะต้องทำให้เสร็จโดยรวดเร็ว ทั้งนี้จะต้องกระทำการพิจารณาจนกระทั่งมีคำพิพากษาอย่างต่อเนื่องกัน ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากการพิจารณาคดีในศาลต้องกระทำด้วยวาจา ไม่ใช่การพิจารณาจากตัวสำนวนเป็นหลัก อันจะมีผลต่อการวินิจฉัยของศาลว่า เชื่อพยานที่เบิกความในศาลแค่ไหนเพียงไร ดังนั้นหากมีการเลื่อนการพิจารณาคดีบ่อยจะมีผลต่อความจำของผู้พิพากษาด้วย ดังนั้น การพิจารณาคดีจะต้องต่อเนื่องกันไป และหากมีการเลื่อนการพิจารณาคดีจะเลื่อนออกไปได้ไม่เกินสิบวัน แต่หากมีการ

¹⁵⁰Freckmann, Anke., Wegerich, Thomas, *supra* note 177, p.208.

¹⁵¹ John H. Langbien, *supra* note 122, p.67.

¹⁵² John H. Langbien, *supra* note 122, p.9. และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 155 (II), 264-266.

¹⁵³ John H. Langbien, *supra* note 122, p.77.

พิจารณาคดีต่อเนื่องกันถึงสิบวันต่อกันแล้ว อาจมีการเลื่อนการพิจารณาคดีออกไปได้อีก 30 วัน และการอ่านคำพิพากษาจะต้องกระทำภายในสิบวัน นับแต่เสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณา มิฉะนั้นจะต้องเริ่มกระบวนการพิจารณาใหม่¹⁵⁴

2. การค้นหาความจริงของศาลชั้นต้นในระบบคอมมอนลอว์ (common law)

การดำเนินคดีอาญาของประเทศที่ใช้กฎหมายระบบ คอมมอนลอว์ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา หรืออาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาที่มีลักษณะเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน การตรวจสอบความจริงอยู่ที่คู่ความเป็น ซึ่งวิธีตรวจสอบความจริงในการพิจารณาคดีอาญาของศาลประเทศอังกฤษ โดยจะศึกษาเฉพาะวิธีการตรวจสอบความจริงของศาลชั้นต้น ดังมีรายละเอียดจะกล่าวต่อไปนี้

2.1 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษนั้น เดิมมีแนวความคิดว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพของประชาชนในรัฐต่างๆก่อให้เกิดรูปแบบของความผูกพันของประชาชนที่ไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐ ซึ่งเมื่อครั้งที่อังกฤษสถาปนาระบบตำรวจขึ้นมาทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในรัฐนั้น ก็ได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากประชาชน¹⁵⁵ การต่อต้านนี้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของคนอังกฤษต่ออำนาจรัฐนั่นเอง¹⁵⁶ และโดยที่ดั้งเดิมมีแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยประชาชนนี้เอง จึงทำให้รูปแบบการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิม เป็นการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน(Public Prosecution) ประชาชนมีสิทธิหรือมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยตรง¹⁵⁷ ตามหลักที่ถือว่าพลเมืองทุกคนมีพันธหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องรักษากฎหมายระเบียบของบ้านเมือง¹⁵⁸ นักกฎหมายของอังกฤษได้วิพากษ์หลักการดำเนินคดีอาญาของตนว่า เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่ไม่ทันสมัยผิดหลักเกณฑ์ที่ยังขาดเจ้าพนักงานของรัฐอยู่ เพราะการที่ยังให้เอกชนเป็นผู้ผลักดัน

¹⁵⁴ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 108, 109.

¹⁵⁵Theobald Matthew, "The Office and Duties of the Dictator of Public Prosecutors" แปลโดยอัญชัญศิริบรรณานุกรษ์ และศิลปปะอรัญ ชูเวช

¹⁵⁶คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 83, หน้า 311

¹⁵⁷Vgl. August Liebehantz, Opportunitätsprinzip and Legalitätsprinzip in England, Marbuger Dissertation 1971 S. 100 ff อ้างใน คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 83, หน้า 312.

¹⁵⁸กุลพล พลวัน, การพิจารณาระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทยที่มีผลต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน, *วารสารศาลรัฐธรรมนูญ*, เล่มที่ 13 ปีที่ 5, (มกราคม-เมษายน 2546), หน้า 34

กระบวนการยุติธรรมนั้น เท่ากับเป็นการปฏิเสธประโยชน์สาธารณะโดยสิ้นเชิง และประสงค์ที่จะให้มีการปรับปรุงให้มีอัยการทำหน้าที่ดำเนินคดีโดยตลอด สิ่งที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมาและเป็นก้าวแรกที่สำคัญ คือ การเกิดขึ้นของ “Director of Public Prosecutions” (D.P.P) ในปี ค.ศ.1879¹⁵⁹ อันมีผลให้การฟ้องคดีอาญาของประชาชน ในความคิดบางประเภทจะได้รับความยินยอมจาก (D.P.P) แต่ในพื้นฐานของความคิดแล้ว D.P.P หาได้กระทำแทนรัฐไม่ แต่กระทำแทนประชาชน¹⁶⁰ และแม้เมื่อ D.P.P จะเห็นควรดำเนินคดีอาญา อาญาเพียงใดเองก็จะมีกรให้ทนาย (Barrister-at-law) เป็นผู้ฟ้องคดีให้¹⁶¹ ลักษณะการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษจึงเท่ากับเป็นกรณีเอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง ผู้ฟ้องหรือโจทก์กับผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยจึงถือได้ว่ามีฐานะเท่าเทียมกันทำนองเดียวกับโจทก์จำเลยคดีแพ่ง (เป็นคู่กรณีพิพาทกันต่อหน้าศาลซึ่งเป็นฝ่ายที่สาม) รูปแบบของการดำเนินคดีทางอาญาในศาลประเทศอังกฤษจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความทำนองเดียวกับคดีแพ่ง นอกจากนี้ การที่การดำเนินคดีอาญาของอังกฤษมีการใช้ระบบลูกขุน (Jury) ในการชี้ขาดความผิดของจำเลยในคดีอาญาก็เห็นได้ว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนเช่นเดียวกัน¹⁶²

แม้จะจัดให้มี D.D.P. ขึ้นแล้ว การดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษก็ยังประสบปัญหาตลอดมาจนต้องมีการตั้ง “The Royal Commission on Criminal Procedure” ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1978 และในที่สุดเมื่อปี ค.ศ.1986 อังกฤษจึงได้มีการก่อตั้งองค์กรรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญา เรียกว่า “Crown Prosecution Service” (CPS) อำนาจหน้าที่ของ CPS คือ อำนาจของอัยการของประเทศในภาคพื้นยุโรป นั่นเอง อังกฤษจึงเพิ่มอัยการเช่นเดียวกับประเทศในภาคพื้นยุโรปทั้งหลายเมื่อไม่นานมานี้เอง¹⁶³ แต่ก็ยังมีการพัฒนาองค์กรอัยการอย่างไม่เต็มรูปแบบนัก เพราะ CPS มีอำนาจเพียงฟ้องคดีอาญา ส่วนการสอบสวนเป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจทั้งหมด และยังคงสิทธิไว้

¹⁵⁹คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 83, หน้า 50.

¹⁶⁰Theobald Matthew, “The Office and Duties of the Director of Public Prosecutions”, แปลโดย อัญชัญศิริ บรรณานุกรม และศิลปปะชญูเวช “ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions” วารสารอัยการ, หน้า 312.

¹⁶¹Vgl. Kem-Roxin, Strafverfahrensrech, 10. Auflage, Munchen 1970 S.345 อ้างใน คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 10, หน้า 312.

¹⁶²คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 83, หน้า 312

¹⁶³คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว บทบาทของศาลในคดีอาญา” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์, ฉบับที่ 1 ปีที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน, 2544, หน้า 50-51

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน¹⁶⁴ โดยการฟ้องคดีอาญาโดยตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนก็ยังมีอยู่ในความผิดเล็กน้อยๆแต่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPS¹⁶⁵ แม้การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมของอังกฤษจะได้มีการก่อตั้งองค์กรของรัฐ หรือ CPS ขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่อย่างอัยการในประเทศยุโรปอันมีลักษณะเป็นการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐก็ตาม แต่การตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณาก็ยังคงถือตามแบบดั้งเดิมที่ให้อยู่ในความรับผิดชอบคู่ความทั้งสองฝ่ายในการตรวจสอบความจริงมิใช่ให้อยู่ในความรับผิดชอบของศาลอันเป็นองค์ของรัฐแต่อย่างใด ดังนั้นรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาก็ยังคงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความทำนองเดียวกับคดีแพ่งเช่นเดิม

2.1.1 หลักการดำเนินคดีอาญาทั่วไป

1) ระบบศาล ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาแบ่งตามลำดับของศาลได้ ดังนี้

(1) ศาลสูงของประเทศ ได้แก่ สภาขุนนาง (House of Lords)

(2) ศาลสูงชั้นกลาง ได้แก่

ก. ศาลอุทธรณ์ แผนกคดีอาญา (Court of Appeal Criminal Division)

ข. ศาลคราวน์คอร์ท (Crown Court)

พระราชบัญญัติ เดอะ คอร์ท แอ็ค (The Court Act 1971)

กำหนดให้ศาลคราวน์คอร์ทเป็นศาลหนึ่งในศาลสูง (Supreme Court) มีอำนาจพิจารณาเหนือคดีอาญาที่ต้องพิจารณาโดยการใช้ลูกขุน (trial on indictment) กับคดีอาญาที่อาจพิจารณาโดยรวบรัดหรือโดยใช้ลูกขุน ซึ่งศาล Magistrate เห็นว่าสมควรได้รับการพิจารณาคดีแบบใช้ลูกขุนหรือที่ศาล Magistrate เห็นว่าควรพิจารณาแบบรวบรัดแต่ผู้ต้องหาคัดค้าน (ในเรื่องประเภทความผิดจะกล่าวในหัวข้อถัดไป)

ค. ศาลไฮคอร์ทแผนกควีนส์เบนช์ (Queen's Bench Divisional Court)

(3) ศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลมาจิสเตรทคอร์ท (Magistrate Court) เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแบบรวบรัดโดยไม่ต้องมีคณะลูกขุน (Summary criminal jurisdiction) หรือมีหน้าที่เป็นผู้ไต่สวนมูลฟ้อง (Preliminary examination) ในคดีอาญาประเภทความผิดร้ายแรง

¹⁶⁴ชาติ ชัยเดชสุริยะ และ ญัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์, “ระบบการค้นหาคำความจริงในคดีอาญา : ข้อพิจารณาสำหรับการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย,” *อัยการนิเทศ*, เล่มที่ 60, ฉบับที่ 1-4, 2541, หน้า 61

¹⁶⁵คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 162, หน้า 51

ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุน (trial on indictment)¹⁶⁶ ซึ่งในกรณีหลังนี้ ศาล Magistrate จะพิจารณาเพียงว่าคดีโจทก์มีมูลความผิดหรือไม่ ศาล Magistrate ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวได้เอง

ดังนั้น ศาลที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีอาญาชั้นต้น ได้แก่ ศาล คราวน์คอร์ท (Crown Court) และศาลมาจิสเตรทคอร์ท (Magistrate Court) โดยในการพิจารณาคดีอาญาจะกระทำได้ 2 วิธี คือ โดยกระบวนการพิจารณาคดีแบบซัมมารีทรีล (Summary Trial) ซึ่งมีขั้นตอนการพิจารณาคดีที่ไม่ซับซ้อน กระบวนการพิจารณาคดีเช่นนี้กระทำในศาล Magistrate ที่การพิจารณาคดีจะกระทำโดยผู้พิพากษาในศาล Magistrate เท่านั้น จะไม่มีคณะลูกขุนเข้าร่วมในการพิจารณาคดีด้วย โดยทั่วไปสถิติคดีอาญาที่อยู่ในความรับผิดชอบของศาลนี้มีมากถึงร้อยละ 95¹⁶⁷ ส่วนอีกวิธีหนึ่งคือ โดยกระบวนการพิจารณาคดีแบบอินดิคต์เมนท์ทรีล (Indictment Trial) ในศาล Crown Court การพิจารณาคดีจะกระทำโดยผู้พิพากษาอาชีพ และคณะลูกขุนจำนวน 12 คน โดยขั้นตอนในกระบวนการพิจารณาเพื่อรับฟังและชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริงจะกระทำโดยคณะลูกขุน ส่วนขั้นตอนในการทำคำพิพากษาจะกระทำโดยผู้พิพากษาอาชีพ

2) ประเภทความผิดอาญา¹⁶⁸

ประเภทความผิดอาญาของอังกฤษนั้น หากแบ่งตามวิธีสืบญัตติแล้ว เดิมสามารถแบ่งความผิดอาญาออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ความผิดที่ต้องฟ้อง (Indictable Offense) กับความผิดที่พิจารณาพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Offense) เพื่อเป็นการแสดงความหนักเบา หรือ ความร้ายแรงของความผิด ซึ่งหากเป็นความผิดร้ายแรงก็เป็น Indictable แต่หากเป็นความผิดเบาบางก็เป็นความผิด Summary แต่เนื่องจากการกระทำความผิดบางลักษณะความร้ายแรงหรือความหนักเบาขึ้นอยู่กับพฤติการณ์เฉพาะคดี ทำให้ปัจจุบันสามารถแบ่งความผิดออกได้เป็น

(1) ความผิดที่เป็น Indictable โดยเฉพาะ

ความผิดประเภทนี้ รวมถึงความผิดซึ่งมีโทษประหารชีวิต หรือ จำคุกตลอดชีวิต ในความผิดครั้งแรก ความผิดฐานขับขี่ยานยนต์เป็นเหตุให้เกิดการตาย ความผิดฐานเบิกความเท็จ และ ความผิดหลายฐานตาม Forery Act, 1913 เหตุที่กฎหมายกำหนดความผิดเหล่านี้

¹⁶⁶ สุนัย มโนมัยอุดม, ระบบกฎหมายอังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545, หน้า 194

¹⁶⁷ อำนาจ เนตยสุภา, ระบบศาลอาญาชั้นต้นของประเทศอังกฤษ, ข่าวเนติบัณฑิตยสภา, ฉบับที่ 138, ปีที่ 13, (มกราคม 2549), หน้า 4

¹⁶⁸ คณิง ฤชัย, วิธีพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายอังกฤษ, วารสารอัยการ ปีที่ 9, (ธันวาคม 2529), หน้า 11-14

เป็น Indictable โดยเฉพาะก็เนื่องมาจากความร้ายแรงเป็นพิเศษตามลักษณะความผิด หรือ มิฉะนั้น ก็เพราะมีความยุ่งยากซับซ้อนในลักษณะของความผิดนั้น

(2) ความผิดที่เป็น Indictable แต่ให้พิจารณาอย่างที่เป็น Indictable หรือ Summary

ตามพระราชบัญญัติ Magistrate's Court Act, 1952 ได้กำหนดความคิดตามผนวกที่หนึ่ง (First Schedule) ซึ่งแต่เดิมเป็นความผิดที่ต้องฟ้อง เป็นความผิดที่พิจารณาโดยรวบรัดได้หากจำเลยยินยอม โดยเมื่อศาลได้พิจารณาถึงสภาพข้อหาและพฤติการณ์แวดล้อมคดีแล้วศาลอาจวินิจฉัยว่าคดีนั้นสมควรที่จะพิจารณาโดยรวบรัดหรือไม่ แต่ศาลจะยังสั่งเช่นนั้นไม่ได้ จนกว่าศาลจะแจ้งให้จำเลยทราบว่า จำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาในศาลอาญาต่อหน้าลูกขุน และจำเลยแสดงความประสงค์ต่อศาลว่าตนเองยินดีให้พิจารณาโดยรวบรัดได้ความผิดในลักษณะนี้ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ธรรมดา ยก น้อ โกง รับของโจร ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตาม Malicious damage Act.1861 และความผิดฐานปลอมหนังสือบางมาตราตาม Forgery Act, 1913 เป็นต้น

(3) ความผิดซึ่งเป็นทั้ง Indictable และ Summary

ในกรณีที่รัฐสภาอังกฤษ ออกกฎหมายระบุว่า ความผิดฐานหนึ่งอาจพิจารณาโดยรวบรัดก็ได้ หรือพิจารณาโดยคำฟ้องที่ศาลอาญาก็ได้ ในกรณีทำนองเช่นนี้โทษในความผิดนั้นจะหนักเบาแตกต่างกัน สุดแต่ว่าในคดีนั้นได้รับการพิจารณาแบบใด

ในทางปฏิบัติในคดีเหล่านี้ ศาล Magistrate จะเริ่มดำเนินกระบวนการพิจารณาไปเสมือนหนึ่งว่า เป็นคดี Indictable จนกว่าโจทก์จะได้อำนาจต่อศาลให้สั่งดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยรวบรัด ดังนั้น หากไม่มีคำร้องของฝ่ายโจทก์ก่อนสืบพยาน ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาในทางที่เป็นการไต่สวนมูลฟ้องและในระหว่างการไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าศาลเห็นสมควรศาลอาจดำเนินการดังต่อไปนี้

ก. ถ้าโทษที่กำหนดไว้ในความผิดฐานนั้น (ในส่วนที่เป็น Summary) เป็นโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน ศาลอาจดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้นอย่างรวบรัด เช่น ถ้าความผิดฐานหนึ่งซึ่งเป็นทั้ง Indictable และ Summary ระบุว่า ถ้าพิจารณาอย่างเป็น indictable ให้จำคุกจำเลย 6 เดือนจนถึง 1 ปีถ้าพิจารณาอย่าง Summary ให้จำคุกไม่เกิน 3 เดือน เป็นต้น

ข. ถ้าโทษที่กำหนดไว้ในความผิดฐานนั้น (ในส่วนที่เป็น Summary) เป็นโทษจำคุกเกินกว่า 3 เดือนศาลอาจดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้นอย่างรวบรัดได้ ภายหลังที่ได้แจ้งให้จำเลยทราบว่า จำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาในศาลอาญาต่อหน้าลูกขุน แล้วจำเลยเลือกในทางที่จะให้พิจารณาอย่างรวบรัด เช่น ถ้าความผิดฐานหนึ่งซึ่งเป็นทั้ง Indictable และ Summary

ระบุว่า ถ้าพิจารณาอย่างเป็น Indictable ให้จำคุกจำเลย 6 เดือนจนถึง 1 ปีถ้าพิจารณาอย่างเป็น Summary ให้จำคุกไม่เกิน 6 เดือนเป็นต้น

(4) ความผิดที่เป็น Summary แต่อาจพิจารณาอย่างเป็น Indictable ก็ได้ หรือ Summary ก็ได้

ถ้าความผิดที่เป็น Summary มีอัตราโทษจำคุกเกินกว่า 3 เดือน จำเลยอาจร้องขอให้ส่งตัวไปพิจารณาที่ศาลอาญาเป็น Indictable ก็ได้ ในกรณีนี้ก็เช่นกัน ศาลจะต้องแจ้งให้จำเลยทราบถึงสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าลูกขุนในศาลอาญา และศาลอาจไม่ดำเนินการอย่างรวดเร็วกี่ได้ เว้นแต่จำเลยประสงค์เช่นนั้น

(5) ความผิดที่เป็น Summary โดยเฉพาะ

ความผิดที่เป็น Summary โดยเฉพาะมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน ซึ่งจะได้รับการพิจารณาโดยรวบรัดเท่านั้น ความผิดประเภทนี้มีอยู่มากมาย

3) องค์คณะผู้พิพากษาศาลชั้นต้น

(1) ศาลมาจิสเตรท (Magistrate Court)

ผู้พิพากษาในศาลมาจิสเตรทคอร์ทคือ มาจิสเตรท ที่เรียกว่า จัสติสออฟเดอะพีส หรือ จัสติส ประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ ผู้พิพากษาที่ไม่ได้เป็นนักกฎหมาย (Lay Magistrate) กับ ผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมาย (stipendiary) มาจิสเตรทส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่ไม่เป็นนักกฎหมายอย่างไรก็ดีในการพิจารณาคดี ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษาประเภทใดก็สามารถที่จะตัดสินได้ทั้งในแง่ของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย¹⁶⁹ การนั่งพิจารณาคดีของมาจิสเตรทที่ไม่ใช่ นักกฎหมายจะมีเจ้าหน้าที่ที่เรียกว่า (Magistrate's Court clerk) คอยให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษา ในปัญหาข้อกฎหมาย หรือวิธีพิจารณา เนื่องจากรูปแบบในศาลมาจิสเตรท มีการแบ่งผู้พิพากษา ออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือผู้พิพากษาที่ไม่ได้เป็นนักกฎหมาย กับ ผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมาย และส่วนใหญ่แล้วจะเป็นบุคคลที่ไม่เป็นนักกฎหมายดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น จึงทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าควรจะต้องมีการลดจำนวนของผู้พิพากษาที่ไม่เป็นนักกฎหมายลงแต่อย่างไรก็ดี ข้อเสนอนี้ยังได้รับการต่อต้านจากหลักการที่ควรจะต้องดำรงไว้ซึ่งการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ใน Magistrate's Court¹⁷⁰

ผู้พิพากษาศาลมาจิสเตรทที่เป็นนักกฎหมายนั่งพิจารณาคดีตามลำดับได้ ส่วนผู้พิพากษาที่ไม่ใช่ นักกฎหมายจะต้องนั่งพิจารณาคดีร่วมกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แต่ต้องไม่เกิน 7 คน ผู้พิพากษาต้องนั่งครบองค์คณะในระหว่างพิจารณา แต่ถ้ามีผู้พิพากษาคนใดออกจากการพิจารณา

¹⁶⁹อำนาจ เนตรสุภา, ระบบศาลอาญาชั้นต้นของประเทศไทย, ข่าวเนติบัณฑิตยสภา, ฉบับที่ 138, ปีที่ 13, (มกราคม 2549), หน้า 4

¹⁷⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 4-5.

และผู้พิพากษาที่เหลืออยู่มีจำนวนไม่น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด ผู้พิพากษาที่เหลือทำการพิจารณาพิพากษาต่อไปได้¹⁷¹ ส่วนในกรณีทำการไต่สวนมูลฟ้ององค์คณะจะประกอบด้วยผู้พิพากษาที่มีใ้ นักกฎหมาย (Lay Magistrate) นั่งพิจารณาร่วมกันอย่างน้อย 2 คน หรือผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมาย (Stipendiary Magistrate) นั่งพิจารณา 1 คนก็ได้¹⁷²

(2) ศาลคราวน์คอร์ท (Crown Court)

คดีที่พิจารณาโดยวิธีอินดิคต์เมนต์ (Trial on Indictment) จะมีองค์คณะ คือ ผู้พิพากษาศาลคราวน์คอร์ท 1 คนจะนั่งพิจารณาคดีร่วมกับคณะลูกขุน ซึ่งประกอบด้วยประชาชน 12 นายโดยการรับฟังและชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริงจะกระทำโดยคณะลูกขุน ส่วนขั้นตอนในการทำคำพิพากษาจะกระทำโดยผู้พิพากษาอาชีพ

4) กระบวนการตรวจสอบในคดีอาญา

(1) การตรวจสอบความจริงในชั้นสืบสวนและสอบสวน

เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับความผิดอาญาที่เกิดขึ้น

(2) การค้นหาความจริงชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

กระบวนการในการฟ้องคดีอาญาของประเทศอังกฤษนั้น ไม่ว่าจะประชาชนหรืออัยการจะเป็นโจทก์ก็ตาม ในคดีประเภทใดแรงกฎหมายกำหนดว่าต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องทุกคดี และเป็นหน้าที่ของศาล Magistrate ในการไต่สวนมูลฟ้องเพื่อพิจารณาว่า คดีมีพยานหลักฐานเพียงพอหรือไม่ ที่จะส่งไปให้ศาล Crown Court พิจารณาต่อไป¹⁷³

(3) การค้นหาความจริงชั้นพิจารณาพิพากษา

เป็นชั้นพิจารณาพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่กระบวนการตรวจสอบในชั้นนี้อยู่ในความรับผิดชอบของคู่ความ อันได้แก่อัยการโจทก์ และจำเลย โดยอังกฤษนั้นจะหนักไปในทางที่ว่าอัยการเป็นคู่ความเท่าเทียมกับจำเลย¹⁷⁴ การค้นหาความจริงจะใช้วิธีการถามค้าน

¹⁷¹ สุนัย มโนมัยอุตม, ระบบกฎหมายอังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 195

¹⁷² สมชัย เมธากวินโสภณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 39

¹⁷³ J.R. Spencer, Jackson's Machinery of Justice, (Melbourne: Cambridge University Press., 1988), p.408 อ้างใน ปัญญา แสงสุข, กระบวนการตรวจสอบก่อนการพิจารณาคดี, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549, หน้า 82

¹⁷⁴ กุลพล พลวัน, บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา, วารสารอัยการ, ฉบับที่ 85, ปีที่ 8. (มกราคม 2528), หน้า 34

2.1.2 การค้นหาความจริงโดยศาลชั้นต้น

1) การค้นหาความจริงในชั้นไต่สวนมูลฟ้องโดยศาลมาจิสเตรท

กระบวนการนี้ อยู่ในความรับผิดชอบของศาล Magistrate เป็นการตรวจสอบคดีก่อนการพิจารณาเพื่อให้ศาลชั้นพิจารณาเกิดความมั่นใจที่จะประทับฟ้อง เพราะกระบวนการนี้จะเป็นการกลับกรองคดีอาญาก่อนที่จะได้รับการพิจารณาโดยศาล Crown Court การตรวจสอบความจริงของศาลชั้นต้นในชั้นไต่สวนมูลฟ้องในประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์จะมีความแตกต่างจากการไต่สวนมูลฟ้องของศาลชั้นต้นของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์เนื่องจากศาลชั้นต้น ในประเทศคอมมอนลอว์ จะไม่ค่อยเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงในชั้นนี้มากนัก ปล่อยให้เป็นที่ของคู่ความในลักษณะของการต่อสู้กันเช่นเดียวกับในกระบวนการชั้นพิจารณา

ในชั้นนี้มีผู้พิพากษาศาล Magistrate จะต้องพิจารณาว่าคดีที่ฟ้องมานั้น มีมูล (Prima Facies Case) หรือไม่ พยานหลักฐานของโจทก์เพียงพอที่จะพิสูจน์ ความผิดของจำเลยหรือไม่ ศาลมาจิสเตรทจะทำหน้าที่เสมือนเป็นเครื่องกรองคดีอาญา เพื่อมิให้คดีที่ไม่มีมูลเข้าสู่การพิจารณาของศาล Crown Court มากเกินไป ทำให้การรับฟังพยานของคณะลูกขุนเป็นไปโดยต่อเนื่อง และไม่ใช้เวลานาน จึงไม่มีปัญหาเรื่องจิตวิทยาพยานและปัญหาการพิพากษาโดยลูกขุนที่ไม่ได้เป็นองค์คณะนั่งฟังการสืบพยานแต่อย่างไร ¹⁷⁵

ในกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องในปัจจุบัน ภายใต้พระราชบัญญัติ The Criminal Justice Act, 1967 เมื่อคู่ความได้ส่งบันทึกคำพยานเป็นหนังสือแก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ไม่มีผู้ใดคัดค้าน คู่ความอาจอ้างบันทึกคำพยานดังกล่าวต่อศาล และศาลจะรับฟังบันทึกคำพยานดังกล่าวเสมือนหนึ่งว่าพยานได้มาเบิกความที่ศาลเอง นอกจากนี้ กรณีที่โจทก์เสนอแต่บันทึกคำพยานต่อศาล เมื่อจำเลยมีทนายความและไม่มีความประสงค์จะต่อสู้ว่าคดีไม่มีมูลศาลมาจิสเตรท มีอำนาจที่จะส่งคดีไปพิจารณายังศาลที่มีอำนาจพิจารณาทันที โดยไม่ต้องพิจารณาพยานหลักฐานใดใดของโจทก์ ในชั้นนี้ แต่หากจำเลยมีความประสงค์จะต่อสู้คดี โจทก์ก็ต้องปิดคดี โดยนำพยานฝ่ายของตนเข้าสืบพยานจะตอบคำถามซัก ถ้ามค้านและถามถึงเจ้าหน้าที่ (Clerk) จะเป็นผู้บันทึกคำเบิกความของพยานแล้วให้พยานลงชื่อ และอ่านให้จำเลยฟังจากนั้นมาจิสเตรทจะอธิบายให้จำเลยฟังถึงสภาพแห่งข้อหาในคำฟ้อง และแจ้งแก่จำเลยว่าจำเลยมีสิทธิที่จะนำพยานมาสืบ ซึ่งรวมทั้งตัวจำเลยเองด้วย แต่ถ้าจำเลยจะเข้าเบิกความเองศาลจะต้องเตือนจำเลยว่าคำเบิกความของจำเลยจะถูกบันทึกไว้และอาจใช้ยื่นจำเลยในชั้นพิจารณาได้ เมื่อจำเลยเบิกความเสร็จแล้วจำเลยก็จะนำพยานอื่นฝ่ายตนเข้าสืบ ทั้งตัวจำเลยและพยานจะต้องตอบคำถามเช่นเดียวกับพยานโจทก์ ในการนี้จำเลยมีสิทธิแต่งตั้งทนายความ

¹⁷⁵สมชัย เมธากวินโสภณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 37

ดำเนินการแทนตนได้¹⁷⁶ เมื่อเสร็จการดำเนินคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้องแล้วศาลจะวินิจฉัยประเด็นต่อไปนี้¹⁷⁷ คือ

(1) คดีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะให้ส่งตัวจำเลยไปพิจารณาที่ศาลอาญาหรือไม่

(2) ถ้าศาลมาจิสเตรทเห็นว่าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอหรือคดีมีมูลก็จะรับคำฟ้องของโจทก์ไว้ศาลอาญาใดที่ควรจะพิพากษาคดีนั้น

(3) การส่งตัวไปพิจารณาพิพากษาจะคุมตัวจำเลยไว้หรือให้มีประกันไปหรือไม่ซึ่งเรื่องนี้เป็นอำนาจของศาลมาจิสเตรทโดยเฉพาะ

2) การค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา

การที่คดีได้ผ่านการไต่สวนมูลฟ้องโดยศาลมาจิสเตรท (Magistrate) มาแล้ว และเห็นว่าไม่มีมูล ศาลชั้นพิจารณาจึงเกิดความมั่นใจในการที่จะประทับฟ้องไว้พิจารณา การตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณา มีรายละเอียดดังนี้

3) องค์คณะผู้พิพากษากับการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา

สำหรับการพิจารณาคดีในศาลมาจิสเตรทนั้น ผู้พิพากษาต้องนั่งพิจารณาครบบองค์คณะ แต่ถ้าวางนั้นมีผู้พิพากษาคนใดออกจากการพิจารณานั้นและผู้พิพากษาที่เหลืออยู่มีจำนวนไม่น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด ผู้พิพากษาที่เหลือทำการพิจารณาพิพากษาต่อไปได้ดังที่กล่าวข้างต้น

ส่วนในศาล Crown Court นั้นจะมีการพิจารณาร่วมกันระหว่างผู้พิพากษาอาชีพและคณะลูกขุน ซึ่งคณะลูกขุนคนจะเป็นผู้พิจารณาคัดสินในปัญหาข้อเท็จจริง ส่วนผู้พิพากษาอาชีพเป็นผู้ตัดสินในปัญหาข้อกฎหมาย ดังนั้น ความสำคัญของระบบองค์คณะในการพิจารณาคดีแบบอินดิทเมนต์จึงอยู่ที่องค์คณะของลูกขุนมากกว่าผู้พิพากษาอาชีพ¹⁷⁸ ในระหว่างการพิจารณา ถ้าลูกขุนคนใดคนหนึ่งตาย หรือจำต้องออกไปพ้นจากหน้าที่เพราะความเจ็บป่วย หากโจทก์และจำเลยยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษร ก็ให้ถือว่าลูกคนที่เหลือมีจำนวนครบองค์คณะ แต่ทั้งนี้ คณะลูกขุนที่เหลือจะต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 9 คนหากเหลือคณะลูกขุนน้อยกว่า 9 คน จะต้องเปลี่ยนองค์คณะลูกขุนใหม่แล้วพิจารณาคดีใหม่ทั้งหมด¹⁷⁹

¹⁷⁶ สุนัย มโนมัยอุคม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 195

¹⁷⁷ คณะนิง ฤาไชย, วิธีพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายอังกฤษ, วารสารอัยการ, ปีที่ 9, (ธันวาคม 2529), หน้า 11-14

¹⁷⁸ สมชัย เมธากวินโสภณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 30

¹⁷⁹ สมชัย เมธากวินโสภณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 30

2.1.3 กระบวนการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา

1) การดำเนินการค้นหาความจริงในศาล Magistrate

การพิจารณาคดีในศาล Magistrate จะเป็นการพิจารณาคดีที่พิจารณาแบบรวบรัดและคดีอาญาที่อาจพิจารณาแบบรวบรัดหรือใช้ลูกขุนที่ศาล Magistrate เห็นว่าสมควรพิจารณาคดีแบบรวบรัด และผู้ต้องหาไม่คัดค้าน คดีจะเริ่มเมื่อ เสมียนศาลอ่านคำฟ้อง (Information) ให้จำเลยฟัง แล้วสอบถามคำให้การ ปกติจำเลยต้องมาอยู่ และให้การต่อหน้าศาลเว้นแต่คดีความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน ผู้ต้องหาอาจให้การโดยยอมรับผิดตามที่ถูกกล่าวหาทางไปรษณีย์ได้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้ศาลก็จะดำเนินการสอบสวนพิจารณาหลังจำเลยได้ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา ศาลก็จะรับฟังข้อเท็จจริงตามผู้กล่าวหาหรือตำรวจ และตัดสินโดยนำประวัติการกระทำความผิด และรายงานการสืบเสาะความประพฤติของผู้ถูกกล่าวหา มาประกอบ ซึ่งศาลอาจเลื่อนการนั่งพิจารณาหากยังไม่ได้รับผลรายงานดังกล่าว ในกรณีที่จำเลยปฏิเสธว่าไม่ได้กระทำความผิด ศาลต้องเลื่อนคดีไปชั่วคราวเพื่อให้โอกาสทั้งสองฝ่ายนำพยานมาสืบตามวันเวลาที่ศาลนัด เมื่อถึงวันสืบพยานฝ่ายโจทก์ก็จะนำพยานหลักฐานมาสืบก่อน โดยอาจจะมีการแถลงเปิดคดีหรือไม่ก็ได้ หลังจากสืบพยานโจทก์เสร็จ จำเลยอาจยื่นคำร้องขอให้ยกฟ้อง เนื่องจากพยานโจทก์ไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะรับฟังว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง หากศาลเห็นด้วยกับจำเลยก็จะปล่อยจำเลยพ้นผิด แต่หากศาลไม่เห็นด้วยกับจำเลย ก็จะทำให้จำเลยสืบพยานหักล้าง ในการพิจารณาว่าจำเลยทำความผิดตามคำฟ้องหรือไม่ ศาล Magistrate จะพิจารณาทั้งข้อเท็จจริงและกฎหมาย

2) การดำเนินการค้นหาความจริงในศาล Crown Court

การดำเนินการในชั้นศาลเป็นการต่อสู้กันระหว่างโจทก์กับจำเลยต่อหน้าศาลซึ่งจะวางตัวเป็นกลาง และลูกขุนซึ่งเป็นสามัญชนเป็นผู้วินิจฉัยข้อเท็จจริง ตามวิธีการนี้ผู้พิพากษาต้องไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดต้องให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย โดยถือว่าโจทก์และจำเลยเป็นคู่ความเท่าเทียมกัน โจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิด จำเลยก็พยายามนำสืบว่าตนไม่ได้กระทำความผิด¹⁸⁰

เมื่อศาล Magistrate ส่งจำเลยไปพิจารณายังศาล Crown Court ก็จะมาสู่กระบวนการฟ้องกล่าวโทษ (Arraignment) ซึ่งจำเลยจะถูกนำตัวมาอยู่ต่อหน้าศาลเพื่อสอบถามคำให้การ หากจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลก็สามารถตัดสินลงโทษจำเลยได้ แต่ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ การพิจารณาคดีต่อไปต้องใช้ลูกขุน 12 คนซึ่งโจทก์จะแถลงเปิดคดีต่อหน้าลูกขุนและผู้พิพากษา โดยอธิบายถึงองค์ประกอบความผิดตามฟ้อง พยานหลักฐานที่จะนำสืบภาระการพิสูจน์ แต่ฝ่ายโจทก์จะต้องไม่กล่าวถึงพยานหลักฐานที่ไม่สามารถนำมาพิสูจน์ได้หรือพยานหลักฐานซึ่งต้องห้ามรับฟัง

¹⁸⁰ กุลพล พลวัน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 39

หลังจากนั้นโจทก์จะนำพยานมาเบิกความโดยโจทก์จะเป็นผู้ซักถามพยาน (Examination-in-Chief) ซึ่งจำเลยมีสิทธิถามค้านพยาน (Cross-Examination) หลังจากนั้นโจทก์ก็มีสิทธิถามติง (Re-Examination) พยานอีกครั้ง ผู้พิพากษาจะเป็นผู้พิจารณาว่าคำถามได้ถามได้หรือไม่ หรือพยานหลักฐานใดรับฟังได้หรือไม่ หลังจากสืบพยานโจทก์ จำเลยอาจยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดีเพื่อให้ศาลสั่งลูกขุนให้ยกฟ้อง เนื่องจากพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาสืบไม่มีน้ำหนักเพียงพอรับฟังว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่ฟ้องหากศาลเห็นด้วยกับคำร้องดังกล่าว การพิจารณาคดียุติลงและต้องปล่อยตัวจำเลย หากศาลไม่เห็นด้วยกับคำร้องฝ่ายจำเลยก็จะนำพยานหลักฐานมาสืบ โดยนายจำเลยอาจแถลงเปิดคดีด้วยก็ได้ การสืบพยานฝ่ายจำเลยก็อาจใช้หลักการเดียวกันกับการสืบพยานฝ่ายโจทก์ คือ นายจำเลยเป็นผู้ซักถามก่อน ต่อมาฝ่ายโจทก์ก็มีสิทธิถามค้าน แล้วจำเลยถามติง หลังจากเสร็จการสืบพยานของทั้งสองฝ่ายแล้วทั้งสองฝ่ายมีสิทธิแถลงการณ์ปิดคดี โดยแถลงให้ลูกขุนทราบถึงพยานหลักฐานที่ฝ่ายตนนำสืบมาจุดแข็งของพยานหลักฐานฝ่ายตน และจุดอ่อนของพยานหลักฐานฝ่ายตรงข้าม หลังจากนั้นผู้พิพากษาจะสรุปพยานหลักฐานทั้งหมดต่อลูกขุน แนะนำข้อกฎหมาย และอธิบายบทบาทหน้าที่ของลูกขุนต่อจากนั้นลูกขุนจะปลีกตัวไปเพื่อพิจารณาคำสั่งตัดสิน คำชี้ขาดของลูกขุนถือตามเสียงข้างมาก หากลูกขุนตัดสินว่าจำเลยทำความผิด ผู้พิพากษาก็จะกำหนดโทษแก่จำเลย ในกรณีที่ข้อมูลเกี่ยวกับจำเลยมีไม่เพียงพอศาลก็จะสั่งให้เสาะหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยเพื่อประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษ

หน้าที่ของผู้พิพากษาอังกฤษในระหว่างการพิจารณาด้านการซักถามพยานนั้นท่านผู้ทรงคุณวุฒิกล่าวไว้ดังนี้

การซักถามพยาน (รวมทั้งจำเลยหากเข้ามาเบิกความเป็นพยาน) กระทำโดยนายของคู่ความ โดยปกติศาลจะซักถามพยานเพียงเป็นการเพิ่มเติมเท่านั้น การที่ผู้พิพากษาไม่ใคร่ได้ร่วมในการซักถามพยานนี้เป็นลักษณะสำคัญของการดำเนินพิจารณาของอังกฤษ และประเทศที่รับอิทธิพลในวิธีนี้จากอังกฤษ ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย Lord Howert ซึ่งเคยเป็น Lord Chief Justice เคยให้คำแนะนำว่า “ผู้พิพากษามีหน้าที่สงบปากสงบคำจนกระทั่งถึงวินาทีสุดท้าย และพยายามที่จะให้ฉลาดเท่าที่ตนได้รับแจ้งให้มาวางท่า”

ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากความคิดเห็น 2 ประการ คือ ประการแรก หากผู้พิพากษาเข้าไปซักถามพยานเสียเองก็เท่ากับเข้าไปมีส่วนร่วมในการโต้เถียง ทำให้ไม่อาจให้คำแนะนำลูกขุนได้ดีเท่าที่ควร เพราะจะเกิดความลำเอียงขึ้นแล้ว อีกประการหนึ่งทำให้คู่ความรวมทั้งผู้อื่นเห็นได้ว่าผู้พิพากษาลำเอียงในทางใดทางหนึ่ง แม้ความจริงจะไม่เป็นเช่นนั้น

แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าผู้พิพากษาจะซักถามพยานไม่ได้เลย กรณีที่ศาลอุทธรณ์ดำเนินการซักถามพยานของผู้พิพากษา ก็มักจะเนื่องมาจากพยานถูกซักเสียจนตอบไปเกินที่ตนรับว่าจำเหตุการณ์ได้ หรือถามไปในทำนองที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่ผู้พิพากษาแน่ใจ

แล้วว่าจำเลยทำผิดจริง หากผู้พิพากษาปฏิบัติไปโดย เทียงธรรมและคำนึงถึงสิทธิของจำเลยก็อาจจะถามพยานได้ และถ้าจะให้ดีก็ควรถามภายหลังคู่ความซักถามพยานนั้นเสร็จแล้วเป็นการซักถามเพิ่มเติมถึงข้อเท็จจริงที่คู่ความยังไม่ได้ซักถามให้ปรากฏแจ้ง¹⁸¹

แต่อย่างไรก็ตามในการพิจารณาคดีของประเทศอังกฤษนั้น มีผู้เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษนั้น โจทก์มีหน้าที่ช่วยเหลือให้ลูกขุนทราบถึงความจริงในคดีโดยต้องไม่พยายามปกปิดหลักฐานใดซึ่งเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่จำเลย ไม่มีหน้าที่ต้องพยายามเอาชนะไม่ว่าโดยวิธีใดก็ตาม เป็นเพียงแสดงข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดีให้ปรากฏแก่คณะลูกขุนอย่างชัดเจนเข้าใจได้ง่ายเท่านั้น¹⁸² อันไม่มีลักษณะของการต่อสู้คดีด้วย

3) อำนาจของศาลในการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติม

ศาลมีดุลยพินิจเรียกพยานมาสืบได้ไม่ว่าจะเป็นเวลาใดในระหว่างพิจารณาก่อนที่จะมีการกล่าวสรุปคดี และพยานที่เรียกมาสืบอาจไม่ใช่พยานของโจทก์หรือจำเลยก็ได้ แต่ศาลจะปฏิบัติเช่นนี้ก็ต่อเมื่อมีบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น ซึ่งไม่มีใครคาดหมายได้ล่วงหน้า และไม่ว่าจะเป็นเวลาใดในระหว่างการพิจารณา ศาลมีอำนาจที่จะถามพยานคนใดคนหนึ่งได้เสมอ¹⁸³

ศาลอังกฤษมีบทบาทในการเรียกพยานมาสืบได้เองเพื่อประโยชน์แห่งคติกฎหมายอังกฤษยอมรับให้ศาลเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองได้โดยไม่ใช่ทำให้คู่ความเสียเปรียบแต่เพื่อผดุงความยุติธรรม¹⁸⁴ บทบาทนี้แตกต่างไปจากเดิมมาก ที่เคยเข้าใจกันว่าศาลอังกฤษไม่มีบทบาทอะไรเป็นแค่กรรมการตัดสินและควบคุมเกมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายปฏิบัติให้ถูกต้องระบบของกฎหมายอังกฤษนี้มีพัฒนาการมากขึ้นโดยอำนาจที่เรียกพยานมาสืบนี้ไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจ แต่เป็นอำนาจที่มีเพื่อประโยชน์ของความยุติธรรม วิธีการสืบพยานศาลเป็นผู้ถามพยานเอง และเป็นคนเรียกพยานมาสืบเอง ซึ่งจะต้องนำพยานมาสืบก่อนที่จะมีการสิ้นสุดการสืบพยานของจำเลยก่อนที่จำเลยจะแถลงปิดคดี เว้นแต่เป็นกรณีซึ่งเป็นเหตุที่ไม่อาจคาดหมายได้ ก็อาจมีการนำพยานมาสืบได้แม้ว่าจำเลยจะแถลงปิดคดีแล้วก็ตาม ศาลที่มีบทบาทเช่นนี้ คือ ศาล Magistrate และศาลยังมีบทบาท Active เช่น บทบาทในการซักถามทนายหรือคู่ความที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการพิจารณาคดี หรือ การสอดแทรกซักถามพยานในการพิจารณาคดีเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดเจน หรือถูกต้องในปัญหาที่มีการหยิบยกขึ้นมาเพื่อให้สามารถเข้าถึงความจริงในประเด็น

¹⁸¹ กุลพล พลวัน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 39-40.

¹⁸² กุลพล พลวัน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 46

¹⁸³ กุลพล พลวัน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 12

¹⁸⁴ Criminal Justice Act 1986, Volume 804, p.687 อ่างใน สุพิชฌาย์ กฤษณพิพัฒน์, การพิจารณาคดีในระบบไต่สวนตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549, หน้า 24

หรือปัญหาที่คู่ความนำมาเสนออันจะทำให้เกิดผลที่เที่ยงธรรม¹⁸⁵ อย่างเช่น ในคดี Mathew (1983) อ้างถึงใน Criminal Law Review 683 ศาลอุทธรณ์ปฏิเสธที่จะกลับคำตัดสินลงโทษของศาลล่าง แม้ผู้พิพากษาจะถามพยานด้วยคำถามถึง 524 คำถาม ขณะที่ทนายความถามพยาน 538 คำถาม โดยให้เหตุผลว่าการที่ศาลสอดแทรกเข้าไปในคดีและถามคำถามมากเกินไปก็ไม่ได้ทำให้การซักถามพยานของโจทก์ต้องเสียไป¹⁸⁶

3. เปรียบเทียบการค้นหาความจริงโดยศาลชั้นต้นในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ และคอมมอนลอว์

3.1 ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์

ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี การดำเนินคดีอาญาใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนเป็นหลัก เป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ รัฐเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด โดยทุกองค์ประกอบของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะเป็นตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาล ร่วมมือและประสานงานกันค้นหาความจริงแห่งคดีได้โดยไม่จำกัดรูปแบบ ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำหน้าที่ในการสอบสวนเบื้องต้น และพนักงานอัยการจะทำหน้าที่ในการดำเนินการสอบสวนและฟ้องร้องต่อศาลต่อไป ขณะที่ศาลก็จะเข้ามาค้นหาความจริงในส่วนของผู้พิพากษาไต่สวน และผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในชั้นพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาไต่สวน ทำหน้าที่ในชั้นก่อนพิจารณาคดีและควบคุมกระบวนการพิจารณาในชั้นสอบสวนของพนักงานอัยการโดยเฉพาะคำร้องของพนักงานอัยการที่อาจมีการกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ การใช้อำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนเป็นการใช้อำนาจในลักษณะของการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานอัยการให้สอดคล้องกับกฎหมาย ดังนั้น ผู้พิพากษาไต่สวนจึงไม่มีอำนาจเริ่มต้นการสอบสวนด้วยตนเอง รวมถึงไม่อาจตรวจสอบวัตถุประสงค์ของการใช้มาตรการสอบสวนที่พนักงานอัยการได้ยื่นต่อตน แต่สำหรับผู้พิพากษาในชั้นพิจารณาคดี จะมีบทบาทอย่างสูงในการเสาะหาพยานหลักฐานในคดี ศาลมีอำนาจในการค้นหาความจริงโดยในการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีอยู่ภายใต้หลักความเป็นอิสระ ศาลจึงสามารถที่จะค้นหาข้อเท็จจริงได้ในทุกๆ รูปแบบ ศาลจะมีบทบาทในการค้นหาความจริงไม่ว่าจะเป็นการอ้างพยาน การซักถามพยานล้วนเป็นหน้าที่ของศาล จะเห็นได้ว่าระบบการ

¹⁸⁵มนู รักษ์วัฒนศิริกุล, “บทบาทของศาลต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาในระบบกล่าวหา” รพี ปี34 มธ., ปรกษาปริก, หน้า 2 อ้างใน สุพิชฌาย์ กฤษณพิพัฒน์, เพิ่งอ้าง, หน้า 26

¹⁸⁶Michael Zander, Case and Material on the English Legal System, 5ed (London: WeidenFeld and Nicolson, 1988), p.295 อ้างใน สุพิชฌาย์ กฤษณพิพัฒน์, เพิ่งอ้าง.

พิจารณาคดีในชั้นศาลของประเทศเยอรมันศาลมีบทบาทในการพิจารณาคดีแบบเชิงรุกในการค้นหาความจริงมากกว่า

3.2 ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศอังกฤษเป็นระบบกล่าวหา (accusatorial system) โดยถือหลักว่าหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นของประชาชน ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ซึ่งเป็นต่อสู่ระหว่างคู่ความ จึงมีลักษณะของการดำเนินคดีเป็นการต่อสู้ของบุคคลสองฝ่ายที่มีฐานะเท่าเทียมกันภายใต้กฎระเบียบที่แน่นอนตายตัว โดยมีวิธีพิจารณาที่เปิดเผยกระทำต่อหน้าผู้พิพากษาที่วางตัวเป็นกลางปราศจากอคติต่อคู่ความทั้งสองฝ่าย โดยยึดหลักที่ว่า “คู่ความมาศาลในฐานะเท่าเทียมกัน” โจทก์ในฐานะที่เป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลมีหน้าที่นำสืบ เพื่อให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงไม่มีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงแต่จะมีบทบาทสำคัญเฉพาะการควบคุมการต่อสู้คดีของคู่ความให้มีความเที่ยงตรงเป็นธรรม และจะตัดสินว่าใครจะเป็นผู้ชนะคดี โดยจะไม่แสดงบทบาทในเชิงรุก คือ จะไม่ทำหน้าที่เป็นผู้ค้นหาข้อเท็จจริงเสียเองและไม่มีหน้าที่ริเริ่มในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อแสวงหาความจริงเพื่อไม่ให้ศาลเกิดอคติในการตัดสินคดีหรือป้องกันข้อครหาว่าเข้าแทรกแซงการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์แก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ส่วนลูกขุนก็มีหน้าที่เพียงเข้ามารับฟังการสืบพยานของคู่ความเพื่อตัดสินในข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่มีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงแต่อย่างใด

4. การค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทย

สำหรับประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายหรือเป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ในการพิจารณาคดีใช้ระบบกล่าวหา โดยการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินคดีคือคู่ความ ศาลเป็นเพียงแต่ผู้คอยควบคุมกติกาให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยเรียบร้อยเท่านั้น สำหรับกฎหมายลักษณะพยานของไทยได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานได้โดยกว้างขวาง¹⁸⁷ ลักษณะของวิธีพิจารณาความอาญาของไทย เป็นลักษณะดังต่อไปนี้¹⁸⁸

¹⁸⁷ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, พิมพ์ครั้งที่ 4. 2542, หน้า 6-9

¹⁸⁸ ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง, หน่วยที่ 2 สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้าที่ 2-35.

1) ในระบบของไทย คู่ความเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในการดำเนินคดีโดยการต่อสู้กันตามหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี โดยมีศาลเป็นแต่เพียงกรรมการผู้คอยควบคุมกติกาเหมือนลักษณะของระบบกล่าวหา แม้จะมีกฎหมายให้อำนาจศาลเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมได้ แต่ในทางปฏิบัติ ศาลก็ไม่ได้ใช้อำนาจดังกล่าวเพราะเกรงจะถูกมองว่าศาลใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้แม้ศาลจะกระทำเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมก็ตาม หรือแม้ศาลจะใช้อำนาจเรียกพยานมาสืบก็เป็นการกระทำหลังจากที่คู่ความทั้งสองฝ่ายสืบพยานเสร็จสิ้นแล้ว ในระบบของไทยไม่มีระบบการสอบสวนโดยผู้พิพากษาไต่สวนเช่นเดียวกับของประเทศในภาคพื้นยุโรปที่ใช้ระบบไต่สวน

2) การสืบพยานของประเทศไทยจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเหมือนระบบกล่าวหาโดยทั่วไป เว้นแต่จะมีข้อยกเว้นบางกรณีซึ่งแตกต่างกับการสืบพยานในระบบไต่สวนที่สามารถกระทำการลับหลังจำเลยได้

3) ในระบบของไทย ส่วนนการสอบสวนซึ่งเกิดจากการปฏิบัติงานสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้น โดยหลักแล้วไม่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาคดี เพราะสิ่งที่บันทึกไว้ในส่วนนการสอบสวนเป็นเพียงพยานบอกเล่า ไม่ใช่กระบวนการพิจารณาที่กระทำด้วยวาจาต่อหน้าศาล ซึ่งถือว่าเป็นพยานหลักฐานสำหรับศาลที่จะใช้ในการพิพากษาคดีเหมือนในระบบกล่าวหาทั่วไป แต่ในระบบไต่สวนนั้น ส่วนนการสอบสวนหรือส่วนนการไต่สวนซึ่งรวบรวมและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้โดยผู้พิพากษาไต่สวนนั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของพยานหลักฐานในการพิจารณาพิพากษาคดี เพราะการค้นหาคำความจริงระบบไต่สวนเริ่มต้นตั้งแต่การสอบสวนหรือไต่สวน จนมาถึงชั้นพิจารณาคดี ไม่ใช่มาเริ่มต้นต่อเมื่อมีการต่อสู้คดีกันระหว่างคู่ความในชั้นพิจารณาในศาลเหมือนระบบกล่าวหา

ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในเวลาต่อมาเมื่อมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรสูงสุดทางตุลาการมีอำนาจหน้าที่อันสำคัญในการที่จะอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน ศาลยุติธรรมซึ่งมีอำนาจดำเนินคดีเกี่ยวกับความผิดอาญานั้นมี 3 ชั้น คือ 1) ศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลจังหวัด ศาลแขวง 2) ศาลอุทธรณ์ 3) ศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุด ในการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลยุติธรรมมีภารกิจหลักที่สำคัญดังต่อไปนี้¹⁸⁹

1) ศาลยุติธรรมจะทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีซึ่งเป็นการค้นหาคำความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยในข้อกล่าวหาที่โจทก์ได้ฟ้องมาและนำพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ได้มาจากการพิจารณาคดีนั้นเป็นข้อมูลในอันที่จะใช้เป็นเครื่องมือประกอบการชี้ขาดคดี

2) ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการพิพากษาคดี ซึ่งก็คือ การตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ โดยนำพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการพิจารณาคดีแล้วนำมาชั่งน้ำหนัก

¹⁸⁹ อุทิศ สุภาพ, การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาลยุติธรรม, บทบัณฑิตย 62, /2 (มิถุนายน 2549):

พยานหลักฐานโดยพิเคราะห์ว่าน้ำหนักพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ที่โจทก์นำสืบนั้นสามารถรับฟังได้ โดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ถ้าจำเลยมีความผิดก็ต้องรับโทษตามกฎหมาย ในกรณีที่จำเลยไม่มีความผิดก็ต้องปล่อยตัวจำเลยไป

เมื่อผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญาทั่วไปของศาลยุติธรรมมักจะกำหนดประเด็นแห่งคดีไว้เพียงประเด็นเดียว คือ จำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องโจทก์หรือไม่ แต่ในประเด็นเดียวนั้นหมายความว่ามีประเด็น 2 ประเด็นรวมกันอยู่ คือ จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงและการกระทำของจำเลยเป็นความผิดตามกฎหมายหรือไม่เป็นปัญหาข้อกฎหมาย การที่ศาลยุติธรรมกำหนดประเด็นแห่งคดีเช่นนี้ก็เพื่อที่จะค้นหาความจริงว่าจำเลยได้กระทำความผิด หรือเป็นผู้บริสุทธิ์

สำหรับประเทศไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลระบบการพิจารณาคดีจากประเทศอังกฤษ ทำให้ระบบการพิจารณาคดีของไทยจึงเน้นไปทางระบบกล่าวหา โดยในระบบกล่าวหา บทบาทของผู้พิพากษาเป็นเพียงผู้ควบคุมการต่อสู้ของคู่ความให้มีความเสมอภาคเป็นธรรม และวินิจฉัยชี้ว่าน้ำหนักจากพยานหลักฐาน แล้วตัดสินว่าใครจะเป็นผู้กระทำความผิด โดยบทบาทในเชิงรุกจะไม่มีคือจะไม่ทำหน้าที่เป็นผู้ค้นหาข้อเท็จจริงเสียเองและไม่มีหน้าที่ริเริ่มในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อแสวงหาความจริงเพิ่มเติม

5. การค้นหาความจริงในคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบหรือคดีอาญาของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งมีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย

เหตุผลในการจัดตั้งศาลอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบเพราะการทุจริตและประพฤติมิชอบมีผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงทางสังคมและเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ประกอบกับการทุจริตและประพฤติมิชอบในระยะที่ผ่านมาได้ทวีความรุนแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของแผ่นดินเป็นจำนวนมาก และจากการดำเนินนโยบายในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันและการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างจริงจัง ส่งผลให้มีคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นสู่ศาลมากขึ้น สมควรจัดตั้งศาลอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น¹⁹⁰

ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบจัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2549 ซึ่งมีผลบังคับเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2559 ประกอบด้วยศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางและศาลอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบภาค ซึ่งได้มีพระราชกฤษฎีกา

¹⁹⁰ <http://www.coj.go.th/about.html> สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2560

ให้เปิดทำการศาลอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง พ.ศ.2559 ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2559 เป็นต้นมา การดำเนินกระบวนการพิจารณานั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 6 บัญญัติว่า “วิธีพิจารณาความอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็ว”

ส่วนการฟ้องคดี ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ มาตรา 15 บัญญัติว่า ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีข้อความเป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดเป็นความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้

วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ในวันที่ยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ ส่งรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน

อำนาจศาลในการเรียกพยานหลักฐานมาตรวจสอบและสั่งให้รวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมในการไต่สวน ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หน่วยงานหรือบุคคลใดตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมแล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559

มาตรา 24 บัญญัติว่า “ให้ศาลพิจารณาและสืบพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไป จนกว่าจะเสร็จการพิจารณา” โดยศาลต้องพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไป ทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้เป็นหลักการเดียวกันกับคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและคดีอาญาทั่วไป ในปัจจุบัน เพื่อให้การไต่สวนแล้วเสร็จโดยเร็ว และเพื่อให้คู่ความทราบวันสิ้นสุดของคดีตั้งแต่เมื่อเริ่มคดีศาลต้องยึดรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดี ตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ข้อ 15 ในการพิจารณาพิพากษาคดี ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง แต่ไม่ผูกพันศาลว่าจะต้องฟังข้อเท็จจริงเป็นเช่นนั้น ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ หรือพยานหลักฐานอื่นใด นอกเหนือจากพยานหลักฐานที่คู่ความอ้างอิงได้ตามที่ศาลเห็นสมควร

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบาทผู้พิพากษาศาลยุติธรรมกับการค้นหาความจริง ในคดีอาญากรณีการสืบพยานเพิ่มเติมระหว่างพิจารณาคดี

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยแบ่งหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 3 องค์การ คือ ชั้นสอบสวนเป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจ ชั้นฟ้องร้องเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ และชั้นพิจารณาคดีเป็นอำนาจหน้าที่ของศาล โดยศาลมีอำนาจในการตรวจสอบ ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดข้อถกเถียงของผู้กระทำความผิด

สำหรับบทบาทของตำรวจเป็นการค้นหาความจริงในคดีอาญาในชั้นสอบสวน ซึ่งรูปแบบการดำเนินคดีเป็นความลับ เป็นลายลักษณ์อักษร โดยในชั้นจับกุมสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ¹⁹¹ และนอกจากพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดนั้นเพียงอย่างเดียวหาได้ไม่ แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 กล่าวไว้ว่า ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา¹⁹² จึงเห็นได้ว่ามิใช่ว่าพนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานที่ใช้ยืนยันว่าผู้ต้องหากระทำความผิดแต่อย่างเดียวเท่านั้น แต่ก็ควรที่จะรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วย ดังนั้นการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนควรรวบรวมและตรวจสอบค้นหาความจริงทั้งพยานหลักฐานในส่วนที่พิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา และก่อนการจับกุมผู้กระทำความผิดตำรวจควรต้องรวบรวมพยานหลักฐานให้แน่นหนาก่อนที่จะมีการจับกุมว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และต้องค้นหาความจริงให้แน่แท้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง และเมื่อจับกุมผู้กระทำความผิดแล้วต้องใช้หลักการสากลที่ว่าในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด

¹⁹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11)

¹⁹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131

แสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ เมื่อพนักงานสอบสวนสรุปสำนวนพร้อมเสนอสำนวนต่อพนักงานอัยการ อัยการก็จะมีดุลพินิจพิจารณาว่าควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อไป ซึ่งเมื่อพนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจที่ถูกต้องในการสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อไป อันจะส่งผลต่อกระบวนการพิจารณาคดีของศาล

ส่วนบทบาทของพนักงานอัยการในกระบวนการยุติธรรมนั้น เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการต้องทำการสั่งคดีว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง โดยพิจารณาเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีก่อนและจึงจะพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีต่อไปในความผิดที่กล่าวหา เมื่อพนักงานอัยการได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงในเนื้อหาของคดีแล้ว และมีคำสั่งฟ้องก็จะเป็นการยืนยันว่าการกระทำของผู้ต้องหาเป็นความผิดจริงและจะดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อพิจารณาโทษต่อไป จากการที่พนักงานอัยการไม่มีโอกาสค้นหาความจริงหรือร่วมสอบสวนกับพนักงานตำรวจอาจทำให้การใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการมีความผิดพลาดเกิดขึ้นได้ เมื่อสำนวนคดีเข้าสู่การพิจารณาคดีในชั้นศาล พนักงานอัยการซึ่งเป็นนายความของแผ่นดินอัน จากการที่พนักงานอัยการไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวนนั้น อัยการจะทราบข้อเท็จจริงได้แต่จากสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนเท่านั้น ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาเท่านั้น พนักงานอัยการไม่มีโอกาสรู้ข้อเท็จจริงมากกว่าไปนี้ บางครั้งสำนวนการสอบสวนอาจจะมีข้อเท็จจริงที่คลาดเคลื่อน มีหลายคดีพนักงานอัยการฟ้องแล้วศาลพิพากษายกฟ้อง และคนกระทำความผิดไม่ได้รับโทษ

ตามกฎหมายศาลจะเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการได้ก็ต่อเมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้¹⁹³ บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในการสืบพยานตามกฎหมายที่กำหนดจึงไม่อาจทำได้ในตอนไต่สวนมูลฟ้อง ด้วยเพราะศาลมีเพียงคำฟ้องแต่ไม่มีสำนวนการสอบสวนข้อเท็จจริงตั้งแต่แรกเพื่อที่ศาลจะได้กำหนดแนวทางการกดำเนินกระบวนการพิจารณาและการสืบพยานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การมีส่วนร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนของพนักงานอัยการเพื่อให้คำแนะนำ หรือควบคุมกำหนดแนวทางการสอบสวน และเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นและถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวน เพื่อที่ตำรวจจะได้ไม่ใช่อำนาจที่ตนมีอยู่ตามอำเภอใจ อันเป็นการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพตั้งแต่ต้นกระบวนการจนกระทั่งสุดท้ายของกระบวนการเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย

¹⁹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175.

จากที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ว่าระบบการดำเนินคดีอาญานั้น แบ่งได้เป็น 2 ระบบคือ ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน ซึ่งบทบาทของผู้พิพากษาในแต่ละระบบก็แตกต่างกันออกไป โดยในระบบกล่าวหาเป็นระบบคู่ความ คู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้ามาสู้เพื่อพิสูจน์ความผิด ในระบบนี้ คู่ความมีฐานะที่เท่าเทียมกัน และใช้หลักการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ส่วนศาลมีหน้าที่เป็นเพียงกรรมการคอยควบคุมรักษากฎกติกา ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงน้อยซึ่งเป็นหน้าที่ของคู่ความที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์กันในศาล เช่น ในประเทศอังกฤษ ส่วนผู้พิพากษาในระบบไต่สวนจะมีบทบาทในการค้นหาความจริงที่มากกว่าผู้พิพากษาในระบบกล่าวหา หน้าที่ในการค้นหาความจริงเป็นของศาลจะไม่ยึดติดกับพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอต่อศาล ซึ่งคู่ความจะมีบทบาทน้อยในการค้นหาความจริง

สำหรับศาลยุติธรรมของประเทศไทยอาจกล่าวได้ว่าเป็นการดำเนินคดีแบบระบบกล่าวหาเพราะการพิจารณาคดีอาญาเป็นระบบคู่ความ โดยมีฝ่ายโจทก์ และจำเลย แต่ละฝ่ายมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเสนอต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ส่วนการค้นหาความจริงของศาล ศาลจะพิจารณาพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอต่อศาลโดยพิจารณาว่า พยานหลักฐานนั้นยื่นมาโดยชอบหรือไม่ และศาลจะวินิจฉัยชี้ว่าพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีหลักฐานน่าเชื่อหรือไม่ว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นหลักการค้นหาความจริงตามแบบ¹⁹⁴ ศาลจะมีบทบาทเป็นคนกลางคอยควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของคดี การนำเสนอพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้ และอาจรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความยอมรับโดยไม่ต้องนำสืบในศาลอีกครั้ง ตามที่กล่าวมาในบทที่ 2 นั้นยังมีการค้นหาความจริงอีกรูปแบบหนึ่งคือ หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา เป็นการตรวจสอบค้นหาความจริงอย่างจริงจังแท้ โดยศาลไม่ควรต้องถูกจำกัดด้วยรูปแบบ เช่น การห้ามสืบพยานบุคคลแทนพยานเอกสาร¹⁹⁵ หรือคำร้องคำขอของผู้ใด หรือแม้แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 จะบัญญัติให้คดีมีโทษอย่างต่ำให้จำคุกไม่ถึงห้าปีเมื่อจำเลยรับสารภาพศาลจะพิพากษาคดีโดยไม่ต้องสืบพยานต่อก็ได้นั้น หากศาลยังมีความสงสัยในคำรับสารภาพศาลก็มีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงต่อไป¹⁹⁶ ผู้ศึกษาเห็นว่าการค้นหาความจริงในเนื้อหา เป็นวิธีการที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาที่ต้องมุ่งนำตัวผู้กระทำผิดที่แท้จริงมาพิจารณาลงโทษเพื่อรักษาประโยชน์รัฐยิ่งกว่า แต่บทบาทศาลในฐานะที่เป็นผู้ควบคุมกระบวนการพิจารณา จึงต้องดูแลให้ความยุติธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย

¹⁹⁴ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, หน้า 35-36.

¹⁹⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3224/2531

¹⁹⁶ คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, หน้า 45.

ส่วนการดำเนินคดีอาญาของไทยในพื้นฐานเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) ที่มีพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาต่อศาล¹⁹⁷ ซึ่งแม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย จะให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ หรือมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Private Prosecution) อยู่ด้วยก็ตาม แต่ก็มีบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาที่กล่าวไว้ในมาตรา 32 มีใจความว่า เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำผิดของพนักงานอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นการกระทำใดๆ ในกระบวนการพิจารณาพนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหาย กระทำ หรือละเว้นการกระทำนั้นได้ แสดงให้เห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของไทยนั้นรัฐมีอำนาจเป็นใหญ่ ฉะนั้นโดยหลักแล้ว การดำเนินคดีอาญาของไทยจึงเป็นการดำเนินคดีแบบ “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” ที่ทุกหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐมีบทบาทหรือหน้าที่ในการค้นหาและตรวจสอบข้อเท็จจริงของคดี

ในการดำเนินคดีไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาส่วนมากแล้วจะมีคู่ความสองฝ่ายเสมอคือโจทก์และจำเลย ทั้งโจทก์และจำเลยต่างก็จะกล่าวอ้างข้อเท็จจริงต่างๆ มาในคำฟ้องและคำให้การเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวหาและข้อกล่าวแก้ของตน ข้อเท็จจริงต่างๆ เหล่านี้ย่อมจะตรงกันบ้างและขัดแย้งกันบ้าง ถ้ากระบวนการพิจารณาจบสิ้นเพียงเท่านั้น ศาลก็จะไม่สามารถวินิจฉัยได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ และศาลจะไม่สามารถทราบได้ว่าฝ่ายใดกล่าวความจริงหรือพูดเท็จดังนั้น คู่ความแต่ละฝ่ายจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาทางพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างของตนให้ศาลเชื่อ ซึ่งได้แก่ การนำพยานหลักฐานมายื่นต่อศาลเพื่อยืนยันข้อเท็จจริง พยานหลักฐานจึงมีความสำคัญมากในระบบคู่ความ โดยพยานหลักฐานคือสิ่งที่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่มีการกล่าวอ้าง

ระบบการดำเนินคดีแบบระบบกล่าวหาหรือระบบคู่ความนั้น การที่ศาลวางตนเป็นกลางและปล่อยให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปในลักษณะการต่อสู้กันระหว่างคู่ความ อาจทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบในทางคดี ขึ้นอยู่กับว่าฝ่ายใดมีความสามารถในการนำพยานหลักฐานมาสืบต่อศาลและความเชี่ยวชาญของทนายความในการใช้กลยุทธ์ต่างๆ ในการดำเนินคดี ศาลยุติธรรมส่วนใหญ่ในคดีอาญาทั่วไปดำเนินคดีตามระบบกล่าวหาคือ ปล่อยให้คู่พิพาทเป็นหลักในการดำเนินคดี นำพยานหลักฐานเข้าสืบตามหลักหน้าที่นำสืบ โดยให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน แล้วจำเลยนำสืบหักล้างจากนั้นศาลจะวินิจฉัยคดีโดยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานหากเห็นว่าควรเชื่อตามพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบจะพิพากษาลงโทษจำเลย หากมีข้อที่ศาลยังคงสงสัยก็จะยกประโยชน์แห่งความสงสัย

¹⁹⁷ คณิต ฌ นคร, วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน, ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2540, หน้า 315.

ให้จำเลย ศาลมักจะวางตัวเป็นกลางและทำหน้าที่ควบคุมการสืบพยานให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์มิให้ คู่ความมุ่งเอาไรต์เอาเปรียบกันซึ่งเป็นบทบาทในเชิงรับหรือวางเฉย (passive) แต่ความจริงตาม หลักการแล้ววัตถุประสงค์หลักการดำเนินคดีอาญาคือการนำตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษบนพื้นฐาน แนวคิดหลักคือ รักษาประโยชน์รัฐให้เกิดความสงบเรียบร้อยและต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูก กล่าวหา ต้องสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้ กระทำความผิดจริง ในการพิสูจน์ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ในคดีอาญาใช้ “หลักการตรวจสอบ” คือ ศาลจะเป็นผู้ตรวจสอบความจริงในเรื่องอย่างถ่องแท้ ตรวจสอบตั้งแต่การเป็นผู้เสียหาย การสอบสวน การฟ้องร้อง เมื่อคดีสู่ศาล ศาลต้องค้นหาความจริงในทุกเรื่องภายใต้กรอบคำฟ้องเพื่อตรวจสอบว่า จำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ นอกจากนี้หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาของไทยแล้ว พบว่ากฎหมายบัญญัติไว้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าวข้างต้นที่ให้ศาล ค้นหาความจริงตาม “หลักการตรวจสอบ” ในชั้นพิจารณาคือ มาตรา 228 ที่กำหนดให้ศาลสั่งสืบพยาน เพิ่มเติมได้ไม่ว่าจะมีคู่ความร้องขอหรือไม่ ถือเป็นบทบัญญัติที่ชัดเจนที่ให้ศาลมีบทบาทในเชิงรุก (active) ให้ทำการไต่สวนหรือค้นหาความจริงด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องมีคู่ความร้องขอแต่อย่างใด แต่ในทางปฏิบัติศาลไม่ใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ เนื่องจากเกรงว่าจะถูกมองจากฝ่าย คู่ความว่ามีความไม่เป็นกลางและเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไม่ และอาจขัดต่อประมวล จริยธรรมข้าราชการตุลาการที่บัญญัติไว้ ทำให้ศาลอาจได้รับข้อเท็จจริงเพียงแค่ว่าพยานหลักฐานที่ คู่ความนำมาสู้ต่อศาลเท่านั้น

ศาลยุติธรรมของไทยใช้ระบบการดำเนินคดีแบบระบบกล่าวหาหรือเป็นระบบคู่ความ ที่ให้คู่ความทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันโดยนำพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยมาสู้กันต่อหน้า ศาลและให้ศาลใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายว่าฝ่ายใดมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ มากกว่ากันแล้ววินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี โดยผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นคนกลางที่รักษากติกา ในการต่อสู้ของคู่ความทั้งสองฝ่าย ศาลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการซักถามพยานหรือสืบพยานเพิ่มเติม น้อยมาก หรือจะทำในกรณีที่มีคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าศาลไม่มีบทบาท ในการค้นหาความจริงของคดีแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงคนกลางที่คอยเป็นผู้ตัดสินคดีเท่านั้น เป็นรูปแบบการดำเนินคดีที่ศาลวางเฉยและไม่กระตือรือร้นในการค้นหาความจริงเพิ่มเติมนอกจาก ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวน ซึ่งข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนนั้นอาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ต้องเสีย ทั้งหมด ซึ่งหากไม่มีการค้นหาความจริงเพิ่มเติมในฐานะที่ศาลเป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชนแล้ว สิทธิ และเสรีภาพของประชาชนจะถูกคุ้มครองได้อย่างไร

สำหรับประเทศไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลระบบการพิจารณาคดีจากประเทศ อังกฤษ ทำให้ระบบการพิจารณาคดีของไทยจึงเน้นไปทางระบบกล่าวหา โดยในระบบกล่าวหา บทบาทของผู้พิพากษาเป็นเพียงผู้ควบคุมการต่อสู้ของคู่ความให้มีความเสมอภาคเป็นธรรม

และวินิจฉัยซึ่งนำหน้าจากพยานหลักฐาน แล้วตัดสินว่าใครจะเป็นผู้กระทำความผิด โดยบทบาทในเชิงรุกจะไม่มีคือจะไม่ทำหน้าที่เป็นผู้ค้นหาข้อเท็จจริงเสียเองและไม่มีหน้าที่ริเริ่มในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อแสวงหาความจริงเพิ่มเติม

ผู้ศึกษาเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน หากการพิจารณาคดีอาญาปล่อยให้ทำหน้าที่ของคู่ความในการต่อสู้กัน โดยศาลวางตนเป็นกลางมากเกินไปหรือวางเฉยต่อการค้นหาความจริงเพิ่มเติมในคดีในกรณีที่มีข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในการกระทำความผิด อาจทำให้มีคดีมากมายขึ้นมาสู่ศาล และอาจส่งผลให้มีผู้บริสุทธิ์อาจต้องรับโทษแทนหรือเป็นแพะรับบาป เช่น คดีที่โด่งดังมากอย่างคดีของ เซอร์ แอน ดันแคน หรืออาจทำให้คนกระทำความผิดหลุดพ้นจากการถูกลงโทษตามกฎหมาย

ดังนั้น หากผู้พิพากษาศาลยุติธรรมใช้บทบาทหรืออำนาจที่มีอยู่ในการค้นหาความจริงในเชิงรุกให้มากขึ้น ซึ่งอำนาจนี้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีบัญญัติให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาไว้ เช่นเดียวกับการค้นหาความจริงในคดีอาญาในประเทศที่ใช้ระบบไต่สวน หรือการค้นหาความจริงในศาลคดีอาญาทุจริตหรือประพฤติมิชอบซึ่งใช้ระบบไต่สวนในการค้นหาความจริงในคดี อันจะส่งผลให้การค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาลยุติธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการพิสูจน์ความจริงในคดีนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำความผิดหรือจำเลยด้วย ในบทที่ 4 นี้เป็นการวิเคราะห์ถึงปัญหาและบทบาทของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมกับการค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา รวมทั้งการใช้บทบาทเชิงรุกในการอำนวยความยุติธรรมและประสิทธิภาพในการค้นหาความจริง ผู้ศึกษาเห็นว่าประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการใช้บทบาทผู้พิพากษาศาลยุติธรรมกับการค้นหาความจริงในคดีอาญาโดยการสืบพยานเพิ่มเติมระหว่างพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังจะได้วิเคราะห์ในแต่ละประเด็น ดังนี้คือ

1. วิเคราะห์ปัญหาข้อจำกัดการใช้บทบาทศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาตามประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ

ในการที่ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมไม่แสดงบทบาทในการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา คดีนั้น อาจเนื่องมาจากระบบศาลของประเทศไทยมีรากฐานระบบกระบวนการพิจารณาดำเนินคดีอาญาของไทยเป็นอย่างไรแบบประเทศในภาคพื้นยุโรป วิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินคดีอาญาจึงมีเปลี่ยนแปลงไปตามอย่างของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แต่ประเทศไทยเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาเป็นระบบกล่าวหาซึ่งยึดถือการดำเนินคดีอาญาตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ในการค้นหาความจริงแห่งคดีนั้น ประเทศไทยใช้ระบบกล่าวหาอย่างครบถ้วนตั้งแต่ที่มีการจัดตั้งระเบียบการศาลยุติธรรมตามต่างประเทศ ทั้งนี้กฎหมายซึ่งเป็นพระบิดา

แห่งกฎหมายไทย กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงศึกษาวิชาการกฎหมายจากประเทศอังกฤษ ซึ่งพระองค์ทรงเป็นผู้วางรากฐานแห่งกฎหมายไทย และนักกฎหมายส่วนใหญ่เข้าใจกันว่า ระบบกฎหมายของไทยเป็นระบบกล่าวหาและผู้พิพากษาในระบบกล่าวหาทางทนายของตัวเองคือวางตัวเป็นกลาง

ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ในส่วนที่เกี่ยวกับจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดีที่อาจมีผลต่อบทบาทในการค้นหาความจริงของผู้พิพากษา ได้บัญญัติไว้ในข้อ 3 และข้อ 9 จะเห็นได้ว่า จากประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการนี้ทำให้ศาลวางตนเป็นกลาง และวางเฉยต่อการค้นหาความจริง ซึ่งทำให้เกิดทัศนคติของผู้พิพากษา ที่มีความคิดว่าศาลจะต้องวางตัวเป็นกลาง หากการที่ศาลจะเข้าไปค้นหาความจริงจึงมีข้อจำกัดอาจถูกมองว่าเอนเอียงไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทั้งยังเป็นการเสี่ยงที่จะขัดกับจริยธรรมของตุลาการตามประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการข้อ 3 ที่ให้ศาลวางตัวเป็นกลาง ปราศจากอคติ และข้อ 9 ที่ว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ และการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความของแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ

จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นข้อจำกัดให้ศาลวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด จะไม่แสดงบทบาทในการสืบพยานเพิ่มเติมทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดข้อครหาว่าไม่ความเป็นกลางในการพิจารณาคดี

อย่างไรก็ตาม แม้บทบัญญัติในข้อ 3. ได้กำหนดหลักการดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางของผู้พิพากษา เมื่อจะต้องปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับคดีเป็นสิ่งสำคัญต่อการอำนวยความยุติธรรม หลักความเป็นกลางดังกล่าวมิได้เป็นข้อจำกัดในการใช้บทบาทในเชิงรุกของผู้พิพากษาตามที่หลายคนพึงเข้าใจ เนื่องจากการค้นหาความจริงเป็นอำนาจของศาลที่กระทำไปเพื่ออำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน และหากพิจารณาจากคำอธิบายประมวลจริยธรรมฯ ในข้อ 3 ที่ว่า การวางตนเป็นกลางหมายถึง ผู้พิพากษาจักต้องแสดงออกซึ่งความเป็นกลางในการพิจารณาคดีไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ปฏิบัติต่อคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเสมอเหมือนกันทุกประการจักต้องมีให้คู่ความหรือผู้เกี่ยวข้องรู้สึกว่าคุณได้รับการปฏิบัติที่ด้อยกว่าผู้อื่น และคำว่าปราศจากอคติ หมายถึง อุปสรรคสำคัญประการหนึ่งซึ่งทำให้การวินิจฉัยอรรถคดีปราศจากความเที่ยงธรรมก็ดี อคติสี่ กล่าวคือ ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก โทสาคติ ลำเอียงเพราะโกรธ ภัยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว และโมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา นอกจากนี้การที่แนวปฏิบัติประมวลจริยธรรมในข้อ 9. ซึ่งเป็นเรื่องบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงตามที่มีกฎหมายให้อำนาจ โดยคำอธิบายจะพบว่า ประมวลจริยธรรมมีความพยายามวางแนวทางการปฏิบัติตนของศาลไว้ในเชิงรับและมีความมุ่งหมายให้ศาลใช้บทบาทในเชิงรุกของตนอย่างจำกัด แม้ว่าบทบัญญัติมาตรา 228 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในอันที่จะซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบเองได้ แต่ทั้งนี้ผู้พิพากษาพึงระลึกรู้อยู่เสมอว่าตนทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลาง การที่จะใช้ดุลพินิจในการซักถามพยานก็ดี การเรียกพยานมาสืบเองก็ดีพึงกระทำเมื่อเห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ดังนั้น ตามประมวลจริยธรรม

ข้าราชการตุลาการ ข้อ 3 และข้อ 9 ในการพิจารณาคดีอาญา ศาลจะต้องวางตัวเป็นกลาง แต่ไม่ใช่วางเฉยกับการค้นหาความจริงแห่งคดีโดยเฉพาะในคดีอาญา

2. วิเคราะห์ปัญหาการใช้บทบาทศาลกับการใช้สำนวนการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 ซึ่งบัญญัติว่าเมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัย

บทบัญญัตินี้ กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาประกอบเป็นข้อเท็จจริงเพื่อวินิจฉัยคดี เพราะลักษณะสำคัญของสำนวนการสอบสวนคือเป็นสำนวนที่พนักงานสอบสวนทำขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์มาไม่นาน ความทรงจำของพยานบุคคลที่เกิดขึ้นยังใหม่อยู่ ซึ่งหากพยานดังกล่าวถูกสอบปากคำเร็วขึ้นเท่าไร โอกาสที่พยานจะบิดเบือนหรือไตร่ตรองความจริงย่อมมีน้อย ซึ่งหากนำมาประกอบคำพยานในชั้นศาลแล้วจะทำให้ได้ความจริงที่ชัดเจนขึ้นในคดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง แม้ว่าพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔ บัญญัติว่า ให้นำวิธีพิจารณาความอาญาตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับในศาลแขวง ซึ่งก็ความรวมถึงสามารถนำมาตรา 175 มาใช้ในศาลแขวงด้วย อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 บัญญัติว่า ในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงที่จะพิจารณาพิพากษาได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การรับสารภาพตลอดข้อหาต่อพนักงานสอบสวน ให้ผู้พนักงานสอบสวนนำผู้ต้องหายังพนักงานอัยการหรือส่งให้ผู้ต้องหาไปพบพนักงานอัยการในกรณีที่ผู้ต้องหามิได้ถูกควบคุมตัวเพื่อฟ้องศาลโดยมิต้องทำการสอบสวนและให้ฟ้องด้วยวาจา ให้ศาลถามผู้ต้องหาว่าจะให้การประการใดและถ้าผู้ต้องหายังให้การรับสารภาพ ให้ศาลบันทึกคำฟ้อง คำรับสารภาพ และทำคำพิพากษาในบันทึกคำฟ้อง คำรับสารภาพ และทำคำพิพากษาในบันทึกฉบับเดียวกัน แล้วให้โจทก์จำเลยลงชื่อไว้ในบันทึกนั้น ถ้าผู้ต้องหาให้การปฏิเสธให้ศาลสั่งให้พนักงานอัยการรับตัวผู้ต้องหาคืนเพื่อดำเนินการต่อไป

จะเห็นได้ว่าในคดีที่พนักงานอัยการฟ้องด้วยวาจา โดยไม่มีการส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมการยื่นคำฟ้องนั้น เมื่อจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะทำคำพิพากษาในบันทึกฉบับเดียวกัน ซึ่งไม่มีกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าให้พนักงานอัยการส่งสำนวนการสอบสวนมาพร้อมกับคำฟ้องเพื่อประกอบการวินิจฉัยลงโทษจำเลยของศาล ในการใช้บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าหากจำเลยต้องการรับสารภาพเพื่อให้คดีจบลง

ด้วยความรวดเร็ว หรือมีการรับจ้างเพื่อรับโทษแทน จะทำให้ผู้กระทำผิดที่แท้จริงไม่ได้รับการลงโทษ และทำให้ไม่เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง

แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 จะบัญญัติไว้ให้อำนาจศาลในการเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการเพื่อการวินิจฉัยได้ แต่กฎหมายให้อำนาจก็ต่อเมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ซึ่งในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน 6 หมื่นบาท ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจศาลแขวงเมื่อจำเลยให้การรับสารภาพศาลแขวงมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาไปโดยไม่ต้องมีการสืบพยาน จึงทำศาลไม่มีบทบาทในการค้นหาความจริงจากสำนวนสอบสวนเพื่อตรวจสอบและค้นหาความจริงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริงหรือไม่ หรือเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจลงโทษ ดังนั้น หากศาลมีสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการ เพื่อให้ศาลใช้ข้อเท็จจริงจากสำนวนการสอบสวนประกอบการพิจารณาพิพากษากำหนดโทษจำเลย

ในการดำเนินคดีอาญาเริ่มแต่เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาล ซึ่งศาลจะมีเพียงคำฟ้องเท่านั้นที่เป็นข้อเท็จจริงเดียวตามที่ปรากฏในคำฟ้อง และมีบัญชีระบุพยาน เป็นการจำกัดการพบเจอข้อเท็จจริงของศาล และการเรียกสำนวนการสอบสวนตามกฎหมายกำหนดไว้เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ซึ่งหากศาลได้รับสำนวนการสอบสวนมาพร้อมกับคำฟ้องจะทำให้ได้ทราบข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากสำนวนการสอบสวน อาจเป็นประโยชน์ในการกำหนดทิศทางในการสืบพยานของศาลและการเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ตามมาตรา 175 การดำเนินการของศาลดังกล่าวมิใช่การพิจารณาและการสืบพยานในศาลจึงไม่จำเป็นต้องทำต่อหน้าจำเลยตามมาตรา 172 และมิใช่การสืบพยานจำเลย จึงไม่มีอำนาจถามค้านพยานตาม ป.วิ.พ.มาตรา 117 วรรคสอง ประกอบ ป.วิ.อ.มาตรา 15

โดยเมื่อศาลเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการ พนักงานอัยการก็ต้องส่งให้ โดยจะอ้างว่าการเรียกสำนวนการสอบสวนดังกล่าวเป็นอุปสรรคขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของตนไม่ได้ ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 1171/2514 ที่ศาลตัดสินว่า การที่ศาลมีหมายเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการ แต่พนักงานอัยการอ้างว่า คดีอยู่ในระหว่างสั่งจับผู้ต้องหาเป็นเอกสารลับในทางราชการไม่ควรถูกเปิดเผย และหากจับตัวผู้ต้องหาได้แล้วพนักงานอัยการก็จะไม่มีสำนวนใช้ในการดำเนินคดี จึงไม่อาจสั่งตามหมายเรียกได้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเมื่อศาลเห็นว่าสำนวนการสอบสวนเป็นพยานหลักฐานที่ศาลจะต้องใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดดำเนินไปด้วยความเป็นธรรมแล้ว ศาลย่อมฟังคำปฏิเสธของพนักงานอัยการและให้ส่งสำเนาการสอบสวนได้ ซึ่งตามกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีในการขึ้นประทับฟ้องพนักงานอัยการจะต้องแนบสำนวนการสอบสวน ไปพร้อมกับคำฟ้องเพื่อส่งให้แก่ศาลใช้เป็นพื้นฐานในการค้นหาความจริง

ดังนั้น จะเห็นว่า หลักการที่ให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 นี้ถือเป็นหลักการที่ให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงในเชิงรุก สามารถริเริ่มค้นหาความจริงโดยศาลไม่จำเป็นต้องให้คู่ความร้องขอ อันเป็นบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน

3. วิเคราะห์การใช้อำนาจของศาลในการสืบพยานคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ

บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในกรณีจำเลยให้การรับสารภาพ ในประเทศไทย ยอมรับฟังคำรับสารภาพของจำเลยเป็นพยานหลักฐานเช่นเดียวกับต่างประเทศ แต่การรับฟังคำรับสารภาพของศาลเป็นเพียงการใช้บทบาทค้นหาความจริงตามหลักการค้นหาความจริงตามแบบเท่านั้นมิใช่การค้นหาความจริงในเนื้อหา การพิจารณาคำรับสารภาพทั้งในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณาว่าคำรับสารภาพดังกล่าวนั้นสามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้หรือไม่ เป็นการพิจารณาว่าคำรับสารภาพจำเลยให้การรับสารภาพด้วยความสมัครใจและเป็นไปตามกฎหมาย เป็นพยานหลักฐานที่ไม่ต้องห้ามรับฟังตามกฎหมายหรือไม่ จะเห็นว่าเป็นการค้นหาความจริงตามแบบเท่านั้น คือการที่ศาลพิจารณาพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอต่อศาลนั้นยื่นมาโดยชอบหรือไม่ การนำเสนอพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้ มิใช่เป็นการตรวจสอบค้นหาความจริงอย่างจริงจังแท้

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดบทบาทของศาลในการสืบพยานคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องในชั้นพิจารณา ว่า “ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่คดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้น กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง”

ในคดีอาญา คดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้อง เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้วให้อ่านและอธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้¹⁹⁸ ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ตามกฎหมายจะไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดบังคับให้มีการไต่สวนมูลฟ้องก็ต่อเมื่อราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีเท่านั้น ส่วนคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เมื่อจำเลยให้การรับสารภาพศาลก็ประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเท่ากับว่าคดีของพนักงานอัยการมีมูล โดยศาลไม่ได้ไต่สวนฟ้องหรือพยานหลักฐานของพนักงานอัยการแต่อย่างใด

¹⁹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165

และหากความผิดที่โจทก์ฟ้องไม่ใช่คดีที่มีอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ หากศาลใช้อำนาจตามที่กฎหมายกำหนดเป็นเงื่อนไขไว้ โดยมีคำพิพากษาตามคำรับสารภาพตามฟ้องของจำเลย เท่ากับศาลยังไม่มี การตรวจสอบพยานหลักฐานหรือไต่สวนค้นหาข้อเท็จจริงใดเลย หากคดีนั้นอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง ศาลไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องแล้วพิพากษาจำเลยตามคำรับสารภาพตามฟ้อง ดังนั้นการรับฟังคำรับสารภาพของจำเลยในชั้นไต่สวนมูลฟ้องก็ทำให้ผู้พิพากษาไม่มีบทบาทในการค้นหาความจริงในคดี

หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 วรรคแรก กรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ที่มีใช่เป็นคดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายให้เป็นดุลพินิจของศาลว่าศาลจะพิพากษาโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ แต่ก็ได้หมายความว่าศาลจะต้องฟังคำรับสารภาพของจำเลยแล้วพิพากษาลงโทษจำเลยโดยไม่จำเป็นต้องตรวจสอบคำรับสารภาพก่อนว่า จำเลยรับสารภาพโดยสมัครใจหรือไม่ โดยความจริงแล้วนักกฎหมายไม่ควรเชื่อโดยง่าย ว่าจำเลยที่รับสารภาพว่าได้กระทำความผิดตามฟ้องนั้น จะเป็นผู้ที่กระทำความผิดจริงเสมอไป การที่จำเลยรับสารภาพอาจมาจากหลายสาเหตุ เช่น จำเลยอาจจะรับสารภาพเพื่อช่วยเหลือบุคคลในครอบครัว เช่น พ่อแม่ พี่น้อง บุตรของตน หรือจำเลยรับสารภาพเพราะถูกบีบบังคับขึ้นใจหรือถูกหลอกให้รับสารภาพด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือรับสารภาพเพื่อให้คดีจบไป บางครั้งจำเลยอาจได้รับค่าจ้างให้รับผิดชอบผู้อื่น เพราะคิดว่าการจำคุกเป็นเรื่องเล็กน้อยและยังมีโอกาสได้รับการลดโทษ หรืออภัยโทษ¹⁹⁹ ซึ่งอาจใช้เวลารับโทษไม่นานก็พ้นโทษ ดังนั้น ในเรือนจำอาจมีนักโทษซึ่งมิได้เป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริงอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย

ดังนั้น เมื่อจำเลยรับสารภาพ หากยังมีเหตุน่าสงสัย ศาลอาจใช้อำนาจที่มีอยู่ในการตรวจสอบค้นหาความจริงอย่าด่วนพิพากษาจำเลยเพียงเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเสร็จสิ้นไปโดยเร็วเท่านั้น เพราะตามกฎหมายได้บัญญัติให้ศาลได้สืบพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงในกรณีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น แสดงว่ากฎหมายต้องการให้ศาลตรวจสอบพยานหลักฐานและค้นหาความจริงเพิ่มเติมนอกเหนือจากคำรับสารภาพ แม้ว่าจำเลยรับสารภาพในคดีที่มีกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกไม่ถึงห้าปี ศาลก็ไม่ควรพิพากษาโดยไม่ฟังพยานหลักฐานใดๆ ก่อนจะรับฟังคำรับสารภาพของจำเลยแล้วลงโทษจำเลยอาจจะทำให้เกิดความผิดพลาดได้ เพื่อเป็นให้ความยุติธรรมทั้งผู้เสียหายและผู้ต้องตกเป็นแพะรับบาป และไม่เป็นที่ไปตามมาตรา 227 วรรคแรก ที่ว่า ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนัก

¹⁹⁹ จากการศึกษาประกอบคำรับสารภาพของจำเลย (น.39) โดย วิชาภรณ์ แสงมณี. สืบค้น 16 มิถุนายน 2560
ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม)

พยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น แม้ว่าคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพที่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจพิพากษาโดยไม่ต้องสืบพยานอาจจะม้อตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกไม่ถึงห้าหรือเป็นความผิดที่ไม่มีโทษอย่างต่ำไม่ว่าจะมีโทษขั้นสูงที่ศาลสามารถลงโทษได้เท่าใดก็ตาม²⁰⁰ ไม่อยู่ในบังคับที่ศาลจะต้องสืบพยานประกอบคำรับสารภาพแต่อย่างใดทั้งนี้ เป็นดุลพินิจของศาล แต่ความผิดบางฐานความผิดแม้โทษอย่างต่ำให้จำคุกไม่ถึงห้าปีแต่เป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกในอัตราที่สูง คือ ศาลสามารถพิพากษาลงโทษได้สูงสุดถึง 10 ปี หรือ 15 ปี เช่น ความผิดต่อเสรีภาพตาม มาตรา 317 318 และมาตรา 319 และมาตรา 320 ซึ่งเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 2 ปีถึง 10 ปี หรือความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปี ถึง 15 ปี เป็นความผิดเกี่ยวกับเพศ ตามมาตรา 282 วรรคสอง ความผิดต่อร่างกายตามมาตรา 297 ที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 10 ปี ความผิดต่อชีวิต ตามมาตรา 290 วรรคหนึ่งที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ถึง 15 ปี และความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปี ถึง 20 ปี ได้แก่ ความผิดต่อชีวิต ตามมาตรา 290 วรรคสอง จะเห็นได้ว่าแม้ความผิดดังกล่าวจะไม่ได้กำหนดอัตราโทษขั้นต่ำไว้ไม่ถึง 5 ปี²⁰¹ แต่ก็เป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกสูงในจำนวนที่เท่ากับความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ดังนั้น เมื่อจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องศาลก็ไม่จำเป็นต้องพิพากษาลงโทษจำเลยเสมอไป เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด ศาลอาจจะมีคำพิพากษายกฟ้องได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 หรือสมควรที่ศาลจะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในมาตรฐานการพิสูจน์เช่นเดียวกันตามมาตรา 227

อย่างไรก็ตามหากเปรียบเทียบคดีความผิดฐานชิงทรัพย์ตามมาตรา 339 กับความผิดฐานทำร้ายร่างกายจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายสาหัส ตามมาตรา 297 ที่มีอัตราโทษจำคุกถึง 10 ปี ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกสูงในระดับเดียวกัน แต่ตามกฎหมายกำหนดให้ความผิดฐานชิงทรัพย์ซึ่งมีความผิดซึ่งมีโทษจำคุกอย่างต่ำตั้งแต่ 5 ปี ขึ้นไป ศาลจะต้องสืบพยานหลักฐานประกอบคำรับสารภาพซึ่งความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ตาม ป.อ. มาตรา 297 มีลักษณะการกระทำที่รุนแรงและเป็นการกระทำต่อเนื่องตัวร่างกายอันเป็นเหตุฉุกเฉินเช่นกัน แต่กฎหมายกลับไม่กำหนดให้มีการสืบพยานประกอบคำรับสารภาพเสียก่อน

²⁰⁰ ธานีศ เกศวิพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3-4 (เล่ม 2) กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2556, หน้า 340-341.

²⁰¹ กาญจนา นวไตรลาภ, ปัญหาการค้นหาคำความจริงกรณีจำเลยรับสารภาพในชั้นพิจารณา, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2556.

ในการพิจารณาคดี ศาลอาจใช้บทบาทในเชิงรุกในการตัดสินคดีแม้ว่าจำเลยจะให้การรับสารภาพตามฟ้อง แต่หากยังมีข้อสงสัยศาลอาจใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 เรียกสืบพยานเพิ่มเติมได้ โดยศาลจะให้โจทก์นำพยานหลักฐานมาสืบ หากยังไม่แน่ใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2944/2544 วินิจฉัยว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลมีหน้าที่ต้องพิจารณาว่าจะลงโทษจำเลยได้หรือไม่ แต่ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลมีอำนาจที่จะพิพากษาคดีได้โดยไม่ต้องสืบพยานตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 176 ก็ตาม แต่หากยังไม่แน่ใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่แล้ว ศาลจะสืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ มิใช่ต้องฟังคำรับสารภาพจำเลยเสียทีเดียว และมาตรา 228 ยังให้ศาลมีอำนาจโดยผลการที่จะสืบพยานได้ด้วย เมื่อปรากฏจากรายงานของพนักงานคุมประพฤติว่าการกระทำของจำเลยขัดแย้งกับฟ้องของโจทก์และคำให้การรับสารภาพของจำเลย จึงสมควรสืบพยานเพิ่มเติมต่อไป

4. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทศาลยุติธรรมในการเรียกสืบพยานเพิ่มเติมระหว่างพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 บัญญัติไว้ว่า “ระหว่างพิจารณาโดยผลการ หรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้”

จากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาจะเห็นได้ว่ากฎหมายได้ให้อำนาจแก่ศาลในการค้นหาความจริงไว้อย่างกว้างขวางในการที่จะเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมโดยศาลจะเรียกเอง หรือมีคู่ความร้องขอก็ได้

การเรียกสืบพยานเพิ่มเติมนี้ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นแต่ศาลชั้นต้นเท่านั้นที่มีอำนาจเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมกฎหมายได้ให้อำนาจศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาไว้ด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208 ที่บัญญัติว่า “ในการพิจารณาคดีอุทธรณ์ (1) ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าควรสืบพยานเพิ่มเติม ให้มีอำนาจเรียกพยานมาสืบเองหรือส่งศาลชั้นต้นสืบให้ เมื่อศาลชั้นต้นสืบพยานแล้วให้ส่งสำนวนมายังศาลอุทธรณ์เพื่อวินิจฉัยต่อไป” ส่วนการสืบพยานเพิ่มเติมในชั้นศาลฎีกาให้อำนาจไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 225 ที่บัญญัติว่า “ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณา และว่าด้วยคำพิพากษาและคำสั่งชั้นอุทธรณ์มาบังคับในชั้นฎีกาโดยอนุโลม”

จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในคดีอาญานั้น กฎหมายให้อำนาจศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงได้เอง โดยมีไข่ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของคู่ความในคดีที่นำพยานหลักฐานมาสืบต่อศาลและศาลทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางตัดสินคดีเท่านั้น

จะเห็นได้ว่าศาลยุติธรรมสามารถนำกฎหมายมาใช้ในการตรวจสอบและค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย²⁰² โดยหากคดีใดไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยเป็นกระทำความผิดหรือในกรณีที่เกิดความสงสัยหากศาลยังไม่แน่ใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ หรือไม่มีพยานหลักฐานว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง ศาลก็ควรที่จะต้องใช้อำนาจตรวจสอบข้อเท็จจริงต่อไปว่าความจริงเป็นอย่างไร ตามประมวลกฎหมายมาตรา 228 โดยศาลสามารถเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติม นั้นเอง เพื่อให้ความจริงในคดีปรากฏ

อย่างไรก็ตามในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำไม่ถึง 5 ปี ที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง หากศาลยังไม่แน่ใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ศาลได้ใช้ดุลพินิจเรียกสืบพยานเพิ่มเติมเองศาลทำการค้นหาความจริงโดยใช้อำนาจตามมาตรา 228 ซึ่งมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1502/2550 วางหลักดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1502/2550 แม้ว่าศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษาในคดีหมายเลขดำที่ 3405/2545 แล้ว เป็นคดีหมายเลขแดงที่ 6091/2545 ซึ่งคำพิพากษาอยู่ในศาลอุทธรณ์ก็ตาม ข้อเท็จจริงในสำนวนคดีดังกล่าวก็มีใช้ข้อเท็จจริงที่ศาลอุทธรณ์จะรู้ได้เอง การที่ศาลอุทธรณ์ด่วนวินิจฉัยว่าฟ้องโจทก์เป็นฟ้องซ้อนโดยหยิบยกข้อเท็จจริงดังกล่าวขึ้นวินิจฉัย จึงไม่ชอบด้วยกระบวนการพิจารณา เพราะเป็นการนำข้อเท็จจริงนอกฟ้องมาวินิจฉัยข้อกฎหมายแล้วพิพากษายกฟ้องโจทก์ และปัญหานี้เป็นปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาลฎีกามีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยได้ ข้อเท็จจริงตามรายงานการสืบเสาะและพินิจที่พนักงานคุประพุดิตรายงานต่อศาลมิใช่ข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการสืบพยานของคู่ความและศาลไม่อาจนำมาเป็นเหตุยกฟ้องโจทก์ได้ การกระทำความผิดที่ต่อเนื่องเป็นกรรมเดียวแม้โจทก์แยกฟ้องเป็นหลายคดี ศาลก็จะพิพากษาลงโทษจำเลยทุกคดีไม่ได้ และ ป.วิ.อ.มาตรา 176 วรรคหนึ่ง มิได้บัญญัติห้ามมิให้ศาลสืบพยานหลักฐานต่อไปในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ป.วิ.อ. มาตรา 228 บัญญัติให้ศาลมีอำนาจโดยผลการที่จะสืบพยานเพิ่มเติมและคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2944/2544 ศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้พนักงานคุมประพุดิสืบเสาะและพินิจจำเลย ก็เนื่องจากศาลชั้นต้นรับฟังตามคำฟ้องของโจทก์และคำให้การรับสารภาพของจำเลย ว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง แต่ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบข้อเท็จจริงเพื่อนำมาประกอบดุลพินิจว่าสมควรกำหนดโทษแก่จำเลยสถานใด เพียงใด และเพื่อกำหนดวิธีการหรือเงื่อนไขอันสมควรและเหมาะสมที่จะปฏิบัติต่อจำเลยต่อไปเท่านั้น มิใช่มีคำสั่งให้พนักงานคุมประพุดิสืบพยานว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องหรือไป ทั้งศาลก็ไม่มีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพุดิปฏิบัติเช่นนั้น เมื่อปรากฏ

²⁰² รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การพัฒนาระบบการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมในการค้นหาความจริง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย, โดยคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอต่อ สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม, 2558.

ข้อเท็จจริงตามรายงานการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดตามฟ้อง แม้จะเป็นความจริงก็เป็นเรื่องที่โจทก์และจำเลยจะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบในชั้นพิจารณาให้ปรากฏต่อศาล

แม้ตาม พ.ร.บ.วิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2522 มาตรา 13 ศาลจะมีอำนาจรับฟังรายงานของพนักงานคุมประพฤติตามมาตรา 11 โดยไม่ต้องมีพยานบุคคลประกอบก็ตาม แต่ก็เป็นการรับฟังเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องโทษและวิธีการที่จะดำเนินการแก่จำเลยเท่านั้น มิได้เป็นการรับฟังในฐานะเป็นพยานหลักฐานที่จะนำมาวินิจฉัยการกระทำที่ถูกฟ้องด้วยไม่ จึงนำข้อเท็จจริงจากรายงานของพนักงานคุมประพฤตินี้มาเป็นเหตุยกฟ้องไม่ได้ การที่ศาลอุทธรณ์นำข้อเท็จจริงจากรายงานของพนักงานคุมประพฤตินี้มาวินิจฉัยยกฟ้องจำเลย จึงเป็นการไม่ชอบด้วยกระบวนการพิจารณา

เมื่อศาลอุทธรณ์เห็นว่าข้อเท็จจริงตามรายงานของพนักงานคุมประพฤติปรากฏว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง ศาลย่อมไม่อาจแน่ใจได้ว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ศาลจึงไม่อาจพิพากษาลงโทษจำเลยได้ตาม ป.วิ.อ.มาตรา 227 ซึ่งในคดีอาญานั้น แม้จำเลยจะให้การรับสารภาพ ศาลก็ยังมีหน้าที่จะต้องพิจารณาตาม ป.วิ.อ.มาตรา 185 ว่าจะลงโทษได้หรือไม่ ศาลจะลงโทษจำเลยได้ก็แต่เมื่อเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดและไม่มีกรยกเว้นโทษตามกฎหมายเท่านั้น และเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าว แม้จำเลยจะให้การรับสารภาพ ป.วิ.อ.มาตรา 176 วรรคแรกก็ได้บัญญัติว่า ในชั้นพิจารณาถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ แสดงว่าแม้ในคดีที่มีข้อหาความผิดที่เมื่อจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลมีอำนาจที่จะพิพากษาคดีต่อไปได้โดยมิต้องสืบพยานก็ตาม แต่หากยังไม่แน่ใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่แล้วศาลจะไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ มิใช่ต้องฟังตามคำรับสารภาพของจำเลยเสียทีเดียว นอกจากนี้ในระหว่างพิจารณา ป.วิ.อ.มาตรา 228 ยังให้ศาลมีอำนาจโดยพลการที่จะสืบพยานเพิ่มเติมได้ด้วย เมื่อปรากฏจากรายงานของพนักงานคุมประพฤติว่าการกระทำของจำเลยขัดแย้งกับคำฟ้องของโจทก์และคำให้การรับสารภาพของจำเลย เพื่อให้ข้อเท็จจริงกระจ่างแจ้ง ศาลฎีกาจึงเห็นสมควรสืบพยานเพิ่มเติมในประเด็นที่ว่า จำเลยกระทำการตามรายงานการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติจริงหรือไม่ โดยส่งสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นสืบให้ และเมื่อศาลชั้นต้นสืบพยานในประเด็นดังกล่าวแล้ว ให้ส่งสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์เพื่อวินิจฉัยต่อไปก็ตาม ป.วิ.อ.มาตรา 208 (1) ประกอบมาตรา 225

จะเห็นได้ว่าจากคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองได้ให้อำนาจศาลในการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ แม้ว่าจำเลยจะให้การรับสารภาพก็ตาม ศาลก็ยังมีอำนาจที่จะสืบเพิ่มเติมได้ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีคำพิพากษาศาลฎีกาว่าหลักการไว้แต่ในตัวของกฎหมายที่เป็นอำนาจที่แท้จริงแก่ศาลนั้น ยังไม่ได้กำหนดอย่างชัดเจนในการให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริง

ในส่วนคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบของประเทศไทยได้ตามกฎหมายให้ใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดี โดยในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ในวันที่ยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ส่งรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน และในการไต่สวน ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หน่วยงานหรือบุคคลใด ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด จะเห็นได้ว่าในคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบศาลสามารถใช้สำนวนการสอบสวนเพื่อการค้นหาความจริงและศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมด้วยตนเอง และศาลมีบทบาทในเชิงรุกโดยการซักถามพยานเอง อันเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการค้นหาความจริงของศาล

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

การค้นหาคำความจริงและการดำเนินคดีอาญาของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปแบบที่ตรงข้ามกัน กล่าวคือ ระบบกล่าวหาเป็นระบบที่เน้นการคุ้มครองความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของคู่ความในการต่อสู้คดี ผู้พิพากษาหรือศาลมีบทบาทในเชิงรับ (passive) คือเป็นผู้ทำหน้าที่รักษากฎกติกาเป็นกรรมการให้คู่ความต่อสู้กันด้วยพยานหลักฐานที่ต่างฝ่ายต่างนำเข้ามาสู้ต่อศาล จากนั้นศาลจะเป็นผู้ชี้แจงนำพยานหลักฐาน ว่าฝ่ายใดมีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่ากัน และมีคำวินิจฉัยตัดสินคดี ระบบนี้คู่ความจะมีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินคดี ส่วนในระบบไต่สวนนั้นศาลจะมีบทบาทในเชิงรุก (active) ระบบนี้จะเป็นแนวคิดในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและเพื่อรักษาประโยชน์ของรัฐ ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับการลงโทษ ดังนั้นทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงมีส่วนร่วมในการค้นหาคำความจริง ศาลยุติธรรมเป็นหนึ่งในองค์กรในกระบวนการยุติธรรมและเป็นองค์กรที่มีความสำคัญมาก ในการค้นหาคำความจริงในคดี ในระบบไต่สวนศาลมีบทบาทในการค้นหาคำความจริงอย่างกว้างขวาง ผู้พิพากษามีอำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง ดังนั้นรูปแบบการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนศาลจะมีบทบาทสำคัญ ในการตรวจสอบและค้นหาความจริง บทบาทของคู่ความในระบบไต่สวนจะมีความสำคัญน้อยกว่าในระบบกล่าวหา

การค้นหาคำความจริงในคดีอาญา เป็นเรื่องของการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อจะทราบความจริงของคดีว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ดังนั้น การค้นหาคำความจริงในคดีจึงต้องอาศัยความร่วมมือของทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่ในชั้นสอบสวน ชั้นฟ้องคดี และในชั้นพิจารณาของศาล ซึ่งเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงและค้นหาความจริงแห่งคดีในฐานะที่ศาลเป็นที่พึ่งสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม ในการดำเนินคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทยใช้หลักการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาเป็นส่วนใหญ่ โดยการปล่อยให้ทำหน้าที่ของคู่ความที่จะนำเสนอพยานหลักฐานเข้ามาสู้ต่อศาลและเป็นการต่อสู้กัน ศาลเพียงทำหน้าที่เป็นคนกลางคอยควบคุมกติการะหว่างคู่ความ ทั้งนี้ในชั้นพิจารณาซึ่งเป็นอำนาจของศาลที่จะมีบทบาทในการค้นหาคำความจริงแต่ในทางปฏิบัติศาลแสดงบทบาทในการค้นหาคำความจริงด้วยตนเองน้อยมาก การปล่อยให้คู่ความนำพยานหลักฐานเข้ามาต่อสู้กันเอง อาจทำให้ศาลได้รับความจริงที่ไม่ครบถ้วนหรืออาจทำให้ความจริงไม่ปรากฏ เพราะคู่ความจะนำเสนอเฉพาะข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐาน

ที่ฝ่ายตนได้รับประโยชน์เท่านั้น ในการที่ศาลจะมีคำวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีหรือมีคำพิพากษาในคดีใด ศาลควรมีบทบาทในการค้นหาความจริงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความเรียบร้อยของสังคมซึ่งมีส่วนกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม หากให้อำนาจแก่ศาลในการมีบทบาทในการค้นหาความจริงที่มากขึ้นและชัดเจนก็จะช่วยให้กระบวนการดำเนินคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

สำหรับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี การดำเนินคดีอาญาใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนเป็นหลัก เป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ รัฐเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด โดยทุกองค์กรของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะเป็น ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาล ร่วมมือและประสานงานกันค้นหาความจริงแห่งคดีได้โดยไม่จำกัดรูปแบบ ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำหน้าที่ในการสอบสวนเบื้องต้น และพนักงานอัยการจะทำหน้าที่ในการดำเนินการสอบสวนและฟ้องร้องต่อศาลต่อไป ขณะที่ศาลก็จะเข้ามาค้นหาความจริงในส่วนของผู้พิพากษาไต่สวน และผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในชั้นพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาไต่สวนทำหน้าที่ในชั้นก่อนพิจารณาคดีและควบคุม กระบวนการพิจารณาในชั้นสอบสวนของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะคำร้องของพนักงานอัยการที่อาจมีการกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้ เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ การใช้อำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนเป็นการใช้อำนาจในลักษณะของการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานอัยการให้สอดคล้องกับกฎหมาย ดังนั้น ผู้พิพากษาไต่สวนจึงไม่มีอำนาจเริ่มต้นการสอบสวนด้วยตนเอง รวมถึงไม่อาจตรวจสอบวัตถุประสงค์ของการใช้มาตรการสอบสวนที่พนักงานอัยการได้ยื่นต่อตน แต่สำหรับผู้พิพากษาในชั้นพิจารณาคดีจะมีบทบาทอย่างสูงในการเสาะหาพยานหลักฐานในคดี ศาลมีอำนาจในการค้นหาความจริงโดยในการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีอยู่ภายใต้หลักความเป็นอิสระ ศาลใช้สำนวนการสอบสวนเป็นตัวกำหนดแนวทางในการพิจารณาคดีด้วย ศาลจึงสามารถที่จะค้นหาข้อเท็จจริงได้ในทุกๆ รูปแบบ ได้แก่ กรณี ก่อนที่ศาลจะเริ่มต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาหลัก ศาลมีอำนาจสั่งให้นำพยานหลักฐานเพิ่มเติมใดๆ ก็ตามที่เป็นประโยชน์ต่อคดีเข้ามาสู่กระบวนการพิจารณาของศาลได้ การนำเสนอพยานหลักฐานในการสืบพยานในชั้นศาล ศาลมีอำนาจเพิ่มเติมซึ่งการนำพยานหลักฐานใดๆ เข้ามาสู่กระบวนการพิจารณานอกเหนือจากการนำเสนอพยานหลักฐานของคุณความ ทั้งนี้เพื่อพิสูจน์ความจริงที่เกิดขึ้นในคดี และศาลมีอำนาจเรียกพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาสู่กระบวนการพิจารณาเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ศาลเรียกมาเองหรือจากการนำเสนอของจำเลยหรือพนักงานอัยการ ศาลจะมีบทบาทในการค้นหาความจริงไม่ว่าจะเป็นการอ้างพยาน การซักถามพยานล้วนเป็นหน้าที่ของศาล จะเห็นได้ว่าระบบการพิจารณาคดีในชั้นศาลของประเทศเยอรมันศาลมีบทบาทในการพิจารณาคดีแบบเชิงรุกในการค้นหาความจริงมากกว่าศาลของประเทศไทย

ส่วนในประเทศอังกฤษ เป็นระบบกล่าวหา (accusatorial system) ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ จึงมีลักษณะของการดำเนินคดีเป็นการต่อสู้ของบุคคลสองฝ่ายที่มีฐานะเท่าเทียมกัน ภายใต้กฎระเบียบที่แน่นอนตายตัว โดยมีวิธีพิจารณาที่เปิดเผยกระทำต่อหน้าผู้พิพากษาที่วางตัวเป็นกลาง ปราศจากอคติต่อคู่ความทั้งสองฝ่าย โดยยึดหลักที่ว่า “คู่ความมาศาลในฐานะเท่าเทียมกัน” โจทก์ในฐานะที่เป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลมีหน้าที่นำสืบ เพื่อให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงไม่มีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงแต่จะมีบทบาทสำคัญเฉพาะการควบคุมการต่อสู้คดีของคู่ความให้มีความเที่ยงตรงเป็นธรรมและจะตัดสินว่าใครจะเป็นผู้ชนะคดี โดยจะไม่แสดงบทบาทในเชิงรุก คือจะไม่ทำหน้าที่เป็นผู้ค้นหาข้อเท็จจริงเสียเองและไม่มีหน้าที่ริเริ่มในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อแสวงหาความจริงเพื่อไม่ให้ศาลเกิดอคติในการตัดสินคดีหรือป้องกันข้อครหาว่าเข้าแทรกแซงการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์แก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ส่วนลูกขุนก็มีหน้าที่เพียงเข้ามารับฟังการสืบพยานของคู่ความเพื่อตัดสินในข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่มีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงแต่อย่างใด

ทุกประเทศต่างมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอย่างเดียวกัน คือ ความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่วิธีการในการค้นหาความจริงและการให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงของแต่ละระบบที่แต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับความเป็นมาทางความคิดวัฒนธรรมและนิติวิธีของแต่ละประเทศ

สำหรับระบบวิธีดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยนั้น ใช้ระบบแบบกล่าวหา โดยเป็นระบบที่บทบาทสำคัญในการดำเนินคดีเป็นอยู่คู่ความ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การพิจารณาคดีอาญาและสืบพยานในศาลให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เป็นหลักการสำคัญในคดีอาญาทั่วไปศาลเองจะไม่เข้าไปค้นหาความจริงหรือสืบพยานเพิ่มเติมมากนัก ศาลจะวางตัวเป็นกลาง ศาลยังยึดหลักการคือคู่ความต้องมีหน้าที่นำพยานมาสืบให้ศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย แนวปฏิบัติศาลยุติธรรมยังคงยึดถือวัฒนธรรมและทัศนคติว่าศาลจะวางเฉยและรับฟังคู่ความที่นำพยานเข้าสืบกัน เว้นแต่ในบางคดีที่มีกฎหมายให้นำระบบไต่สวนมาใช้อย่างชัดเจน เช่น คดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ คดีฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

อย่างไรก็ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงอย่างกว้างๆ เช่น การให้อำนาจศาลในการเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการตาม ป.วิ.อ.มาตรา 175 การใช้ดุลพินิจสืบพยานในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ มาตรา 176 วรรคแรก การสืบพยานเพิ่มเติม ตามมาตรา 228 เป็นต้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงไว้อย่างเช่นในระบบไต่สวน แต่ในทางปฏิบัติศาลใช้บทบาทในการค้นหาความจริงค่อนข้างน้อย เนื่องจากรากฐานและแนวปฏิบัติของศาลไทยเคยชินกับระบบกล่าวหาที่ให้ศาลวางตัวเป็นกลาง และการนำสืบพยานเป็นเรื่องของคู่ความ และนอกจากนี้การที่ศาลวางตัวเป็นกลางเนื่องจากยังมี

กรอบของประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ซึ่งกำหนดเป็นกรอบในการทำงานของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี ทำให้หลักกฎหมายที่ให้ไว้กับการทางปฏิบัติไม่ตรงกัน

ทั้งนี้ การที่ศาลจะมีบทบาทในการค้นหาความจริงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพิจารณาคดี ศาลไม่ควรทำหน้าที่เป็นเพียงแค่คนกลางรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบอย่างเดียวเท่านั้น และอีกทั้งในกรณีที่เป็คดีที่พนักงานอัยการโจทก์ฟ้องด้วยวาจา และจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง และศาลทำคำพิพากษาด้วยวาจาในชั้นที่คำรับสารภาพ ไปโดยที่ไม่ได้มีส่วนในการค้นหาความจริง ซึ่งศาลสามารถใช้บทบาทในการค้นหาความจริงโดยการเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาประกอบการใช้ดุลพินิจในการลงโทษ แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนมาหลังจากโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ซึ่งกรณีการฟ้องด้วยวาจาในศาลแขวงไม่มีการสืบพยานโจทก์ จะเห็นได้ว่ายังขาดมาตรการที่จะรองรับให้ศาลสามารถที่จะค้นหาความจริงได้แบบเชิงรุก รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบแล้วจะพบว่าในการพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบนั้น กฎหมายกำหนดให้ศาลยึดสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลัก ในการพิจารณา จำเลยก็มีสิทธิตรวจดูสำนวนว่ามีพยานใดบ้างที่เป็นโทษแก่จำเลย เพื่อจะหาพยานหลักฐานมานำสืบหักล้างในกรณีที่พยานหลักฐานไม่เพียงพอ ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้ยึดสำนวนของอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลัก และให้ศาลเป็นผู้สืบพยานเองและมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานเพิ่มเติม ดังนั้น กฎหมายได้กำหนดให้อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ผู้ฟ้องคดี ต้องส่งสำนวนการสอบสวนต่อศาลพร้อมการเสนอคำฟ้องเพื่อให้ศาลนำเป็นหลักในการพิจารณาและพิพากษาคดี และศาลมีอำนาจสั่งให้ ป.ป.ช.หาพยานหลักฐานเพิ่มเติม และในการไต่สวนหาข้อเท็จจริงศาลจะต้องดำเนินบทบาทในเชิงรุกโดยการซักถามพยานเอง จะเห็นได้ว่าผู้พิพากษาในศาลคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบจะมีบทบาทในการค้นหาความจริงได้มากกว่าผู้พิพากษาในคดีอาญาทั่วไป

2. ข้อเสนอแนะ

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงในการสืบพยานอย่างระบบไต่สวน เช่น การให้อำนาจศาลสืบพยานเพิ่มเติม แต่กฎหมายมิได้บัญญัติให้เป็นบทเคร่งครัดให้ศาลต้องทำการสืบพยานเพิ่มเติมเพียงแต่ให้เป็นดุลพินิจของศาลว่าจะใช้อำนาจดังกล่าวหรือไม่ กล่าวคือ กฎหมายมิได้กำหนดว่าให้ศาลทำการสืบพยานเพิ่มเติมในกรณีคดีประเภทใด ความร้ายแรงของคดีหรืออัตราโทษเท่าใด หรือในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพ ดังนั้น ในทางปฏิบัติศาลจึงมักวางตนเป็นกลางรับฟังจากคำรับสารภาพของจำเลยแล้วมีคำพิพากษาลงโทษตามคำรับ

สารภาพโดยมิได้มีการตรวจสอบค้นหาความจริงต่อไปแต่อย่างใด เนื่องจากกฎหมายให้เป็นดุลพินิจของศาลว่าจะใช้ดุลพินิจสืบพยานประกอบคำรับสารภาพหรือไม่ก็ได้ ในกรณีที่จำเลยรับสารภาพและคดีมีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไม่ถึงห้าปี และในกรณีที่เป็คดีฟ้องด้วยวาจาอันเป็คดีของศาลแขวงซึ่งมีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีและปรับเกินหกหมื่นบาท โดยศาลควรใช้บทบาทในการค้นหาความจริงในคดีอาญาเพิ่มขึ้น ผู้เขียนจึงมีเสนอแนะดังนี้

2.1 ศาลควรใช้อำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 5 ออกเป็นคำแนะนำประธานศาลฎีกาว่าด้วยบทบาทการค้นหาความจริงของผู้พิพากษาเพื่อให้ผู้พิพากษาใช้อำนาจในการค้นหาความจริงในคดีอาญาทั่วไปได้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมบทบาทศาลในการค้นหาความจริงให้เกิดความชัดเจนและยึดถือเป็แนวปฏิบัติ เช่น กำหนดให้ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ หรือพยานอื่นใดนอกจากพยานหลักฐานที่คู่ความได้นำสืบต่อศาลตามที่เห็นสมควรจนกว่าจะเชื่อได้ว่าจำเลยเป็ผู้กระทำผิดจริง

2.2 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนของประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ข้อ 3 บัญญัติว่า ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจักต้องวางตนเป็กลางและปราศจากอคติทั้งปวงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ฯ ควรเพิ่มเติม ว่า “ในการพิจารณาคดีอาญา เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้ศาลมีอำนาจในการค้นหาความจริงได้” ส่วน ข้อ 9 บัญญัติว่า ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานควรเป็หน้าที่ของคู่ความและทนายความของแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐานหรือซักถามพยานด้วยตนเองก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็ผู้กระทำได้เอง ควรแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนการสืบพยานในคดีอาญาว่า “ในคดีอาญาผู้พิพากษามีอำนาจในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมหรือซักถามพยานโจทก์หรือพยานจำเลยโดยพลการได้”

2.3 ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 โดยเพิ่มเติมว่า “ในคดีที่พนักงานอัยการเป็โจทก์จะต้องส่งสำนวนการสอบสวนมาพร้อมกับคำฟ้องเพื่อให้ศาลใช้สำนวนการสอบสวนประกอบการพิจารณาพิพากษา”

2.4 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 228 โดยเพิ่มบทบัญญัติที่กำหนดให้ ในความผิดต่อเสรีภาพ ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อชีวิต แม้จำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงจนกว่าจะเชื่อได้ว่าจำเลยเป็ผู้กระทำผิดจริง

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บรรณานุกรม

- กาญจนา นวไตรลาภ. (2556). *ปัญหาการค้นหาคำความจริงกรณีจำเลยรับสารภาพในชั้นพิจารณา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2541). *กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดูล. (2553). *พื้นฐานแนวความคิดและปรัชญาสังคมสงเคราะห์ ใน เอกสารประกอบการสอนวิชา ปรัชญาสังคมสงเคราะห์และจริยธรรมทางวิชาชีพ*. คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- กุลพล พลวัน. (2546). *การพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทยที่มีผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน*. *วารสารศาลรัฐธรรมนูญ*. (มกราคม – เมษายน).
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2551). *คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วย การดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณา*, (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ: จีรัชการพิมพ์.
- เข็มชัย ชูติวงศ์. (2544). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- คณิต ฌ นคร. (2525). *ปัญหาการใช้ดุลยพินิจของอัยการ*. *วารสารอัยการ*. 5(57) กันยายน, หน้า 32.
- _____. (2528). *วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน*. *นิติศาสตร์*, 15, 3 (กันยายน).
- _____. (2540). *อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันก่อนฟ้อง*. ใน *หนังสือรวมบทความด้านวิชาการ ของ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด*. จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร.
- _____. (2544). *บทบาทของศาลในคดีอาญา*. *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต* 1(1), (มกราคม-มิถุนายน) หน้า 53.
- _____. (2546). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณิ่ง ฤกษ์ชัย. (2529). *วิธีพิจารณาความอาญาตามกฎหมายอังกฤษ* *วารสารอัยการ* ปีที่9, (ธันวาคม), หน้า 11-14.
- คำพิพากษาฎีกาที่ 1888/2547.
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1502/2550.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2944/2544.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3224/2531.

จรัญ ภักดีธนากุล. (2548). *กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมาย แห่งเนติบัณฑิตยสภา.

จรงจิต บุญเขย. (2549). *มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ชาติ ชัยเดชสุริยะ และ ณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์. (2541). ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา: ข้อพิจารณาสำหรับการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย *อัยการนิเทศ*, 60(1-4), หน้า 61.

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2540). สิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา รายงานการศึกษาวิจัย ฉบับสมบูรณ์ในโครงการศึกษาวิจัย เรื่อง สิทธิผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

ณรงค์ ใจหาญ. (2547). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, (พิมพ์ครั้งที่ 8). แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

_____. (2550). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ธานีศ เกศพิทักษ์. (2551). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*, กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). *กฎหมายมหาชน เล่ม 2*, (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุษณีย์ ภักธีพัฒนานนท์. (2549). *การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการของไทย.

ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ <http://www.coj.go.th/en/pdf/CodeofConducts.pdf>

ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง. (2559). สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน่วยที่ 2, หน้าที่ 2-19, 2-34, 2-35 รหัสวิชา 41717

ประมุข สุวรรณศร. (2511). การค้นหาความจริงโดยพยานหลักฐาน, *บทบัณฑิตย*, เล่มที่ 25 ตอนที่ 4, หน้า 754 – 755.

ประมุข สุวรรณศร. (2517). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

ปัญญา สุทธิบัติ. (2547). *กฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- พงศ์พิพัฒน์ ทศนโกวิท. (2550). *การค้นหาคำความจริงในคดีอาญาโดยนำระบบไต่สวนมาใช้ในศาลยุติธรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: เกนโกรว. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.
- วรรณชัย บุญบำรุง. (2541). การค้นคว้ากฎหมายต่างประเทศเพื่อการปฏิรูปกฎหมาย, สรุปการบรรยายหลักสูตร การพัฒนากฎหมายภาครัฐระดับกลาง รุ่นที่ 1.
- วิภา ปิ่นวีระ. (2550). *บทบาทของศาลในการพิจารณาคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- วิสาร พันธนะ. (2521). วิธีพิจารณาคำอาญาในศาลสหรัฐอเมริกา. *ตุลพาท*, 5(25) (กันยายน – ตุลาคม 2521)
- วินัส โฆษิตสุรงค์กุล. (2553). *ระบบต่อสู้กับการดำเนินคดีอาญาในศาลไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ*, หน้า 8.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส และคณะ. (2558). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาระบบการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมในการค้นหาคำความจริงเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย* โดย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอต่อ สถาบันวิจัยและพัฒนาสภัด สำนักงานศาลยุติธรรม, กรุงเทพมหานคร.
- สมชัย เมธากวินโสภณ. (2548). *ปัญหาองค์คณะในการพิจารณาคดีอาญาของไทย*. (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- สมยศ ไซประพาย. (2555). *บทบาทอำนาจของศาลยุติธรรมในการพิจารณาคดีระบบไต่สวน*, หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, กรุงเทพมหานคร.
- สุธิชา ม่วงผล. (2552). *ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- สุนัย มโนมัยอุดม. (2545). *ระบบกฎหมายอังกฤษ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 194.
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (2541). ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน, *ตุลพาท*, 1(55), (มกราคม-เมษายน), หน้า 190.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2549). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- โสภณ รัตนการ. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 6-9.

- อนันต์ จันทร์โอภากร. (2525). *กฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: ธีรานุสรณ์การพิมพ์.
- อรรถพล ใหญ่สว่าง. (2524). *ผู้เสียหายในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- อัญชัญศิริ บรรณานุกรษ์และศิลาปะอริญ ชูเวช. (2523). ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions *อัยการ* , 3(26) (กุมภาพันธ์).
- อำนาจ เนตยสุภา. (2549). ระบบศาลอาญาชั้นต้นของประเทศอังกฤษ, *ข่าวเนติบัณฑิตยสภา*, 138(13), (มกราคม) หน้า 4.
- อุดม รัฐอมฤต. (2535). การฟ้องคดีอาญา. *วารสารนิติศาสตร์*, 22(2), มิถุนายน.
- อุทัย อาทิวะช. (2554). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1.*(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิ.เจ.พรินติ้ง.
- อุทัย อาทิวะช. (2559). *ระบบไต่สวน & ระบบกล่าวหา. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิ.เจ.พรินติ้ง.
- Alfred RIEG. (1984). *Introduction au droit allemande (Republique federale)*, Tome II: Procedure penale, Paris, Edition Cujas, p.365.
- Catherine Elliott and Frances Quinn. (2002). *English Legal system*, third edition, Harlow, : Pearson Education Limiter, p.237.
- Freckmann, Anke., Wegerich, Thomas. (1999) *The German Legal System*, (London: Sweet & Maxwell, p.207
- Henry J. Abraham. (1980) *The judicial Process*, fourth edition, New York : Oxford University Press.
- John H. Langbein. (1977). *Comparative Criminal procedure: Germany* , (New York : West Publishing Co.,
- Johan Peter Wilhelm Hilger. *องค์กรอาชญากรรม/การคุ้มครองพยานในประเทศเยอรมัน* (อำนาจ เนตยสุภา, ผู้แปล) อังโน สุธิชา ม่วงผล. *ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- Paul B. Welson, Kenneth M. Wells. (1972). *Law Enforcement and Criminal Justice : An Introduction*. California : Goodyear Publishing Company , Inc., pp. 161 -179.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวปุนรดา แก้วมณี
วัน เดือน ปีเกิด	26 มกราคม 2520
สถานที่เกิด	อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2549 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 63 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ.2553
สถานที่ทำงาน	สำนักงานศาลยุติธรรม
ตำแหน่ง	นิติกรชำนาญการ

